

СТЕФАН НОЙКОВ
С „ЛЕВСКИ“ ПО ДЪЛГИЯ ПЪТ
ПРЕЗ ВРЕМЕТО

chitanka.info

На играчите, треньорите и деятелите от различни поколения, които през изминалите осемдесет години с много обич, преданост, всеотдайност и непримиримост, понякога с цената на лични жертви са създавали славата на „Левски“ — посвещавам с уважение тази моя книга.

„Ние обичаме нашите «сини». Нападаме с тях и се браним с тях. Падаме и побеждаваме.“
Серафим Северняк

ПРЕДГОВОР

Длъжен съм да напиша тази книга.

Съзнавам го отдавна. Само че в случая въпросът не е толкова до съзнанието, колкото до нещо съвсем друго — когато си прехвърлил осемдесетте (с две години съм по-стар от „Левски“). И когато близо петдесет години си прекарал във всекидневния печат, тази безпощадна мелница на творчески пориви и възможности. Да, когато по живо, по здраво си навъртял осемдесет лазарника и кусур и краката все още те държат, всичко ти е програмирано: сутринният вестник с кафенцето (със солидна доза леблебия), което ще ти поднесе грижовната съпруга, обиколката по магазините с торбата и списъка за покупки (пак от съпругата), коментар по положението на крак с приятели, разходки из парка, някой и друг час с телевизора (при условие че си заслужава), срещи с близки семейства. Край на творческите амбиции и ангажименти, край на психическото натоварване и напрежение. Въобще, почивка и спокойствие. И грижи за внучето, разбира се. А то е левскарче, разбира се.

Длъжен съм да напиша тази книга за футболния клуб „Левски“.

Много сутрини съм се събуждал с такава мисъл. И със съзнание за задължение към тоя обаятелен свят на „Левски“. Това е съзнание за личен дълг към моя клуб и към безбройните му верни приятели, които за мене винаги са били най-ценният му капитал. А аз имам какво да им разкажа. Може би по-добре от всеки друг (както ме убеждават приятели от света на „Левски“). И то не защото съм, да кажем, по-способен от всеки друг, а просто защото така се случи, че с времето успях да събера истинско богатство от факти, размисли и емоции от живота на моя клуб.

Всичко за мен беше започнало много, много отдавна, някъде към 1924–1925 г. като ученик в прогимназията (по тогавашната система) в родния Плевен. Беше идиличното време на парцалената топка и махленските клубчета, времето и на първите спортни клубове. Мачовете между плевенските „Скобелев“, „Победа“, „Вит“, „Левски“,

„Ботев“ бяха за нас, момчетата от махалата, допир с истинския, недостижимия в мечтите ни футбол. Неповторимо удоволствие ни беше да застанем до вратата на кафенето, което беше нещо като „канцелария“ на клуба „Победа“, и да наблюдаваме вълнуващ ритуал: младежите сваляха костюмите, обличаха бавно спортните екипи и така, пред очите ни извършваха чудното си превъплъщение във футболисти. Следваха нови вълнения: тръгването от кафенето към игрището извън града. О, това беше тържествена процесия! Играчите имаха тогава твърдо установен модел: върху спортния екип обличаха палтото, но не го закопчаваха и под него се виждаха фланелката и гачетата. Така с вдигнати яки и с ръце в джобовете, футболистите вървяха — бавно, мълчаливо, с достойнство, бутоните на обувките им чаткаха по калдъръмените улици. Заедно с тях вървеше цяла свита от деятели, приятели и почитатели, подтичвахме и ние, оживени, възбудени хлапета от махалата. Така е било и в София по онова време — години по-късно Тодор Мищалов, един от най-уважаваните български футболисти, ще ми разкаже как играчите на някогашния доайен ФК 13 например напълно екипирани са отивали пешком от тяхната „канцелария“ в едно мазе на улица „Граф Игнатиев“ чак до старото игрище „Славия“ при Руския паметник. Как ли са чаткали техните бутонки по софийския паваж... Разказвам ти всичко това, драги читателю, за да имаш известна представа за епохата, за която става дума.

Хоризонтът на спортните ни интереси се разширяваше. Тогава у нас още нямаше радио (по-късно ще науча, че първата информация в ефира от Радио София е била излъчена през 1929 г.), телевизията беше въобще непознато понятие, оставаха вестниците, които бащите ни купуваха, и ние свикнахме да поглеждаме към спортните новини. В тях се пишеше най-много за футбола и за мачовете между софийските отбори. Беше времето на „Левски“ и „Славия“, тези имена най-често срещрахме, техните мачове се описваха надълго и нашироко. За „Левски“ и „Славия“ слушахме да разговарят играчите на плевенските клубове и силно впечатление ни правеше с какво уважение споменаваха имената на техни прочути футболисти. Така „Левски“ и „Славия“ навлязоха в нашия юношески мир, окръжени от ореола на нещо недостижимо. Като някакви футболни богове ни се струваха тези

играчи, за които така често пишеха вестниците, поместваха и снимките им.

И един ден, както бяхме насядали в разградения двор, в който ритаме парцалената топка, единодушно решихме да променим името на махленското ни клубче „Ураган“ — да го кръстим „Левски“. Защо избрахме това, а не другото име? На първо място заради името на Апостола на свободата, така скъпо на всички ни. Разбира се, и заради успехите на софийския „Левски“ — по това време беше най-силният в столицата, печелеше в София и в Букурещ шумни международни победи, предизвикали изблик на национална гордост и в Плевен. Бях нещо като секретар на махленското ни клубче, едно от момчетата ми беше дало бракуван бакалски тефтер на баща си и на първата му страница бяха имената на членовете на нашето клубче. Същия ден седнах у дома, задрасках името „Ураган“ и бавно, внимателно, с големи букви написах — „Левски“.

Може ли някой да предвиди какво ще му донесе времето? Можеше ли в ония далечни години да ми мине през ума, че ще дойде време, когато ще пристъпя прага на жизнерадостния, завладяващ свят на „Левски“ и ще навлизам с вълнение в него? Като студент в Юридическия факултет сътрудничих на стария вестник „Левски“, после станах репортер в редакцията на някогашния вестник „Спорт“. Възможно ли беше някога, в махалата в Плевен, да помисля, че ще се запозная с ония славни футболисти на „Левски“, чиито имена и снимки бях срещал във вестниците, и че често ще разговарям с уважение с тях? И с мнозина от основателите на клуба, които все още бяха между нас? Така научавах важни факти от историята на „Левски“ — без, разбира се, за миг да ми мине през ума, че ще дойде ден, когато тези факти ще ми послужат за тази книга. Можех ли навремето да допусна, че ще стана състезател в отбора на „Левски“ по тенис на корт и в продължение на няколко години ще защитавам престижа на клуба в силно оспорвани турнири? Или че ще участвам в редакционния съвет на обществени начала, който издаваше месечния бюлетин на клуба? Как можех тогава, в нашето махленско клубче, да помисля, че ще бъда член на футболната секция и председател на треньорския съвет на „Левски“, и то в трудни години, когато на изпитание беше поставена преди всичко моралната устойчивост? И че по повод 50-годишнината от основаването на клуба ще напиша книга, която за късо време

достигна до нумизматична стойност? И че ще ми бъдат връчени карта и значка на почетен член на „Левски“?

Да, дължен съм да напиша тази книга.

Всичко се мени на тоя свят, тече времето. А дали времето не си е едно и също, дали не е прав онзи мъдрец Ронсар, когато твърди, че не времето тече, а ние изтичаме в него?... Мисля понякога за промените в съзнанието ни. За нас, хлапетата от махленското клубче в Плевен, например най-голямата радост навремето бяха бурните мачове с парцалената топка в някой разграден двор. Никога не бяхме чували за някаква магия на футбола. И щяхме да недоумяваме, ако някой би започнал да ни говори за такава магия. Години трябваше да минат, за да почувстваме и разберем каква невероятна мощ може да се крие в тази магия на футбола. Да, в красивото, съкровено чудо каквото е любовта например, мъжът може най-искрено да отдаде сърцето си на една жена, после все така искрено ще го отдаде на друга, след това може и на трета... Във футбола не е така — дадеш ли веднъж сърцето си на един клуб, даваш го за цял живот!

Ето, ние, бившите „ураганци“, отдадохме сърцата си на „Левски“. И един път сърцата отдадени, те остават верни до последния дъх, никакви обществени явления, промени, изненади, обрати, аргументи и поводи не са в състояние да те накарат да изневериш. В момента, в който даваш сърцето си, твоите избраници може да са на върха на славата, сияещи, непобедими. Но годините минават, ти вече си свалил някогашните си футболни богове на нашата грешна земя, неведнъж те са те разочаровали, огорчавали, дори възмущавали — и все пак ти им оставаш неизменно верен, оставаш покорен докрай на една идея, свързана в съзнанието ти с името на любимия клуб. Оставаш неизменно верен на първия, чистия, безкористния и неповторимия трепет, който футболът е предизвикал в сърцето ти. Може би това е вярност и към твоето детство и младост, вярност към мечтите на най-хубавите ти години...

В нашата махала навремето тези въпроси не ни занимаваха, нито въобще можеха да ни дойдат наум. Просто последвахме трепета на сърцата си. И ги отдадохме на „Левски“. Изцяло и завинаги!

Дължен съм да напиша тази книга.

Сядам пред пишещата машина — и ето че през ума ми минава една реплика от чудесната творба „Предречено от Пагане“ от Вера

Мутафчиева (цитирам по памет): „Историята не е в самите събития, тя е в това, което е написано за тях...“

Може би заслужава да се замисли човек върху тези думи.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВОТО

Основаването на „Левски“ навремето само по себе си е едно предизвикателство спрямо някои вкоренени консервативни разбирания и особено спрямо негативното отношение към спорта в училищата в онази епоха — казвал ми е проф. д-р Драгомир Матеев, който е бил състезател, после и деятел на „Левски“ (с него ще се срещаме и по-нататък). Помислете само: по онова време за спорт в нашите училища и дума не можеше да става, в София имаше директори на гимназии, които гръмогласно се заканваха, че няма да допуснат да влиза повече в класната стая ученик, за когото узнаят, че е стъпвал на игрище... И въпреки това основатели на „Левски“ са предимно ученици, това по същество е едно ученическо клубче. Кажете, това не е ли предизвикателство?

Предизвикателство е, разбира се. Само че момчетата от „Левски“ не са имали намерение да предизвикват никого, най-малко своите директори. Те просто са осъществили една скъпа, дълго лелеяна мечта: да основат свой спортен клуб, подобен на тези, които вече са съществували в тогавашната сто и десет хилядна София. Доайен на столичните клубове по онова време е достолепният „Футбол клуб“ (по-късно ще се нарича ФК 13), основан през 1909 г. от софийски младежи, които учат в колежи и лицеи в Цариград, създали са там свой спортен клуб, а през лятната ваканция у нас ритат редовно топката на „Пустинята“ — голяма пясъчна поляна (оттук и името ѝ) в Борисовата градина (днес това място е между стадион ЦСКА и колодрума). Тук дълго време ще бъде игрището на „Футбол клуб“, чиито фланелки са в червени и черни райета. На просторно празно място в края на града (където сега е сградата на Софийския университет) играят членовете на „Клуба на Матинката“, формиран към 1910 г. и наречен така по името на неговия основател и вдъхновител Иван Матинчев; след Първата световна война той ще получи името „Атлетик“, цветовете му са черно и жълто. В квартала „Лозенец“ през 1911 г. е учреден клубът „Раковски“, който има примитивно игрище, фланелките му са в синьо

и бяло. А в района около Руския паметник в Александровската болница две клубчета — „Ботев“ и „Развитие“, се обединяват през 1913 г. и така се създава „Славия“, авторитетен, уважаван клуб, на когото било писано да остане след време най-старият у нас; първото му игрище дълго време е до Руския паметник, екипът му е изцяло в бяло.

— Идеята да основем свой клуб все повече назряваше и у нас, момчетата от квартала около бул. „Патриарх Евтимий“, улиците „Витошка“, „Цар Асен“, „Парчевич“ и съседните около тях — разказвал ми е Зафир Абрашев, който е от основателите на клуба. — Бяхме приятели, повечето от нас ученици от Втора мъжка гимназия, ритахме топката по празните места в квартала, на „Могилката“, понякога и на „Пустинята“ с колежаните. Бяхме махленски групи, играехме, разбира се, с всекидневните си дрехи. Обединяваше ни мечтата да основем свой клуб, дойде денят тази мечта да ни събере на „Могилката“.

„Могилката“, влязла в историята на „Левски“ и на българския футбол като едно от първите му гнезда, е игрището на тогавашната Втора мъжка гимназия, разположено на издигнат терен (оттук и името му), оградено с изкуствен плет (на това място днес се пресичат бул. „П. Славейков“ и ул. „Н. Славков“). То е почти в края на града, оттук започва просторно поле, по него тук-там се виждат къщурки. На това игрище е основан „Левски“ — в тих, спокоен ден, в който в свежестта на софийската пролет се усеща вече топлия лъх на идващото лято. Тук се събират момчетата от различните групи в квартала, те са на възраст от 15 до 18 години, между тях притичват и 13-годишни хлапета. Всички са въодушевени — в тоя ден става нещо голямо: основан е новият клуб.

— Бяхме се събрали като на празник — беше добавил Зафир Абрашев. — Толкова време все това говорехме в махалата — да се обединим и да основем наш клуб. Ето че този ден беше дошъл, имахме си вече клуб!

Изникнал е и голям въпрос: за името на клуба. По това време у нас са модерни нашумели имена на чужди клубове, под тяхно влияние са някои от предложенията на участници в учредителното събрание — „Рapid“, „Олимпик“, „Глория“, „Мажестик“...

„Левски“ ще го кръстим! — скача 17-годишният ученик Борис Василев-Боркиша, един от най-разпалените инициатори за основаването на клуба (запомнете това име, често ще го срещаме по-нататък).

Спонтанните, единодушни ръкопляскания и овации посрещат предложението и това е кръщението на новия клуб. А Боркиша ще влезе завинаги в неговата история като кръстник на „Левски“.

Петдесет години след този ден Борис Василев ще ми каже:

— Предложих името на Апостола на свободата, защото той е моят герой, от него винаги съм се възхищавал. За мен той е образец на смелост, ловкост и героизъм, на безпределна любов и готовност за саможертва за народа! Такъв трябваше да бъде патронът на нашия клуб, да бъде гордост на младите хора. А и не ми се искаше клубът ни да носи чуждестранно име.

Мисля сега как ли тези момчета, основателите на „Левски“, са си представяли по онова време бъдещето на своето току-що родено и съвсем скромно ученическо клубче? Чел съм някъде една мисъл на португалския писател Жозе Самарагу: „Бъдещето има своите права, настоящето не ги знае и не може да ги предвиди.“ Така е, нима тези симпатични момчета са могли да помислят, че тяхната свидна, скромна рожба „Левски“ ще бъде след време най-популярният клуб в България, чието име и слава ще се предават от поколение на поколение? Момчетата отдавна са напуснали този свят, но делото им остава!

Така преди осемдесет години на отдавна изчезналата „Могилка“, в тих и спокоен ден, беше започнат дългият път на „Левски“ през времето.

Датата беше 24 май 1914 година.

МАЛКО ОТКЛОНЕНИЕ

През 1978 г. вестник „Поглед“ информира, че е открит устав на „Левски“, от който се разбира, че клубът е основан на 24 май 1911 г.

През 1992 г. вестник „Старт“ съобщи за препис от учредителен протокол за основаване на клуб „Левски“ от група ученици от VII софийска прогимназия на 10 май 1911 г.

През януари 1994 г. вестник „Футбол“ пише, че е намерено знаме на „Левски“ от 1911 г.

Фактите заслужават внимание. Нека направим кратък анализ.

Автентичността на намереното знаме от 1911 г. поражда основателни съмнения. На него виждаме познатата значка на „Левски“, а тя е изготвена доста по-късно, през 1922 година... Извезани са и инициалите БНСФ — на Българската национална спортна федерация, която е учредена през 1924 година...

Странно е, че уставът от 1911 г. е бил утвърден чак през... 1934 г. Питам се кому и защо е бил необходим той, когато по това време „Левски“ има отдавна утвърден устав. Сборникът „Петдесет години футбол в България“ (изд. 1960 г.) помества факсимиле от корицата на оригиналния устав и от член първи, който гласи: „Основава се на 24 май 1914 година Софийски спортен футболен клуб «Левски». На корицата е отбелязано, че този устав е утвърден от МВР под № 744 от 23 май 1919 г.

В книгата «Футболът в България» (изд. 1984 г.) на моя уважаван колега Кл. Симеонов четем: «Началото на организирана игра с футболна топка... в края на улица „Витоша“ се поставя с основаването на спортния клуб „Левски“ през 1914 г.»

Има и още нещо.

През 1978 г. по повод информацията на в. «Поглед», че е открит устав на клуба от 1911 г. разговарях с Борис Василев-Боркиша. Отговорът му по този въпрос беше публикуван в «Поглед» на 25 май 1978 г. Цитирам: «В този устав не е указано кой и къде го е издал. Обяснение за издаването му намирам в очерталото се съперничество между „Славия“ и „Левски“ — кое дружество е по-старо. Според мен

уставът е издаден от запалени членове на „Левски“, за да докажат предимство. Това е станало много по-късно (б.а. — ето обяснението защо този устав е бил утвърден чак през 1934 г.). Повтарям: „Левски“ беше основан на 24 май 1914 г.»

Учредителният протокол от 1911 г. единствен споменава за клубче «Левски» на момчета от VII прогимназия. Това клубче, доколкото действително е съществувало, никъде не е регистрирано, не е оставило никакви следи, то е било предвестник, едно начало на процес в развитие, който три години по-късно ще приключи с обединението на съществуващите в квартала клубчета и групи, с което ще бъде отбелязан и рожденият ден на сегашния така популярен клуб. «Левски» беше основан на 24 май 1914 г.“ — ще ми каже след време Кръстника. Той държи да бъде прецизен. И е категоричен.

Смятам, че въпросът е изяснен, можем да приключим темата.

...Сега, драги читателю, нека се върнем при въодушевените момчета на „Могилката“. В тихия, спокоен ден ще започнем заедно с „Левски“ нашето дълго пътуване през времето. Пред нас са много етапи. Някои от тях може би ще преминем транзит, за други ще отделим повече време и внимание. Според пейзажа, който предлагат.

ДА ЗАЩИТИШ ПРАВОТО СИ НА ЖИВОТ

Стартовата отсечка на „Левски“ не е осеяна с рози.

Основателите и членовете на клуба трябва да защитават правото му на живот, да му осигурят място под слънцето. Никой извън тях няма да се разтревожи за неговата съдба. Момчетата знаят това, знаят, че помощ отникъде няма да получат, нито могат да очакват. Бъдещето на клуба им зависи само от тях.

Сега, драги читателю, ще ти представя членовете на първия управителен съвет на „Левски“. Те са избрани на учредителното събрание на „Могилката“. Ето го първия председател в историята на нашия клуб — Владимир Григориев, ето ги и другите ръководители: Георги Манолов — подпредседател, Крум Динков — секретар, Борис Василев — касиер, Стефан Тошков и Антон Янков — членове, покъсно в съвета са избрани Зафир Абрашев и Асен Байнов, в контролния съвет са Крум Траянов и Любомир Чавдаров. Това са хората, които ще се борят да Извоюват на „Левски“ място под слънцето и в ония начални години ще определят съдбините на клуба. Ще започнат да се събират и да размислят върху тези съдбини в беседката в двора на подпредседателя Георги Манолов.

— Събирахме се редовно — беше ми казал той. — Идваха членовете на управителния съвет и на контролния съвет, идваха и членове на клуба и така заедно, общо обсъждахме въпросите на „Левски“. Нямахме игрище, нямахме канцелария, нито екипи, разполагахме с една-единствена скъпоценна топка.

Имало е за какво да умуват тези момчета в онази беседка в един двор на някогашна София.

Нещо интересно откривам в устава на „Левски“, така както е приет наскоро след учредителното събрание. В него, както му е ред, се посочва целта на клуба. Тя ясно е определена: а) да работи за здравното, физическото и интелектуалното развитие на младежта чрез всички видове спорт; б) да популяризира и насажда истинския спорт.

Интересното за мене е това, че на спорта се гледа като на средство и за интелектуалното развитие на младите хора, а това вече е израз на една много по-широка концепция за ролята на спорта за всестранното развитие на личността. Не е ли това аргумент срещу консервативното отношение към спорта и достоен отговор на страшните директорски закани? Не са били само ритнитопковци тези момчета, както се вижда, и умни са били те. И с този текст на своя устав, приет преди 80 години, ме карат сега да се питам дали те не са поизпреварили своето време?

Интересна за мен е и другата посочена цел на клуба според приетия устав — да се популяризира и насажда истинският спорт. Не означава ли това спорт на висок морал, на честна борба, на самоуважение и на уважение към съперника, към правилата на играта и към съдиите?

Бъдещето ще покаже, че върху тази здрава основа ще се развива дейността на клуба.

По нашия път, драги читателю, сега ще се появи една колоритна личност — Папа Люро, с гражданско име Спас Стоянов. Като художник той ще стане популярен сред цяло поколение софийски спортисти, а в летописа за „Левски“ ще остане като единодушно избрания и авторитетен пръв капитан на първия, представителния отбор на „Левски“ (подобно на другите клубове, левскарите първоначално също оформят три отбора и голямата цел на всеки играч е да заслужи с играта си да премине от третия във втория и от втория — в първия състав).

Сега ще представя състезателите на първия по хронология представителен отбор, формиран през 1914 г. Постовете са означени според тогавашната терминология: голкипър — Кирил Григориев, бекове — Константин Манолов и Крум Динков, хафбекове — Кочо Апостолов, Спас Стоянов и Борис Василев, дясно крило — Владимир Григориев, десен инсайд — Цветан Генев, център форуард — Петър Стоянович, ляв инсайд — Георги Манолов, ляво крило — Димитър Сираков; играчи в първия отбор са и Георги Събев, Манол Велев, Зафир Абрашев и Стефан Тошков. Както може да се види, целият управителен съвет начело с председателя фигурира в състава на този пръв в историята на „Левски“ представителен отбор.

По онова време така е не само в „Левски“.

Изглежда, че дори в онова идилично време да се прави футбол без пари е било невъзможно.

Момчетата от „Левски“ бързо са се убедили в това. И понеже пари отникъде не могат да получат, те ги събират помежду си, всеки дава колкото може — и така си изписват от Букурещ първата новичка топка за клуба.

Тя, разбира се, не може да трае вечно. И ако погледнем напред, ще забележим, че с времето въпросът за топката неимоверно ще се усложни. В началните години след Първата световна война футболни топки нито се правят у нас, нито е лесно да се изпишат от чужбина. И сега по нашия път ще срещнем Симеон Янков — Симето, бъдещ олимпиец, едно от ентузиазираните момчета, с които времето е подсказало, че приближава смяна на поколенията в „Левски“. Симето е симпатичен образ, играе по това време в резервния състав на клуба (казват, че той последен е свалил дългите панталони, за да играе с гащета) и дълго време ще се проявява като самодееен грижовен домакин и специалист в лепене и кърпене на топката, пословично скромна човек, комуто едва ли може да мине през ума, че ще дойде ден, когато в негова чест наздравица ще вдигне лично барон Пиер дьо Кубертен, основоположникът на съвременните олимпийски игри (за това ще ти разкажа, като му дойде ред, драги читателю). Станахме приятели с него и ето какво ми разказа той един ден:

— В махалата навремето все по това умувахме — как да си осигурим топка, без която един футболен клуб все едно че го няма. Решението ни хрумна най-неочаквано. Някой напомни, че в казармения двор на бул. „Патриарх Евтимий“, където играехме навремето, видял в един ъгъл захвърлени бракувани войнишки ботуши, чиито горница били сравнително запазени. Една вечер се промъкнахме в двора и отмъкнахме няколко чифта от тия ботуши. После започна трудната работа, мерихме, кроихме, рязахме и за наша радост скроихме няколко сносни горница за топка. А въпросът за плондерите страшно ни измъчи. Най-напред опитахме с напмпани животински мехури, изтърпяхме непоносимата им воня, но те бързо спадаха и се пукаха. Пробвахме с по няколко детски балончета едно в друго, но се оказаха неустойчиви. Труден беше и последният ни опит, но неочаквано даде резултат — нарязвахме стари велосипедни гуми,

кроихме и с много мъка измайсторихме нещо като плондер, който се оказа устойчив. Спасихме положението в клуба...

А клубът има и други грижи, за тях също трябва пари. И за да осигурят средства за неговото съществуване, групи ученици — членове на „Левски“, през летните ваканции започват да работят по строежите в София. Една такава група начело с бъдещия олимпийец Александър Христов (Шкубата) цяло лято ще работи на стара тухларна край града.

Господи, как непреклонно са защитавали тези момчета правото на съществуване на своя клуб!

КЛУБНО ВСЕКИДНЕВИЕ В ЕДНА МЛЕКАРНИЦА

Началният етап на нашето пътуване през времето, драги читателю, ще ни отведе до една млекарница. А преди това трябва да минем през някогашен казармен двор, т.е. през плаца на бившите казарми на I–VI полк (на това място днес е паркът пред НДК) — просторен, равен плац с ограда от бодлива тел. Единият край на този плац ще стане предпочитано и удобно място за игрите на момчетата от „Левски“ (не се чуди, драги читателю, по онова време казармените дворове, както се вижда, съвсем не са били така недостъпни, както са станали по-късно). А на ъгъла на „Патриарх Евтимий“ и „Витоша“ точно насреща се намира млекарница, в която момчетата свикват да се отбиват след игра. Писано било на тази млекарница и на нейния стопанин бай Трайче (фамилното му име така и не узнах) да влязат в летописа на нашия клуб. Подпредседателят Георги Манолов ми беше казал:

— Свикнахме в млекарницата да обсъждаме въпросите на клуба, в нея ни беше по-приятно, отколкото в беседката в нашия двор. А и бай Трайче беше добродушен човек, обикна ни, викаше ни „моите момчета“...

Така тази млекарница в центъра на София приютява всекидневието, проблемите, грижите и надеждите на „Левски“, става негова първа „канцелария“ (според тогавашния термин), а бай Трайче — пръв меценат на клуба.

Младите левскари са се снабдили с четири греди за футболни врати (напречна греда в началото няма), които съхраняват в двора на вече познатия Георги Манолов, носят ги на рамо до казармения двор и след игра ги връщат обратно. Животът на клуба става по-организиран и при входа на млекарницата започват да се появяват разни обяви. Първата от тях например съобщава, че топката ще се изнесе за игра, ако има поне трима желаещи членове на клуба. Който не си е платил членския внос, няма право да я рита.

Казарменият двор е гостоприемен, но има голямо неудобство — острите бодли на оградата са постоянна заплаха за скъпоценната топка. Появява се нова обява: който ритне топката към оградата, плаща глоба. Ако топката се спуска, плаща се двойна глоба. Строгите мерки не решават въпроса, топката често се пука. Друга топка няма, играта трябва да спира и да се лепи плондерът.

— Накрая се решихме на смела акция — спомня си капитанът Папа Люро. — Снабдихме се с клещи и един ден издебнахме момента, когато караулът беше далеч, и подвихме острите бодли в този край на оградата.

Младите ни приятели продължават да се борят за място под слънцето.

КРЪЩЕНИЕТО

Достигнахме до първия мач в историята на „Левски“, до неговото „кръщение“ във футболния живот. Кой ще бъде първият съперник?

— По онова време старши във футболната йерархия на столицата беше „Футбол клуб“ — разказвал ми е Борис Василев. — Авторитетът му беше общопризнат, той беше доайенът. На второ място беше „Славия“, която се очертаваше като сериозен съперник на хегемонията на „Футбол клуб“.

Младите левскарци говорят с уважение за тези два клуба, преценяват и собствените си сили. Те са още неукрепнали напълно физически момчета, с много жар, но без никакъв опит, скромно ученическо клубче, чиито криле тепърва ще укрепват. А ето че идва време да мерят сили с могъщия „Футбол клуб“ и с известната вече „Славия“... В онези години все още няма общо ръководство във футболния живот, клубовете сами уреждат мачовете помежду си, не се води класиране, не се трупат точки, няма и платени служители. Това е детската възраст на нашия футбол!

По онова време за уреждането на един мач има установена процедура: трябва да се отправи покана в писмена форма с предложение в кой ден и точно от колко часа да се играе мачът, на кое игрище, с чия топка, кой да бъде реферът. Отговорът трябва да бъде също в писмена форма и ако в него се правят контрапредложения, те следва внимателно да се обсъдят. Всичко около един мач трябва своевременно и най-прецизно да е уредено.

— За нашия пръв мач решихме да изпратим покана до „Футбол клуб“ — беше допълнил Борис Василев. — Той имаше четири отбора. В първия играеха колежани и лицеисти и за тях беше унижение да излязат срещу някакво току-що основано, неизвестно клубче. Вторият отбор беше съставен от опитни софийски играчи, за които ние бяхме неравностоен съперник, под тяхната класа. И така, в писмения си отговор „Футбол клуб“ ни съобщаваше, че приема всички наши предложения и ще бъде представен от своя трети отбор.

Този мач се е състоял на старото игрище „Славия“ през лятото на 1914 г., наскоро след основаването на „Левски“. Резултатът е 2:0 за третия отбор на „Футбол клуб“.

Това е „кръщението“ на „Левски“ на футболното игрище.

СИМВОЛ НА ЕДНА ЕПОХА

Предлагам ти, драги читателю, в нашето пътуване през времето да огледаме мислено панорамата на българския футбол в ония далечни години, когато започват да се пишат интересните страници на футболния живот в столицата. Ако разгърнем сега тези страници, веднага ще забележим ярката червена нишка, която преминава през цялата епоха до 1944 г.: това е съперничеството между „Левски“ и „Славия“. Едно съперничество, което има свой дял в развитието на българския футбол и е свързано с бурни емоции, освежавали всекидневието на безброй почитатели на двата клуба от много поколения. Очакван и трепетен празник е била за тях всяка среща „Левски“ — „Славия“, много често тези срещи са решавали борбата за първенство, най-много за тях пишеха вестниците по онова време.

Символ на онази далечна епоха на българския футбол остава за мен съперничеството между „Левски“ и „Славия“.

НАЧАЛО НА НАЙ-СТАРОТО СТОЛИЧНО ДЕРБИ

В първите срещи между футболистите на двата клуба „Славия“ излиза със своя втори или трети отбор срещу първия състав на „Левски“ и редовно печели. Но по-младият клуб набира сили, укрепва и ето че идва първият мач между титулярните единайсеторки. Той се играе на първи април 1915 година (близо една година след основаването на „Левски“). Любопитни подробности за него ми е разказвал Георги Григоров — Фурланата, един от основателите на „Славия“ и участник в този мач:

— На някогашното игрище „Славия“ до Руския паметник зрителите, предимно привърженици на двата клуба, бяха насядали покрай самата тъчлиния, която беше по-скоро въображаема. На двата края на терена бяха забити по два дирека — футболните врати (напречна греда нямаше). Входът беше, разбира се, безплатен — игрището тогава нямаше ограда, а и никому не би минало през ума, че за да гледа футболен мач, трябва да си купи билет. По споразумение между двата клуба през първото полувреме реферът беше от „Славия“, а през второто от „Левски“. За да се осигури по-голяма обективност, имаше специално жури. През целия мач зрителите (както ставаше тогава) разговаряха с играчите и им даваха съвети кой, как и къде да играе, със свои компетентни напътствия се намесваха от време на време и членовете на журито.

В този мач славистите излязоха с традиционния си бял екип, левскарите се явиха със своите жълто-червени фланелки на райета. „Славия“ имаше предимството на създаденото вече реноме и на поголемия опит, младите левскарци показаха висок дух и смелост. Техният капитан Спас Стоянов тичаше навред, често се чуваха нарежданията му „пази си мястото“, „не го оставяй да бие свободно“...

Първото полувреме премина при надмощие на „Славия“, но завърши 0:0. През второто полувреме удар на Тодор Владимиров (Сан) прекара топката между двете греди на „Левски“ — гол, 1:0 за „Славия“. Първият гол в историята на безбройните срещи между двата

тима. После левскарите стегнаха обръча пред вратата на „Славия“, но резултатът не се промени.

Когато мачът завърши, играчите на двата тима, придружени от привържениците си, се отправиха към двата купа дрехи зад двете футболни врати, зорко пазени от малчугани. В двете махали дни наред продължаваха коментарите по играта.

Такова е началото на най-старото столично дерби. Оттогава са изминали 79 години, то е позагубило значението си на възлов двубой, който решава първенството. Но остава завинаги като една от най-хубавите традиции на българския футбол.

СЪПЕРНИЦИ И ПРИЯТЕЛИ

Непримиримо в онези години е съперничеството между „Левски“ и „Славия“ на футболния терен. Непримиримо, но благородно, при взаимно уважение и в спортименски дух. Съперници, но и приятели бяха левскарите и слависти.

За една такава изява на спортино приятелство ми е разказвал Иван Качев, авторитетен и компетентен футболен деятел на „Левски“:

— През 1928 г. с отбора на „Левски“ пътувахме с автомобили за Солун. На гръцка територия срещнахме славистите, водени от председателя им Стефан Македонски, те се връщаха от Солун. Сърдечна беше тази среща. Опитният Стефан Чумпалов ни даде ценни съвети за мачовете ни с гръцките отбори в Солун, славистите ни пожелаха успех: Хип-ура за „Левски“! — извикаха те, Хип-ура за „Славия“! — поздравихме ги ние. Нещо вълнуващо имаше за мен в тези поздравии под чуждото небе...

Духа на приятелство можем да усетим и в спомените на Никола Димитров-Фъц, популярен играч на „Левски“ в миналото:

— Много приятни бяха летните вечери при Руския паметник. Там често се събирахме със славистите. Те имаха навик след тренировка (игрището им беше наблизо) да остават в градинката при паметника и до късна вечер пееха народни песни и шлагери. Пееха много хубаво, имаха известен навремето хор, аз пеех в него, пееха известно време и други левскарите. Задушечно живеехме тогава, спортът ни сближаваше.

НАЙ-СКЪПАТА НАГРАДА

През лятото на 1956 г. на националния стадион „Васил Левски“ се състоя един мач, който беше очакван с изключителен интерес и е останал в паметта ми. Не само в моята, разбира се. Ето, драги читателю, част от репортажа за него, поместен в тогавашното списание „Физкултура и спорт“:

„Много преди да се състои този мач, цяла спортна София говореше за него. «Белите» и «сините» — «Славия» и «Левски». На афишите бяха отпечатани имена, които будеха многобройни и приятни спомени от миналото на нашия футбол. Симеон Янков (Симето), Александър Христов (Шкубата), Димитър Манолов (Боянската мечка), Никола Калканджиев (Колата), Петър Иванов (Вертер), Асен Пешев (Капуй), Димитър Байкушев (Мими), Никола Димитров (Фъц) — ето някои от най-изтъкнатите в миналото наши футболисти, едни от пионерите в създаването на нашия футбол.

Десетки хиляди запалянковци посрещнаха с гръмогласни ръкопляскания и радостни възгласи двата най-популярни тима в миналото. Повечето от играчите отдавна бяха забравили деня, в който за последен път напуснаха футболния терен, гдето бяха изживели може би най-красивите мигове от живота си.

Стадионът се огласи от сърдечни аплодисменти, когато корифеят на българския футбол Никола Мутафчиев (Количето), едва крепящ се на краката си след тежко боледуване, излезе да поздрави своите някогашни съотборници и съперници и им връчи знаменца, изработени лично от него. Топлите чувства на зрителите продължиха и по време на мача. Тези посивели и побелели глави, тези мъже разтвориха пожълтелите страници на нашето футболно минало... А годините са казали своята дума, трудно се движат краката. Неудобно им е на тези ветерани. А защо? Хората ги познават и обичат като играчи, които са дали всичко за футбола и които някога играеха така, както малцина могат днес, и които дадоха на футбола толкова, колкото малцина дават днес.“

...Точно са го казали колегите навремето — тези побелели мъже бяха дали на българския футбол толкова, колкото малцина дават днес. И не са търсили нищо в замяна. И все пак имаха своята награда: от всички столични клубове, съществували в миналото, единствени „Левски“ и „Славия“ бяха устояли на всички изпитания и клопки на времето и бяха запазили своите имена, за да останат и до днес като символи на онази далечна епоха. За тези ветерани, които в летния ден на 1956 г. излязоха на терена на националния стадион, това беше може би най-ценната награда. Повечето от тях вече са напуснали грешния ни свят, но „Левски“ и „Славия“ заедно продължават пътя си в бъдещето.

ИЗ СТРАНИЦИТЕ НА КЛУБНИЯ ДНЕВНИК

КАК СЕ ПОЯВИ СИНЯТА ФЛАНЕЛКА

На учредителното събрание на „Левски“ през 1914 година основателите на клуба са определили цветовете на неговата фланелка — жълто и червено на райета. Наскоро след събранието момчетата са предприели акция за събиране на пари помежду си, т.е. от бащите си, това е най-лесният начин. С така набраната сума те са си изписали от Букурещ комплект от дванадесет жълто-червени фланелки (две са резерва) и плътна бяла фланелка за вратаря. Това са радостни дни за клуба и в махалата дълго ще се говори за красивите екипи (с тях играят левскарите в първия си мач със „Славия“).

След Първата световна война обаче жълто-червени фланелки никъде не могат да се намерят. И левскарите започват да играят със сини ризи. Така през 1919 г. се появява синята фланелка с бяла якичка и бели маншети, а на гърдите жълто-червен кръг с голяма буква „Л“.

ЕДНА ИСТОРИЯ С ВРАТОВРЪЗКИ

Тя ми е разказана навремето от д-р Петър Стоянович:

— Облякохме ние сините фланелки и нашият естет Цеко Генов предложи да сложим и вратовръзки, за да бъдем по-елегантни. Сложихме ги и първият ни мач с тях беше, естествено, със „Славия“ през 1919 г. Само че на тая история скоро ѝ дойде краят. Това стана през лятото на същата 1919 г. във Варна в мача ни с „Тича“. Беше непоносим пек, онова корито, каквото беше старият варненски колодрум, се беше превърнало в истинска сауна, едва не слънчасахме. Тичахме като побъркани, а вратовръзките ни задушаваша, не можехме да дишаме. Хвърлихме ги, щом влязохме в съблекалнята след края на първото полувреме. И повече не ги сложихме...

ОРЛЕТО НАБИРА СИЛИ

В периода непосредствено след Първата световна война във футболния живот на столицата са настъпили значителни промени. Той се е нормализирал, но съотношението на силите вече е друго. Могъщият, непобедим някога „Футбол клуб“ (той се нарича вече ФК 13) е загубил своите предимства и позиции. Установена е хегемонията на амбициозната и бързо напредваща „Славия“, самоуверено е разперило криле младото орле „Левски“. Това съотношение на силите ясно ще се очертае през изпълнената с интересни събития 1919 г.: в борбата за неофициално първенство на столицата начело твърдо ще застане „Славия“, а второто място ще заеме „Левски“, който набира сили за атака на върха, след тях ще остане ФК 13, по-нататък се подреждат „Спортклуб“, „Атлетик“, „Раковски“ и др. Вече се очертава съперничеството между „белите“ и „сините“.

РАЗШИРЕНА ОСНОВА

През 1920 г. в спортна София става едно показателно събитие: с „Левски“ се сливат клубовете „Скобелев“ и „България“, които дотогава са били негови клонове. За „Левски“ събитието има своето значение — мнозина отлични техни футболисти подсилват отборите му. Някои от тях са бъдещи олимпийци. Разширена е и обществената основа на клуба.

ПЪРВИЯТ ХИМН

Плод на младежко вдъхновение е първият химн, посветен на „Левски“. Композиран е през 1921 г. от даровития Любомир Пипков, по това време 16-годишен ученик. Години по-късно, когато той беше вече прочут и уважаван композитор, разговарях с него за химна и Пипков се оживи:

— Това беше една от първите ми композиции, които се помнят. По онова време спортът беше ново обществено явление, което вълнуваше нашата младеж и бързо я завладяваше. Беше завладял и мене — играех футбол в едно махленско тимче. Бях ученик във Втора мъжка гимназия и повечето от основателите и играчите на „Левски“ бяха мои съученици и приятели. С моя химн исках да изразя въодушевлението си от спорта и обичта си към „Левски“, който носи велико име, скъпо за всеки българин.

По-късно с трогателна гордост Никола Димитров (Фъц), един от най-популярните навремето спортисти, ми беше прочел текста на тоя пръв химн на „Левски“ — беше го съхранявал грижливо цели десетилетия. Ето първата строфа:

*Хип, хип, ура, ура, ура!
На спорта в ярката зора
кого ли ние не сразихме
и кой от нас не беше пръв.
С устрем всички победихме,
че е „Левски“ в наш'та кръв!*

Обичта към клуба „Левски“ е вдъхновила и други известни наши композитори. Вторият химн на клуба е дело на Христо Маников през 1924 г., третият е композиран от Александър Райчев през 1956 г., а четвъртият химн е творба на Иван Буюклиев през 1964 г. Може би място в този почетен списък ще намерят и имена на автори на нови композиции.

През 1921 г. „Левски“ има вече и своя изящна клубна значка. Тя е изработена и е подарена на клуба от Мирчо Качулев. С малки изменения това е популярната днес клубна значка — която много се търси, а трудно може да се намери.

ЕДНО „СТРАШИЛИЩЕ“ ПРИСТИГА В СОФИЯ...

За това събитие ми е разказвал преди години Гено Матеев, един от първите ни олимпийци. Той е участник в събитието. Става дума за първия (неофициален) международен мач на клубни отбори в София.

И така, през есента на 1921 г. — както си спомня Гено Матеев — в столицата пристига от Истанбул футболната команда „Кубан“ — на белогвардейски офицери емигранти от Кубанското военно училище. За спортна София тогава това е забележително събитие и гостите веднага привличат вниманието на столичани.

— Те бяха едри хора с високи калпаци, меки нагънати ботуши и с голямо самочувствие — разказвал ми е Гено Матеев. — Особено внушителен беше централният им нападател Балдин, още помня името му. За тях разправяха страхотии, на игрището прегазвали всичко пред себе си, десният им бек можел с шута си да повали вол... Хората нарекоха отбора им „Страшилището“.

Тези страшни гости преговарят за мач с „Левски“. И в млекарницата на бай Трайче една вечер започва разпален спор — да приеме ли „Левски“ този мач, или да откаже. В спора свои доводи гръмогласно излагат играчи, ръководители, членове и почитатели на клуба. Накрая се стига до героично решение: ще играем, пък каквото ще да става!

Мачът ще се състои на 27 октомври 1921 година на плаца на някогашните артилерийски казарми на днешния булевард „Янко Сакъзов“ (бивша „Регентска“, бивш „Генерал Заимов“). Този плац има солидна ограда и това е важно предимство: започва да се въвежда практика за футболни мачове да се продават входни билети.

— Излязохме на игрището наежени, настръхнали, готови, дето се казва, за битка до последен дъх! — допълва Гено Матеев, — но едрите гости се оказаха тромави, неопитни футболисти, скоро стана ясно, че на игрището „Страшилището“ съвсем не е така страшно. Победихме го с 6:0.

Този мач е „международното кръщение“ на „Левски“.

СЪБИТИЯ НА ЧЕРНОМОРСКИЯ БРЯГ

Ще използвам престоя ни в етапа, до който стигнахме в нашето пътуване през времето, драги читателю, за да предложа на вниманието ти други интересни събития в онези години. Тези събития стават във Варна, другото (освен София) първоначално гнездо на нашия футбол. Черноморската ни красавица ще се утвърди като престижен футболен център, а варненските отбори имат добрите възможности за срещи с команди на екипажите на чуждестранните, най-често английски, военни и търговски кораби, хвърлили котва в пристанището. Тези срещи допринасят, разбира се, за напредъка на варненските футболисти. „Тича“ и „Владислав“ стават авторитетни имена у нас, известен ще стане и отбор с чудесното име „Шипченски сокол“ (питамя се сега защо трябваше да изчезнат тези имена, свързани с традиции, защо и как западна варненският футбол, който има така богата история — но това са отделни теми). Така в ония далечни години започна съперничеството София — Варна, което дълго време ще внася оживление във футболния ни живот.

Сега сме в лятото на 1919 г., когато към примамливия, но негостоприемен за футболистите черноморски бряг потегля отборът на „Левски“. За спортна Варна това е събитие, което предизвиква изключителен интерес, старият градски колодрум, на който „сините“ играят с „Тича“, е буквално претъпкан. И за бурна радост на зрителите, мачът завършва 4:1 за тичанци (това е мачът, за който стана дума в историята с вратовръзките на „сините“). Във Варна играе и „Славия“, но не успява да защити реномето на столичния футбол — губи от „Тича“ с 0:3. На възмутените си почитатели в София играчите на „Левски“ и „Славия“ ще обясняват после тези чувствителни загуби във Варна с голямата горещина и с продължителното къпане в морето, в това вероятно има нещо вярно. През есента на същата 1919 г. „Тича“ (както е прието) връща визитата на софиянци, побеждава „Славия“ с 1:0 и дава 1:1 с „Левски“.

През вълнуващи перипетии ще преминава това футболно съперничество София — Варна. Неговата кулминация е може би в периода 1924–1925 г., когато варненският „Владислав“ с победа с 2:0 на финала в София с „Левски“ става нашият пръв държавен шампион. И ще защити през следващата година титлата си с победа с 3:0 срещу „Славия“. После ще дойде ред на реабилитацията на софиянци, но варненци са запазили вече почетно място в историята на българския футбол.

ПЪРВЕНСТВОТО Е ОТКРИТО С МОЛЕБЕН

По маршрута на нашето пътуване през времето сме стигнали до 1921 г. В историята на нашия футбол тя ще остане като годината, в която започва редовното софийско първенство. По това време в столицата са официално регистрирани клубовете „Атлетик“, „Бенковски“, „Борислав“, „България“, „Левски“, „Победа“, „Слава“, „Славия“, „Сокол“, „Спортклуб“ и ФК 13.

Започването на първенството е успешният най-последен край на продължителни усилия, започнали още през 1915 г. по инициатива на деятели на ФК 13, те предлагат на другите клубове да се учреди една софийска спортна организация, която да провежда редовни състезания за първенство между клубните отбори. И едва през лятото на 1921 г. е свикано общо учредително събрание, което решава да се основе Софийска спортна лига, избран е и управителен съвет. Решено е първенството да се провежда по системата „всеки с всеки“ в сезони есен-пролет.

Преди започване на първенството се играят т.нар. „пробни мачове“ (днес ги наричат контролни). Между другото „Левски“ е поканен от „Ботев“ за пробен мач в Пловдив, побеждава с 6:0 и вестник „Спортен преглед“ в брой 7 от 1921 г. ще отбележи: „Играчите на софийския «Левски» направиха добро впечатление със своята толерантност и умели пасове.“ Дали това не е първият коментар в печата за играта на футболистите в сини фланелки?

ПЪРВИ МАЧОВЕ, ПЪРВИ КОНФЛИКТИ

И така, на 28 август 1921 г. е отслужен молебен по случай откриването на първия софийски футболен шампионат. Първият официален мач за първенството на „Левски“ е на 18 септември 1921 г. — победа с 3:1 срещу „Атлетик“. По-нататък „сините“ бележат победа след победа, но същото правят и „белите“. В първия шампионатен мач помежду им на 9 октомври 1921 г. на игрище „Атлетик“ пред 3000 зрители (внушителна за времето цифра) „Славия“ играе по-добре, побеждава с 2:0 и застава начело на есенната таблица пред „Левски“.

Пролетта на 1922 г. трябва да донесе развързката на първия софийски шампионат. Решаващият мач „Левски“ — „Славия“ се играе на 22 юли, но не завършва: през I полувреме при резултат 0:0 Константин Мазников („Левски“) е тежко контузен и напуска терена (смени не се разрешават), „сините“ настояват да бъде отстранен виновният играч от „Славия“, за да останат и двата отбора с по 10 души, но съдията отказва. Тогава, прибързано и необмислено, играчите на „Левски“ напускат терена... „Славия“ печели служебно 3:0, първенството е решено. По-нататък става нещо интересно: двата клуба се споразумяват мачът да се преиграе (чест на „белите“ прави това тяхно съгласие), но тук се намесва ръководството на спортната лига — заради своя авторитет и за да покаже принципност, то не разрешава преиграване. Това е повод за „Левски“ да напусне лигата, последват го ФК 13, „Слава“ и „Победа“. Четирите клуба обвиняват лигата за пристрастно съдийско ръководство в редица мачове и това обвинение може би не е далеч от истината. Тези клубове поставят основа на нова формация — Софийски спортен съюз. Разцеплението в току-що създадената обща футболна организация е налице. Между другото, пръв официален футболен шампион на София става „Славия“. Първенството на столицата за 1922/1923 г. се провежда без участие на отцепилите се клубове, титлата отново печелят „белите“.

Футболният свят в София отново става единен през 1923 г. — лигата и съюзът се помиряват, създава се Софийска спортна федерация. Съперничеството между „сините“ и „белите“ продължава с

нова сила. Но и с нови тенденции: в първенството за 1923/1924 г. „Левски“ побеждава „Славия“ с 3:1 през есента, дава 1:1 през пролетта и за пръв път става шампион на столицата. Това е краят на продължителната хегемония на „белите“.

Все пак в общата равностметка за столичното първенство до 1994 г. „Славия“ има предимство — 9 пъти е на първо място, „Левски“ е столичен шампион 7 пъти: за 1923/1924 г. (с голова разлика 69:9), 1924/1925 г. (без загубен мач и 74:16 гола), 1928/1929, 1932/1933, 1936/1937, 1941/1942, 1942/1943 г. Съперничеството в синьо и бяло е ясно очертано: само по един път софийски първенци са били ФК 13, „Спортклуб“ и АС-23 (през 1944 г. първенството не е завършило).

И НЕЩО ЛЮБОПИТНО

Един куриоз, може би единствен по рода си в нашия футбол, е бил регистриран в столичното първенство през есента на 1925 г. Възловият мач „Левски“ — „Славия“ е завършил 2:1 за „Левски“. От страна на „Славия“ обаче е подадена контестация с мотивировка: първият гол за „Левски“ е бил вкаран от засада. Контестацията е предоставена за разглеждане от арбитражна комисия. И комисията решава: първият гол на „Левски“ наистина е бил отбелязан от засада, той не се зачита, обявява се и официалният краен резултат на въпросния мач 1:1. Напразни са възраженията на „Левски“, че такава процедура противоречи на елементарните правила, приети от Международната футболна федерация.

ИМА И ДРУГА ТЕМА

Не е излишно, струва ми се, тук да се каже още нещо. Поводът е необмислената постъпка на играчите на „Левски“ — напускане на игрището в решаващия мач със „Славия“ и особено решението на клуба да напусне лигата, което води до разцепление и напрежение в младия ни футболен живот. Това е първата конфронтация на „Левски“ с официално признатата футболна институция, каквато по това време е Софийската спортна лига. Няма да бъде последната конфронтация, за съжаление. По-нататък конфликти на клуба със СОСО (Софийска окръжна спортна област) и БНСФ (Българска национална спортна федерация) не ще бъдат редки явления, за някои от тях може би ще стане дума. Истина е, че ръководителите на „Левски“ проявяват понякога неоправдана самонадеяност, вземат недостатъчно обмислени решения и така злепоставят клуба. Но истина е и другото: в някои случаи от страна на ръководните спортни институции (в тях доминират представители на други клубове) се проявява не особено доброжелателно отношение към „Левски“, в някои от решенията им не е трудно да се открие тенденция не да се помага, а да се пречи на клуба. Тези отношения ще създават ненужно напрежение в столичния футболен живот.

„СИНИТЕ ЛЪВЧЕТА“

Намираме се в етапа на 1922 г. И ще останем известно време в него, защото през тази година стават важни събития за „Левски“ и за българския футбол: създаден е първият юношески футболен отбор у нас — „Сините лъвчета“, а преди това е направен един от първите преводи на ръководство за футболната игра.

ДА СЕ ТЪРСИ И УСВОЯВА НОВОТО

Стремежът да се търси и усвоява новото — това е характерна черта за дейността на „Левски“ в онзи период на съзидание. Този стремеж подтиква през 1922 г. Борис Василев, който тогава е завеждащ футбола в клуба, да преведе от немски ръководството за футболната игра на известните по това време австрийски специалисти К. Пекарна и Г. Блашке. Преводът се преписва от ръка на ръка, раздава се и на играчите. Може би за пръв път у нас със цялата му значимост и на солидна теоретична основа се поставя практическата и техническата подготовка на футболистите — спиране и подаване на топката, дрибъл, игра с глава, удар във вратата и т.н. и подробна програма за седмични тренировки и игри.

— Необходимостта ни накара да направим това — ще ми обясни години по-късно Борис Василев. — Ние бяхме сравнително по-слаби, ненапълно укрепнали физически, а трябваше да играем срещу възмъжали, по-яки състезатели на другите клубове. По онова време във футбола преобладаваше физическата мощ, ценяха се силният шут и „солото“ от едната врата до другата, играчите тичаха на тумби подир топката. Така не можехме да разчитаме на успех. Разбрахме, че трябва да заиграем иначе, за да неутрализираме физическото предимство на другите отбори. Поставихме си за цел да се стремим да преодоляваме съперниците, без да се сблъскваме с тях. За това беше необходима техника. Затова преведох ръководството на австрийските специалисти и се захем усърдно да го изучаваме и прилагаме.

НАЧАЛО НА ЮНОШЕСКИЯ ФУТБОЛ В БЪЛГАРИЯ

За това събитие ми е разказвал подробно Никола Димитров —
Фъц:

— Това стана през есента на 1922 г., когато тръгнахме на училище. Един ден Борис Василев — Боркиша ни събра на „Могилката“, игрището на тогавашната Втора мъжка гимназия. Бяхме все ученици. Боркиша ни остави да играем с топката, после определи една група и формира юношески отбор на „Левски“. Дотогава такива отбори у нас нямаше. Той ни беше първият треньор, нарече ни „Сините лъвчета“ и ние много се гордеехме с това име. Даде ни един екземпляр от своя превод на футболно ръководство, той се предаваше от ръка на ръка и се преписваше, още пазя моя препис. Малко след нас юношески отбор създадоха и славистите, намериха му и име — „Белите орлета“, по-късно юношески отбори формираха и други клубове. Ние тренирахме редовно на „Могилката“, треньор вече ни беше Евгени Попов — Генчо, бивш играч от първия отбор на „Левски“. През същата 1922 г. играхме първия си мач на „Пустинята“ (пясъчна поляна в Борисовата градина) и победихме отбора на тогавашния клуб „Жаботински“ с 6:0. Като награда за успеха и старанието от „Левски“ ни дадоха по чифт истински футболни обувки. Голяма радост беше.

През следващите години юношите на „Левски“ играят редица мачове — 7:0 с юношите на АС-23, 3:0 с юношите на ФК 13, гостуват и в провинцията и играят с мъжки отбори — в Радомир със „Струмска слава“ — 6:0, в Дупница с „Атлетик“ — 6:0, в Пловдив с „Марица“ — 3:3, през 1924 г. на новооткрития софийски стадион „Юнак“ — 4:0 срещу сборния отбор на Плевен, имат още редица мачове в София и страната.

„Сините лъвчета“, „Белите орлета“... Самите названия крият притегателна сила за момчетата, имат свое съдържание. След време от юношеския състав на „Левски“ ще излязат редица известни титуляри, мнозина от тях ще облекат и националната фланелка — Владимир Ватев, Константин Ефремов, Асен Панчев, Асен Пешев, Никола

Петрунов, Никола Димитров — Фъц, Петър Константинов, Никола Николов, Ради Мазников, Асен Димитров и др. Подготвени млади футболисти ще дойдат и от следващите поколения юноши. По този път свои кадри създават и други клубове. Юношеският футбол вече е обект на внимание.

С времето „Левски“ разширява своята дейност с младата смяна, създава добри условия, на нея посвещават опит и труд клубни треньори, както и предани обществени деятели. Създават се многобройни юношески състави, които носят имена на национални герои и възрожденци. Утвърдена е здрава клубна традиция — да се създават собствени предани кадри, тя ще даде богати плодове и за българския футбол.

ГОЛЕМИЯТ СИН ОТБОР

Ето го според мен началото на популярността на „Левски“.

Известно е това явление в историята на футбола: в различни времена блясват имена на отбори, в които на смяна е дошло талантливо поколение, те достигат завидни за условията висоти, после напускат голямата сцена, оставяйки следи, които дълго ще напомнят за тях.

Годината е 1922-ра. Това е годината на големия шанс на „Левски“. При смяната на поколенията времето беше посочило своите избраници — млади, талантливи футболисти, интелигентни, коректни, уважаващи играта и нейните правила, уважаващи съперниците и себе си, безкрайно предани на „Левски“. Ето го тоя състав (по тогавашната терминология): голкипър — Петър Иванов — Вертер, бекове — Александър Христов и Симеон Янков, хафбекове — Гено Матеев, Боян Бянов (като офицер ще бъде преместен във Варна и ще играе в „Тича“), Иван Радоев, форуарди — Димитър Мутафчиев, Никола Мутафчиев, Цветан Генов (капитан на отбора), Константин Мазников, Кирил Йовович (прочети с уважение тези имена, драги читателю, това са първите български футболисти, които облякоха фланелките на националния и на олимпийския ни отбор. Повечето от тези имена ми бяха отдавна познати — тях почтително споменавах плевенските футболисти в ония далечни години, тези играчи на „Левски“ бяха станали известни в цялата страна с международните си победи, те навремето от ураганци ни бяха направили левскарите). В този състав играеха и Никифор Лозанов, Димитър Дражев, Васил Байнов, Борис Цанков.

На този великолепен ансамбъл времето беше изпратило и необходимия треньор. Тук за мен е големият шанс на „Левски“, в това щастливо съвпадение — талантливо футболно поколение и опитен треньор педагог.

ПЪРВИЯТ ТРЕНЬОР

Годината е 1922-ра. В София от Прага през август пристига футболната команда „Рус“ на белогвардейци емигранти. В първия си мач у нас гостите побеждават ФК 13 с 11:2, вторият им мач е с „Левски“, който най-вече с високия си дух се налага с 3:2, в третия мач „Рус“ печели срещу „Славия“ с 2:1.

Това гостуване ще остави следи у нас: в София остава на работа Миша Борисов, централният защитник на „Рус“. Той влиза в състава на „Левски“ като играещ треньор (както се казва сега) и е първият (неофициален) треньор в историята на българския футбол. Струва ми се, че ако се анализира линията на развитието, може би ще се открие ролята на този пръв треньор не само за „Левски“. Но това е задача на изследователите на нашия футбол, моята тема е друга. Става дума за „Левски“. Борис Василев ми беше разказвал:

— Миша Борисов дойде тъкмо навреме. Той имаше солидни познания за модерния навремето футбол и в работата си умело съчета практическите занимания с теоретическата и техническата подготовка, която бяхме започнали в нашия клуб. Борисов въведе и наложи колективното начало в играта, поведе борба със самоцелното „соло“ и безсмислените силни шутове, накара ни да свалим топката долу. Така се научихме да играем с ниски, къси пасове в триъгълници, съчетани с дълги прехвърляния. В отбора ни бяха навлезли талантиливи млади играчи и от тях Борисов създаде много силен състав, който показваше нещо ново у нас.

За този пръв треньор добре си спомня и проф. д-р Драгомир Матеев — в същия период той е бил нападател в първия отбор на „Левски“:

— Борисов, висок, снажен, мощен футболист, беше не само отличен играч, оказа се и отличен педагог. За пръв път у нас той въведе общата, целенасочена физическа подготовка като основа на специалните футболни тренировки. За онова време това беше нещо ново и много важно. Участвал съм в тренировките на Миша Борисов и

помня, че душата ми излизаше... Тези тежки, целенасочени тренировки подготвиха успехите на „Левски“ по онова време.

ОТ ПОЗИЦИЯ НА ЛИДЕР

Така през 1922 г. големият син отбор налага прелом в разбиранията за футболната игра у нас, изпъква като пионер на колективния футбол. „Левски“ утвърждава позицията си на лидер в развитието на нашия футбол по онова време.

— Изящните, остроумни и бързи комбинации въодушевяваха зрителите — беше допълнил проф. д-р Матеев. — Заедно със спортното майсторство въодушевление предизвикваха и високият дух на тези чудесни футболисти, тяхната обич към играта и клуба и най-вече спортното им възпитание, спортсменската игра.

Само десет години след основаването на клуба футболистите в сини фланелки ще станат основа на първата ни олимпийска единайсеторка, която с чест представи страната ни на VIII олимпийски игри в Париж през 1924 г. За този успех свой дял в работата си като треньор има и отдавна забравеният Миша Борисов. Нека сега си спомним за него.

Преценката за ролята и мястото на Големия син отбор в историята на българския футбол отдавна е направена: за онази епоха той има първостепенна роля за издигане на футболната игра у нас на качествено ново равнище и за нейното обществено признание. Този отбор фактически пръв представи българския футбол на голямата международна сцена и беше сторил това по достоен начин. Големият син отбор — с красивата си, технична и майсторска игра и с безукорното поведение на футболистите — постави началото на изключителната популярност, на която „Левски“ се радва днес.

ПОБЕДА!... ПЪРВО ГОСТУВАНЕ И ПЪРВИ ОТЗИВИ В ЧУЖБИНА

Преди да напуснем този така интересен етап на 1922 г., ще забележим, че той е свързан с още едно събитие: „Левски“ най-после установява своя канцелария — това е малко дюкянче на улица „Витоша“ № 20.

Можем отново да потеглим на път. За съвсем кратко време. Още в следващия етап ни очакват много интересни събития.

Етапът на 1923 г. ще остане свързан с първото гостуване на български клубен отбор в чужбина — на „Левски“ в Букурещ. И с първата международна победа на български футболисти в чужбина е свързан този етап. И с първите отзиви на чуждия печат.

Преди това в София става друго събитие от международен характер, което предизвиква много вълнения. И пак с участие на „Левски“, разбира се. То обогатява историята на клуба и внася колорит в нея.

ВЪЛНЕНИЯ ОКОЛО МАЧА С „ТРИКОЛОРУЛ“

През лятото на 1923 г. спортна София с нетърпение очаква гостуването на отбора на реномирания по това време „Триколорул“ (Букурещ) — румънският футбол отдавна е излязъл на международното поле и си е създал име, а мачът с „Левски“ ще бъде първият официален международен мач за „сините“. Отборът на „Триколорул“, за разлика от гостувалите команди „Кубан“, „Рус“ и др. е представителен отбор на организиран и редовно регистриран клуб.

Играчите на „Левски“ са в усилените тренировки за този отговорен мач, когато най-неочаквано в столицата се разнася тревожна вест: за този мач румънците искат да им се заплатят 20 000 лв., а в касата на „Левски“ има само 200 лв... Нима така очакваният мач ще се провали? Спасяват го група играчи и ръководители на клуба — те се наговарят, срещат се една сутрин пред Популярната банка, подписват обща полица за 20 000 лв. и получават парите. По-нататък започват изненадите, в София става нещо невероятно: само за един ден са продадени билети за 50 000 лв., касиерите започват да продават и кочаните. В деня на мача, 1 юли 1923 г., игрището отрано е буквално претъпкано, а навън напират хиляди любители на футбола, които не са успели да си купят билети. В един миг те щурмуват, помитат пазачите, помитат и вратите на оградата...

— На игрището беше ад! — ще ми разказва по-късно д-р П. Стоянович, един от деятелите, подписали полицата. — Хората се притискаха като в сарделена кутия, но мъжествено търпяха, готови и на по-големи изпитания, само и само да не изпуснат нещо от интересния мач. Мнозина бяха насядали плътно на земята до самата странична линия и там между тях забелязах двама елегантни дипломати — френския посланик и неговия секретар, мои добри познати. Невъзможно беше да им помогна, никаква земна сила не беше в състояние да им пробие път до местата им в официалната ложа, които бяха вече заети от щурмуващи любители.

За всички неудобства хилядите зрители се чувстват напълно възнаградени — „Левски“ дава отлична игра и побеждава именития си

съперник с 1:0. След мача шумни тълпи заливат с възторга си софийските улици.

„МИЛА РОДИНО“ НА БУКУРЕЩКИЯ СТАДИОН

— Заминаването ни за Букурещ беше събитие за времето, не съм забравил вълнуващото изпращане на софийската гара — казвал ми е Борис Василев. — Ще призная, че се вълнувахме и ние.

Датата е 11 октомври 1923 г. Отборът на „Левски“ заминава за Букурещ, за да върне визитата на „Триколорул“. Групата е внушителна — 60 души, членове и почитатели на клуба придружават официалната делегация. Това е първата спортна група в историята на нашия футбол, която заминава за чужбина по повод гостуване на български отбор, в нея са и журналисти и това също е нещо ново за времето. Настроението е повишено, в параходчето от Русе до Гюргево, както му е ред, се пее „Тих бял Дунав“. А на гарата в Букурещ предстои изненада: стотици мъже и жени от българската колония там очакват и посрещат сърдечно футболистите на „Левски“ с букети в ръце и със съкровени надежди за победа, колонията е в треска. Радушно посрещат групата и домакините от „Триколорул“.

По тяхно предложение, което е прието, „Левски“ играе най-напред с букурещкия „Ромкомит“ и завършва 1:1, а на 17 октомври 1923 г. е мач-реваншът с „Триколорул“ — след резултата в София към него има голям интерес. Преди мача президентът на букурещкия клуб връчва на отбора на „Левски“ изящно изработена сребърна купа като израз на приятелство и уважение. Пред многохилядна публика Големият син отбор показва една от най-красивите си, технични и спортменски игри и побеждава с 4:2. Особено ефектен е голът на Никола Мутафчиев, който преминава през цялата румънска отбрана, преодолява и вратаря и влиза с топката в празната врата... Българите от колонията в Букурещ ликуват, след края на мача нахлуват на терена и понасят играчите на „Левски“ на ръце, над румънския стадион ечи „Мила родино“!

Румънският печат широко отразява тази първа поява на български футболисти в Букурещ. Вестник „Романя“ пише: „До

турнето на «Триколорул» не се знаеше дали въобще в България съществува някакво спортно движение. В концерта на международния футбол българите не участваха нито веднъж. Този път те са тук, поставяйки на тежко изпитание нашия спорт. Видяхме ги на работа, играейки чудно красиво, с ниски пасове и сполучливи комбинации. И с великолепна игра с глава. А това, което най-вече привлече вниманието на публиката, беше особенният финес в изпълнението на играта.“ В. „Диминяца“ подчертава най-вече коректното поведение на играчите на „Левски“, което е направило силно впечатление на публиката. В. „Преса“: „С безукорна техника и изумителна пъргавина гостите от «Левски» развиха приятна игра, която беше аплодирана от многобройната публика.“

Това вероятно са първите отзиви в чужбина за изяви на български футболисти. Те отразяват обаянието на Големия син отбор.

Можем да си представим с какво нетърпение спортна София е очаквала да научи резултата от мача в Букурещ. И каква бурна радост е предизвикала телеграмата на Борис Василев, която е била залепена на бул. „Цар Освободител“ срещу Руската църква: „Победа!“

Успехът на „Левски“ в Букурещ е предизвикал въодушевление в цялата страна. В Русе отборът е бил посрещнат с музика, с националния химн „Шуми Марица“, с приветствени речи и много овации. Тържествено е било посрещането в столицата, от гарата до паметника на Апостола е устроено факелно шествие, пред Военния клуб е имало речи и всичко е приключило пред скромната клубна канцелария на „Витоша“ 20, на чиято витрина „сините“ са поставили сребърната купа от Букурещ — първата купа, получена от български футболисти. „София беше свидетел на рядко тържество“ — ще отбележи един вестник.

Така е било в онези далечни години — международните победи на нашите спортисти предизвикват повишено самочувствие и изблик на национална гордост!

КАКВО БИ КАЗАЛ ХРОНИКЬОРЪТ МЕЙСЪН

В записките си от XVII век английският хроникьор Мейсън ни е оставил оригинално и сравнително точно описание: „Футболът представлява топка, голяма колкото човешка глава и напълнена с въздух, която се рита от онзи, който успее да я докосне. В това се състои цялото изкуство на играта...“ Струва ми се, че и днес изкуството е останало горе-долу същото, работата е там, че не винаги, когато ти се иска, можеш да я ритнеш тази топка — има съперник, който ти пречи, защото и той иска да я ритне в същото време. И всичко се свежда до това, кой да надделее. Просто на пръв поглед, но не винаги лесно, затова е и толкова увлекателно. За мача в Букурещ например хроникьорът Мейсън сигурно би казал, че всичко е просто — десетина български младежи ритяха топката по-добре и надделяха над десетина румънски младежи, какво толкова се е случило? Да, но това малко ли е? Нали тук е и цялото изкуство!

КОГАТО МИСЛЯ ЗА СТАРОТО ИГРИЩЕ „ЛЕВСКИ“...

То и сега е пред очите ми — това наше някогашно игрище, на мястото, където днес е националният стадион. Срещу входа му имаше над реката тясно дървено мостче, по което съм минавал безброй пъти. Добре помня дървените трибуни, бетонените ложи-кутийки, високата постройка на централната трибуна с канцеларията, съблекалните и домакинството. Теренът беше, разбира се, земен, лете по него се вдигаха облаци прах и преди по-важни мачове го поливаха с лейки, през дъждовна есен и през зимата се превръщаше в гъсти, лепкави калища. Скромно беше това игрище (такива бяха и другите), но беше скъпо за членовете и почитателите на „Левски“, защото беше изцяло тяхно дело, до последния забит гвоздей. В паметта ми то е останало завинаги свързано с образа на Методи Величков, този безкрайно скромнен и предан на „Левски“ човек, чийто живот дълги години минаваше почти изцяло на това игрище — той беше верен секретар, касиер, архивар, домакин и метач, първоначално дълго време беше единственият платен (скромно) служител на клуба. Сякаш и сега го виждам зад прозорците на канцеларията откъм реката...

С много перипетии беше свързан строежът на това игрище.

В началото са безкрайните усилия, молби, митарства и унижения и безкрайната настойчивост на ръководители и деятели на „Левски“. И най-после през 1924 г. (десет години след основаването на клуба) столичната община отпуска място за това игрище. Ура!

Да, но мястото е едно старо, занемарено и разровено сметище, негодно за нищо, в края на града. За да се превърне то в игрище, са нужни много пари. А клубът няма никакви средства, нито има към кого да се обърне за помощ. Левскарите си помагат сами — започват да продават купончета за закупуване на тухли (едно купонче — една тухла), устройват томболи, литературни и киноутра, откриват подписка за събиране на средства, на членове и почитатели се раздават „вносници“ — малки бележници за отбелязване на сумите, които се

внасят до края на строежа. Популярни играчи, деятели, ръководители, привърженици работят в свободното си време, копаят, прочистват, изравняват рововете, пренасят материали, прекарват тухли и цимент. За ония дни с умиление си беше спомнила Соня Чолакова, някогашна баскетболистка на „Левски“:

— Особен ентузиазъм беше обхванал всички ни — ще имаме най-после наше игрище! Въпрос на чест за нас беше да помагаме. Мъжете работеха къртовски, а ние, тогава млади девойки, помагахме според силите си. И когато виждах как усърдно толкова много хора даваха доброволен труд за нашето игрище, разбирах колко силна е обичта към „Левски“!

Дълги години ще се строи, достроява и поправя това игрище. Вечно изникват нови нужди и вечно парите не достигат, сключват се заеми. През 1926 г. теренът и част от трибуните са готови и на новото игрище излизат първите пратеници на египетския футбол — отборът на „Сфинкс“ (Кайро). Интересът е огромен, всички билети са продадени, това е финансова помощ (мачът с „Левски“ завършва 4:0). Доизгражда се централната трибуна откъм реката, плановете предвиждат да се построи и баня и това живо интересува футболистите (за тогавашните условия банята е нечуван лукс — след мачове на което и да е игрище, потъналите в пот, прах и кал играчи тичат да се измият на някоя чешма в най-близкия двор). Мечтаната баня на централната трибуна е построена, но парите стигат дотук, пукнат лев не остава за душеве, казанчета и други дреболии, без които не може. Играчите си помагат сами — начело със Симеон Янков неколцина от тях с книга за волни пожертвования в ръце посещават магазини и кантори на по-заможни почитатели на клуба. Парите бързо са събрани — и ето че идва дългоочакваният ден на 1933 г. (девет години след започването на строежа), в който уморените, прашни и изпотени играчи на „Левски“ — първи в София — застават блажени под душовете на своето игрище! И така всичко е наред, ура, ура!

Не всичко е наред. Защото през 1934 г. столичната община подготвя решение за отнемане на игрището, като половината от него ще се преустрои в алеи за разходки, а другата половина ще се присъедини към съседния парцел на дружество „Юнак“, за да бъде построен голям стадион. Спортна София реагира, печатът критикува намеренията на общината, в статия във в. „Спорт“ от 28 юли 1934 г.

например се отбелязва: „Чисто българска работа! След като са похарчени над три милиона лева (курс 1934 г., б.а.) и при използване на идейния труд на три поколения младежи, за да се изгради това красиво дело, сега изведнъж нова идея — как да се окачестви това!“ Своевременните, единодушни и енергични протести дават резултат — игрището е спасено!

А през 1940 г. членовете и почитателите на „Левски“ по своя инициатива и с помощ на клуба издигат на източния край на игрището красив паметник на своя велик патрон Апостола на свободата! (Къде ли изчезна този паметник?) Пред него често имаше букети от свежи цветя. Да, това игрище се беше утвърдило като истински материален и духовен център на пълноценния, динамичен живот на клуба.

До 1949 г., когато на това място започна изграждането на националния стадион „Васил Левски“.

Нашето старо, скромно игрище — то е останало в спомените ми като свидна част от богатото минало на нашия клуб.

ОТ „МОГИЛКАТА“ ДО СТАДИОН „КОЛОМБ“ В ПАРИЖ

Етапът на 1924 г. е свързан със забележителни събития, които остават завинаги в историята на българския футбол. Тези събития бележат и един звезден момент в летописа на „Левски“. Става дума за първото участие на български футболисти на олимпийски игри. И то достойно участие. А нашата първа олимпийска единайсеторка — това е Големият син отбор с едно-единствено попълнение.

Затова, драги читателю, в нашето пътуване с „Левски“ през времето ще останем още малко на този етап. От уважение към нашите първи олимпийци. И към представянето им на VIII олимпийски игри.

И така, подготовката на първия ни олимпийски футболен състав се води от треньора Леополд Нич, бивш играч на виенския „Рapid“. Той работи с разширен състав с играчи от различни отбори. Тренировките са започнали през април и се водят на игрището на хиподрума. За условията на подготовката ми е разказвал навремето Боян Бянов (тогава запасен генерал, играч на Големия син отбор, който през 1924 г. служи като младши офицер във Варна и играе временно в „Тича“):

— Някакви специални условия и база за подготовката ни въобще не бяха създадени. Всички играчи през деня бяхме на работа без никакво облекчение и след това отивахме на тренировки. Занимавахме се до късна вечер и после всеки се прибираше в дома си. За хигиенни и здравни мерки, за някакъв режим на храна и възстановяване не можеше и да се мисли. За честта на всички играчи трябва да кажа, че чувстваха спортния си дълг, поддържаше се висока съзнателна дисциплина.

— При тези условия и в краткото време, с което разполагаше, Леополд Нич трябваше да създаде сплотен, хомогенен отбор със свой установен стил на игра и колективен дух — ще допълни по-късно Иван Радоев, един от първите ни олимпийци. — И Нич направи това, което правят всички треньори при липса на други възможности: за основа на

олимпийския състав определи най-силния клубен отбор в момента, като попълни някои постове. Определи „Левски“, който вече имаше хегемония в столицата.

За проверка на възможностите на състава е устроен международен мач с „Ромкомит“ (Букурещ). Този мач се играе на 27 април на хиподрума пред 15 000 зрители — спортна София проявява необикновен интерес към подготовката за олимпийските игри. „Левски“ играе много силно и за бурна радост на зрителите побеждава с 2:0.

МАЧ № 1 НА НАЦИОНАЛНИЯ ОТБОР

На 13 май рано сутринта българските футболисти потеглят от Лом с парахода „Сатурнос“ за Виена. Там на 21 май на игрище „Симеринг“ пред 10 000 зрители се играе мачът Австрия-България. Това е мач № 1 на българския национален отбор. Резултатът 6:0 за Австрия не е изненада за никого: по това време прочутият „Вундертим“ е един от най-силните в Европа. Виенските вестници отбелязват умелото прилагане на изкуствените засади от българските футболисти и преценяват, че в Париж те, без да имат никакви шансове, не ще се посрамят.

— В този мач — ще ми каже след време Иван Радоев — проверихме възможностите си срещу съперник от най-висока класа, от когото имахме какво да научим. Добихме представа за големите европейски отбори, с които ни предстоеше борба. Това беше и целта на треньора Нич в тоя мач.

ОЛИМПИЙСКИЯТ ДЕБЮТ

Датата е 28 май 1924 г. На парижкия стадион „Коломб“ пред 15 000 зрители българският олимпийски отбор излиза на терена в червени фланелки с лъвчета на гърдите и бели гащета, музиката свири „Шуми Марица“. Това е първо участие на български футболисти под олимпийско знаме. Съперник е отборът на Ирландия, сочен за един от фаворитите във футболния турнир на VIII олимпийски игри.

Развитието на играта опровергава прогнозите. Ето какво ми е разказвал за този мач Александър Христов:

— В началото, като дебютанти, бяхме плахи и объркани, но постепенно се окопитихме и започнахме тежка борба. Срещу предимството на ирландците в опит и техника вкарахме в действие нашето силно оръжие — изкуствените засади. Аз бях предният бек, трябваше да издебвам момента и да давам знак за организиране на засадата. Такава клопка в хода на мача устроихме 23 пъти. Този ход на нашия отбор промени облика на играта, ирландците явно се сковаха и не се решаваха да атакуват, за да не попаднат в капана... Публиката започна да ни окуражава, ние засилихме атаките, но безрезултатно. А изкуствената засада е коварно, двуостро оръжие: в 75-ата минута централният нападател Дънкан от явна засада вкара гол, страничният съдия вдигна флагчето, но главният съдия Анрио, изглежда, не го забеляза и посочи центъра... Така мачът завърши 1:0 за Ирландия.

ПРИЗНАНИЕТО

Парижките вестници единодушно изтъкват грешката на главния съдия. В. „Журнал“ например пише: „Българите играят бързо и често застрашават гола... През второто полувреме центърфорвардът Дънкан, намиращ се вън от игра (офсайд), шутира и вкара топката във вратата. Българският вратар, забелязал, че страничният съдия е маркирал засадата, не се и опита да се намеси. Реферът счете това за гол и играта продължи.“ А авторитетният в. „Тан“ отбелязва: „Днес сигурно милиони французи ще обърнат домашните си атласи, за да видят къде се намира малка България, която изпрати такъв добър футболен отбор.“

„На другия ден бяхме поканени в легацията — пише в спомените си Георги Григоров. — Министърът изтъкна, че това, което на стадион «Коломб» футболистите бяха направили за България за час и половина, дипломатите не могат да го постигнат за няколко години.“

Ето крайното класиране във футболния турнир на VIII олимпийски игри: 1. Уругвай, 2. Швейцария, 3. Швеция, 4. Холандия, 5. Ирландия, 6. Италия, 7. Франция, 8. Египет, 9. Чехословакия, 10. САЩ, 11. Унгария, 12. България, 13. Люксембург, 14. Белгия, 15. Испания, 16. Естония, 18. Турция, 18. Румъния, 19. Летония, 20. Полша, 21. Югославия, 22. Литва.

В София резултатът от мача с Ирландия предизвиква истински емоционален взрив, устроено е факелно шествие, произнасят се пламенни речи, до олимпийския отбор в Париж е изпратена възторжена телеграма.

Време е да ти кажа имената на футболистите, които влизаха в състава на отбора, драги читателю. Впрочем ти вече ги знаеш — това е Големият син отбор: Петър Иванов, Александър Христов, Симеон Янков, Гено Матеев, Боян Бянов, Иван Радоев, Димитър Мутафчиев, Никола Мутафчиев, Цветан Генев, Константин Мазников, Кирил Йовович. В мача във Виена Иван Радоев е заменен с Димитър Манолов („Славия“), а в Париж вместо Цветан Генев играе Тодор Владимиров („Славия“). Капитан на отбора е Боян Бянов.

Сякаш много, много далеч във времето е останал майският ден, в който на старата „Могилка“ група ученици основаха своето скромно клубче „Левски“. Сега лидерът „Левски“ подготви и изпрати в Париж отбор, който с играта си на стадион „Коломб“ спечели симпатии и уважение за България. А от майския ден са минали само десет години.

БАРОН ПИЕР ДЪО КУБЕРТЕН ВДИГА НАЗДРАВИЦА

В нашето пътуване, драги читателю, вече сме в следващия етап. Очаква ни много интересен пейзаж.

И така, на 22 октомври 1925 г. от софийската гара футболистите на „Левски“ отново потеглят на път. Предстои им дълъг маршрут: София-Нюрнберг-Дрезден-Париж-Страсбург-Бордо-Руан-Париж-София. За първи път български клубен отбор потегля на такова дълго турне и ще играе на модерни, шумни германски и френски стадиони с реномирани съперници. Много шум се вдигна навремето в София по тази история. Има какво да се разкаже за нея.

В основата на поканата до „Левски“ от германски и френски клубове за това турне са по всяка вероятност добрите впечатления от играта на българския олимпийски отбор на стадион „Коломб“ — за публиката в Германия и Франция е интересно да види тези съвсем непознати български футболисти. Предложени са много изгодни финансови условия и това не е без значение за „Левски“ — тъкмо по това време се строи клубното игрище, за което пари се търсят под дърво и камък. Само че Софийската спортна федерация не разрешава това турне: аргументът е, че отборът на „Левски“ в момента не е в добро състояние и има опасност да се злепостави престижът на българския спорт; и още: първенството вече е започнало и ако отборът замине, неговите шампионатни мачове няма да бъдат отлагани. Ръководителите на „Левски“ не се смущават и решават в първенството клубът да бъде представен от силния си юношески състав (той ще играе първите мачове, останалите ще бъдат отложени). И играчите от първия отбор спокойно се настаняват в купетата.

След 50-часово уморително пътуване те пристигат в Нюрнберг на 24 октомври вечерта, а на другия ден е първият мач — с ФК „Нюрнберг“, многократен шампион на Германия. Ето извадки от бележките на един анонимен играч (предполагам, че е Иван Радоев), публикувани във в. „Спорт“ навремето: „Какво беше учудването ни —

гъмжило от народ пред стадиума и на стадиума. Препълнено. Народът беше дошъл да гледа, тъй като рекламите за този мач гласяха: «Елате да видите фамозните българи, Балканските лъвове, гранита на Балканите, които през войната учудиха света. Елате да видите тяхната смела и темпераментна игра.» В стадиума ни поканиха в «Залата на победите». Огромното количество купи, възпоменателни флагчета и предмети ни накараха да се захласнем... Мачът започна... Цели 20 минути нашите се държаха геройски... През второто полувреме започна трагедията. Като се заредиха ония ми ти голове... Накрая резултатът беше 7:1. Но многобройната публика остана до края на играта, нещо, както ни казаха, необичайно за Нюрнберг, изглежда, е видяла нещо интересно в играта ни. Имаше наистина хубави моменти... Забелязахме германската точност: 10 минути преди края на мача поканиха нашите водачи и им брояха уговорената сума от 100 000 лева.“ Спирам с извадките. Ще кажа само, че два дни по-късно „Левски“ побеждава втория тим на ФК „Нюрнберг“ с 3:1. Четири дни по-късно е мачът в Дрезден — 0:6 срещу „Гутсмутс“.

Единствен светъл лъч в мрачната картина на турнето ще внесе мачът на 8 ноември в Париж — победа с 2:0 срещу известния „Стад франсе“. За този мач в „Пти журнал“ отбелязва: „В присъствието на 60 000 души на стадион «Буфало» гостите от България дълго време бяха господари на положението срещу «Стад франсе»... Накрая публиката награди победата на българския клуб «Левски» с 2:0 с продължителни и горещи овации.“ Да погледнем към бележките на анонимния играч: Отобусите спряха пред игрище „Буфало“, цялото оградено с покрити трибуни. На куп се бяха събрали български студенти в Париж и тихичко гадаеха изхода на мача... Играта на „Левски“ беше неописуемо добра, въобще „Левски“ дава такива игри на две години веднъж... Българските студенти в Париж бяха на върха на въодушевлението, отобусите не можеха да тръгнат от тях. Някои се бяха покачили по покрива и по калниците и така окичени с тях отобусите потеглиха към нашия хотел „Бонапарт“...

— Внимателните домакини от „Стад франсе“ дадоха официална вечеря на нашия отбор в един от големите парижки локаци — ще ми разказва след време Гено Матеев. — Между участниците в нея беше и барон Пиер дьо Кубертен, основоположникът на съвременните олимпийски игри. По време на вечерята той вдигна наздравица в чест

на левия ни защитник Симеон Янков, който в този мач надмина себе си, игра майсторски, вдъхновено и изключително коректно, беше един от героите на стадион „Буфало“ този ден.

Да беше приключило турнето с тази вечеря...

Парижките вестници дават ласкави отзиви за играта на „Левски“, пристигат покани от различни клубове, турнето продължава. Следващият мач се играе на 15 ноември в Страсбург. Ето редове от въпросните бележки: „На гарата в Страсбург бяхме посрещнати от цялата българска студентска колония там. Всички очакваха, че ще сразим местния клуб «Расинг» най-малко с четири гола... Паника ни обзе още преди мача — Симето се разболя, нямахме резервен бек... Мачът започна, но и трагедията на «Левски» започна. На мокрия и хлъзгав терен като се разиграха грамадните елзасци и като занизаха голове — един, два, три... та до девет. Словом — девет на нула. Играхме необяснимо слабо. Нещастните български студенти напуснаха стадиона със сълзи на очи...“

Следващото предложение е от „Стад Борделе“ от Бордо, на другия край на Франция, на брега на Атлантическия океан. Въпреки възраженията на някои играчи то е прието. Редове от бележките: „Изкъпи се в океана и после умри“ — палеше се Шкубата. „Как ли ще ни изкъпят в София“ — обади се мрачно Кики Йовович.

След пътуване през цяла Франция — мач на 18 ноември в Бордо — 0:2 срещу „Стад Борделе“. А след два дни в Руан — 0:2 с „Руан ФК“. Злополучно е това турне — 2 победи, 5 загуби, 6:27 гола.

Буря от негодувание, остри критики и обвинения посрещат отбора при завръщането му в София. Обвинения най-вече срещу тогавашните ръководители на клуба, които явно не са имали никаква представа за класата на съперниците, не са се съобразили със състоянието на отбора, с умората и напрежението от постоянното пътуване. Така лекомислено и безотговорно беше злепоставен престижът на „Левски“ и на нашия футбол. След дълго отсъствие, уморени и потиснати, играчите се прибират по домовете си.

ДА ОСТАВИШ СЛЕДИ

Футболът винаги е имал своите кумири. Ако за почитателя на операта не е безразлично дали в един спектакъл ще участват артисти като Гяуров, Кабаиванска, Гюзелев или Гена Димитрова, то за любителя на футбола не е без значение дали в един мач ще види играчи като Аспарухов, Якимов, Васил Спасов, Георги Найденов, Искренов, или други от тяхната класа. Футболът е колективна игра, но едва ли някой ще оспори ролята на „звездите“. Те водят отбора, повишават равнището на състезанието и му дават колорит, привличат зрителите и разкриват красотата на футболната игра. „Звездите“ оставят следи в развитието на футбола и в спомените на хората. И в историята на своя клуб.

ГОРДОСТТА НА „ЛЕВСКИ“

Поглеждам назад към епохата, когато се създаваше популярността на „сините“. И под булото на годините блясва едно име — Никола Мутафчиев — Количето. Непознато днес за младите почитатели на футбола, това е името на един от най-блестящите нападатели на националния отбор и на „Левски“ за всички времена! „Той е гордостта на «Левски», сърцето и душата на отбора“ — беше отбелязал един вестник навремето.

Да, със своето майсторство и фантазия в играта, с финеса на изпълненията Количето предизвикваше бурния възторг на зрителите и има много голям дял за успехите и славата на „Левски“. При изключителната си техника, мощ, мигновена ориентация и чуден усет за гол той имаше и много вярна концепция за постановката на нападателната игра: „За размаха на нападението е необходим широк периметър. Колко пъти съм казвал на моя брат Димитър на фланга от дясната ми страна (Количето беше десен инсайд, т.е. с днешния № 8, б.а.) да застава до самата странична линия, да се придвижва дори извън нея, за да играем по-разперено“ (т.е. на широк фронт, б.а.). Не е ли това концепция, която в пълна сила важи за съвременния футбол?

В историята на националния ни отбор Никола Мутафчиев остава като автор на гол № 1 (през 1924 г. в мача Турция — България в Истанбул, 2:1), участник е в мач № 1 на националния отбор и в мач № 1 на олимпийския отбор. След мача с „Вундертима“ във Виена през 1924 г. той според спомените на Георги Григоров е получил предложение лично от Хуго Майсъл, всемогъщия тогава ръководител на австрийския футбол, да остане в Австрия като професионалист при много добри условия. По лични съображения Никола Мутафчиев е отказал.

Уважаван е не само като блестящ състезател. Той участва много активно като деятел в живота на клуба, инициатор е за сключване на първите застраховки на играчи в историята на нашия футбол (за това ще стане дума по-нататък), автор е на компетентни статии в печата на злободневни футболни теми. Между другото — и на остра критична

статия срещу практиката на ръководството на „Левски“ в известен период да търси готови играчи отвън, вместо да полага грижи за създаване на собствени кадри, в духа на традицията на клуба. В една галерия от портрети на хора с изключителни заслуги към „Левски“ Никола Мутафчиев — Количето би заел едно от първите места. Такава галерия, уви, не съществува. И той е напълно забравен.

ФУТБОЛЪТ СЕ ИГРАЕ ОТ ХОРА

В такава галерия достойно място би намерил и Иван Радоев.

— Футболът се играе от хора, от хората зависи как ще се развие един мач и как ще завърши. Задачата на треньора е да подготви своите играчи както спортнотехнически, така и психически за борбата, която им предстои. Ако имаш 15 играчи, това са 15 различни личности, различни характери, трябва да намериш верния подход към всеки от тях. Най-важното е да съумееш да ги сплотиш, мобилизираш, да ги накараш да вложат в играта за честта на своя клуб всичко каквото могат.

Това, в най-общи думи, е концепцията на Иван Радоев така, както е останала в ума ми от разговорите ми с него в ония далечни години, когато той беше треньор на „Левски“ и често се срещахме. Беше не само квалифициран специалист, беше и добър педагог и психолог, намираше път към сърцата на своите играчи, държеше за волевата настройка на отбора и умееше да я създава. Държеше за интензивната подготовка и високите натоварвания в тренировките. И за прецизната тактическа подготовка на всеки мач — и тук според мене беше особено силен. Спокойно, точно, безпогрешно анализираше силните и слабите страни на поредния съперник, както и на своя отбор и намираше възможно най-доброто решение. Спомням си как в една късна, мъглива ноемврийска вечер през 1950 г. се разхождахме с него по почти пустия булевард „Цар Освободител“ (тогава бул. „Руски“) и той с увлечение ми разказваше какъв тактически капан е подготвил за опитните футболисти на ЦДНА в предстоящия финал за купата. В третия пореден мач капанът щракна и „Левски“ триумфира като победител. В ония трудни за „сините“ години Иван Радоев беше човекът, който уверено ги водеше към успехи.

Пътят му във футбола започна от Големия син отбор — в него беше силен основен играч — хафбек (полузащитник), и покриваше голям периметър в средата на терена, такъв беше и в първия ни олимпийски отбор в дебюта му на стадион „Коломб“. А най-ярко в

нашия футбол остава присъствието му като един от най-опитните, авторитетни и заслужили треньори.

Ерудиран, с широки културни интереси, Иван Радоев беше автор на актуални статии, пътни бележки, търсен и ценен сътрудник на спортния печат с умно, компетентно написани коментари. През целия си живот беше свързан с „Левски“ — като състезател, треньор и деятел. Радваше се на заслужен обществен авторитет, остави трайни следи по пътя на клуба.

Бях на погребението му. От клуба беше изпратен венец, но никой от тогавашните му ръководители не благоволи да се яви и да каже няколко топли думи за човека, на когото „Левски“ толкова много е задължен.

ЛИЧНОСТИ С БУДНО ОБЩЕСТВЕНО ЧУВСТВО

И техните имена са свързани с Големия син отбор, дълго време бяха един до друг в състава на „Левски“, заедно бяха в първата ни национална единайсеторка и в първия олимпийски тим — десният бек Александър Христов — Шкубата и левият бек Симеон Янков — Симето. Бяха не само талантиви футболисти. Бяха личности с будно обществено чувство, имаха свои разбирания за развитието и бъдещето на нашия футбол и твърдо ги отстояваха. Тези разбирания бяха споделили в една моя анкета за в. „Спорт“ през 1938 г. по повод тревожната криза тогава в най-популярния спорт у нас. Затова, драги читателю, искам да ти ги представя именно като личности, които с разбиранията си бяха изпреварили своето време — ходът на годините го доказва. Това, което ми бяха казали навремето, звучи актуално и сега.

Александър Христов беше играл близо 20 години със синята фланелка, беше преживял възхода и упадък на три футболни поколения в „Левски“. Ето някои негови мисли, които беше споделил с мене:

— Навремето ние дадохме всичко, направихме и лични жертви, чиито последици понасяме сега, за да изградим българския футбол. И то във време, когато помощ не очаквахме отникъде, трябваше да се преодоляват различни пречки. Боли ме сега, като виждам, че всички жертви са били напразно. Упадъкът няма да спре, докато нещата не се променят. Нашите клубове са за окайване. А те са основата на цялата сграда, от тях трябва да се започне. Необходими са общи усилия, за да тръгнем към подем. Единственият път за издигането на нашия футбол са силните клубове. Всеки клуб трябва да работи с по два-три отбора, да има задължителни мачове за юношите и резервите. Трябва да се мисли за бъдещето на българския футбол.

Последният ми разговор с Александър Христов беше в един зимен ден на 1992 г., малко преди той да напусне тоя грешен свят. Беше ми казал: „Ние бяхме романтици, важното за нас беше да изживеем радостта от играта, да доставим и удоволствие на хората. Днес всичко това е отживелица. Професионалният футбол е голям

бизнес, в него играят много пари, плащат се богати премии. Приемам това, защото развитието на живота го налага. Но се питам дали тези младежи могат да изживеят чистата радост от играта?“

Симеон Янков остава една от най-ярките фигури в историята на „Левски“, популярен навремето с редкия си футболен талант, с безукорна коректност и пословична скромност. Предавам част от това, което ми каза:

— Оттеглих се от активна дейност, защото виждам, че всичко върви по погрешен път, който няма да ни изведе на добър край. Нужна е коренна промяна в самата система на работа, ако въобще може да се говори за система. Държавата трябва най-после да помогне на клубовете. Отнася се до физическото възпитание на младите поколения и то не може да не я интересува. Аз съм за професионализма в чистия му вид, защото осигурява възможности и в същото време изисква редовни тренировки, съзнателна дисциплина и спазване на режим от играчите. Трябва да се разбере, че аматьорските тимове никога няма да издържат борбата с професионалистите. Винаги се апелира към духа на играчите, а не се прави нищо за плановата им подготовка. Духът е необходим, но той трябва да допълни подготовката, а не да бъде едничкото оръжие, на което винаги разчитаме.

Такива бяха хората, които в онази далечна епоха решаваха бъднините на „Левски“ и създаваха неговата слава. Бяха не само талантиливи футболисти, бяха и граждани с активно участие в цялостния ни спортен живот. Бяха личности — интелигентни, просветени, с висок морал и силни характери. Разказах само за четирима от тях, а такива бяха още много други. На тези хора посветих тоя етап от нашето пътуване през времето, драги читателю. Те са оставили невидими, но трайни, незаличими следи по пътя на „Левски“. Както следи ще оставят и други след тях.

СТРАНИЦИ ОТ КЛУБНИЯ ДНЕВНИК II

Назад във времето е останал прочее денят, в който група въодушевени ученици поставиха основите на „Левски“, клубът има вече свое място под слънцето. Нека погледнем към някои интересни моменти в различните етапи от дългия път.

ФУТБОЛЪТ, „ЛЕВСКИ“ И ГОЛЯМАТА ПОЛИТИКА

Неведоми са пътищата на голямата политика. Оказа се, че тя може да потърси подкрепата на футбола. И на „Левски“. За такъв случай ми е разказвал д-р Петър Стоянович:

— В периода към 1925 г. отношенията между България и Югославия бяха станали натегнати. По това време в един разговор с нашия министър на външните работи той ми каза: „Вие, спортистите, трябва да строшите леда.“ Тогава от името на „Левски“ отправихме покана към югославския футболен шампион БСК (Белградски спортен клуб) за една приятелска среща в София. Поканата беше приета, отборът пристигна като гост на нашия клуб (мачът завърши 1:0 за „Левски“). Това беше въобще първа среща между български и югославски спортисти и откри пътя за взаимни гостувания.

На голямата политика може би е помогнала и друга инициатива на деятели на „Левски“, за която си беше спомнил навремето Иван Качев:

— Добри връзки с футболистите на съседна Турция нашият клуб установи през 1925 г., когато отборът ни игра приятелски мачове в Измир, Анкара и Истанбул. Една година по-късно наш гост беше отборът на „Бешикташ“ (Истанбул). По време на това гостуване с турски спортни деятели разисквахме въпроса за организиране на турско-българска спортна седмица в Истанбул със състезания по няколко вида спорт. С участие на състезатели от „Левски“ и „Бешикташ“ такава седмица беше устроена по-късно и премина при голям успех. Така се роди идеята за Балкански спортни игри, които се провеждаха навремето.

ЛЕКАТА АТЛЕТИКА ПОМАГА НА ФУТБОЛА

На старата „Могилка“ почти едновременно с футбола се е появила и леката атлетика, макар и с неорганизирани прояви. През 1925 г. по думите на известния в миналото състезател Кирил Петрунов „Левски“ започва да включва в подготовката на футболистите подходящи лекоатлетически занимания. А през зимата на 1927–1928 г. клубът въвежда и зимни тренировки на футболния отбор, съчетани с лекоатлетически прояви. „Мнозина се чудеха, като гледаха как футболистите нагазват в снега“ — казва К. Петрунов. В периода 1925–1930 г. в силния лекоатлетически състав на „Левски“ изпъкват и популярни футболисти — Димитър Мутафчиев, Гено Матеев, Никола Димитров–Фъц, Никола Николов, Асен Пешев, Асен Панчев и др. (към 1941 г. в лекоатлетическия състав фигурира известният футболист Борислав Цветков-Жук, който по това време е национален шампион на 100 метра). За популяризиране на леката атлетика клубът започва да устройва такива състезания преди големи мачове. През 1928 г. например при гостуване на „сините“ в Солун са организирани надбягвания, а пред международния мач в София популярният тогава Пепи Христов е поставил нов рекорд на 100 метра с време 11 секунди.

НАЧАЛО НА ВРЪЗКАТА С МЕДИЦИНАТА

В един прекрасен, но неуточнен ден на 1928 г. играчите от първия футболен отбор на „Левски“ са поканени на клубното игрище за лекарски преглед. Това е инициатива на училищния лекар д-р Драгомир Матеев, който след преустановяване на активната си състезателна дейност в първия отбор остава активен деятел на клуба.

— Навремето липсваше разбиране по здравните въпроси и това беше пречка за правилното развитие на спорта — ще ми каже по-късно той. — В „Левски“ за пръв път въведохме лекарски прегледи на състезателите, по-късно това стана практика и в други клубове.

Дали това не е началото на връзките на спорта с медицината?

СТАЧКА. И ПЪРВИ ЗАСТРАХОВКИ

Представям си, драги читателю, изненадата на спортната общественост през лятото на 1929 г., когато се разнася новината, че дванадесет от играчите на „Левски“ са обявили стачка и отказват да участват в тренировки и мачове, отказват да участват и в националния отбор. Такова нещо в нашия футболен живот дотогава не е ставало. А в състава на „Левски“ по това време между другото фигурират и известни имена — олимпийците ветерани Александър Христов, Симеон Янков и Гено Матеев, както и изгряващи „звезди“ като Асен Пешев, Асен Панчев, Никола Николов, Никола Димитров–Фъц, вратарите Владимир Ватев и Ради Мазников и др. Мотив за стачката: лоша финансова политика на управителния съвет, разхищения на клубни средства.

Най-напред реагира Българската национална спортна федерация — тя обявява стачниците за изключени от спортното движение. Смущението нараства, спортната общественост и особено почитателите на „Левски“ следят с напрежение развоя на събитията.

Както обикновено става в такива случаи, започват преговори и в крайна сметка разрешението е намерено: в управителния съвет като подпредседател е включен Никола Мутафчиев–Количето, който представлява играчите и защитава техните интереси. По негово предложение и настояване клубът сключва застраховки на 19 свои състезатели „срещу нещастни случаи по време на игра или тренировка“. За времето застраховките са високи: по 75 лв. на ден за лекуване, 100 000 лв. (курс 1929 г.) при инвалидност.

Друг подобен случай в нашия футбол по онова време не ми е известен.

НАГРАДА ЗА УЧЕНИКА-СПОРТСМЕН

Отново срещаме Папа Люро, т.е. Спас Стоянов — помниш го, нали, драги читателю, той беше първият капитан на отбора на „Левски“ от 1914 г. Години по-късно, понатежал и все така витален, ще ми разказва:

— Левскарският дух, който ни сплотяваше в махалата при основаването на клуба, остана силен и по-късно, когато „Левски“ разрасна. Имаше време, когато развивахме културно-просветна дейност, бяхме си образували хор, устройвахме литературно-музикални утра с участие на юношите. Бяхме учредили награда за младия спортист — добър ученик и добър спортист. Кандидатите биваха представяни от техните другари, от учителите и от завеждащите съответния спорт в клуба.

Първият носител на наградата „Ученик-спортсмен“ ще стане през 1937 г. Димитър Дойчинов, примерен ученик и отличен състезател по футбол и плуване, който ще свърже с „Левски“ целия си житейски път. Наградата представлява медна плоча с гравирана фигура на млад спортист с венец на главата.

КРАСИВАТА КУПА „УЛПИЯ СЕРДИКА“ И НЕЙНАТА ИСТОРИЯ

По пътя на „Левски“ през времето в един период от няколко поредни етапа се появява и купата „Улпия Сердика“. Ще разкажа нещо и за нейната история.

Началото е през 1926 г., когато столичната община подарява на софийските футболисти красива купа с пожелание тя да направи по-богат и разнообразен техния състезателен календар. Купата е наречена „Улпия Сердика“ и СОСО (Софийска окръжна спортна област) решава за нея да се провежда всяка година турнир по системата на отстраняване в една среща. Купата ще остане вечна собственост на клуба, чийто отбор я спечели три пъти.

Първият турнир се провежда през 1926 г. и в него участват само отборите от тогавашната софийска елитна дивизия — „Левски“, „Славия“, АС 23, ФК 13, „Спортклуб“ и „Шипка“. До финала достигат вечните съперници „Левски“ и „Славия“. Мачът завършва с победа 2:1 на „синия отбор“, който става първият носител на трофея.

Вторият турнир е организиран в периода 1927–1928 г. и в него участват и отборите от Втора софийска дивизия, общо 12 отбора. Финалистите и сега са „Левски“ и „Славия“, но съдено било този турнир да не завърши: в състава на „Славия“ фигурира нов играч, който още няма състезателни права при „белите“, „Левски“ оспорва участието му и в крайна сметка финалът не се играе, купата остава без кавалер.

В третия турнир през 1930 г. участници са 14 отбора. До финала си пробиват път „Левски“ и ФК 13. С победа с 2:0 „Левски“ за втори път печели купата.

В четвъртия турнир през 1931 г. купата се оспорва от 16 столични отбора. Финалисти и сега са „Левски“ и ФК 13. С победа с 4:1 „Левски“ за трети път става носител на купата. Според регламента на турнира купа „Улпия Сердика“ остава завинаги негова и клубът изявява своите претенции. Не, няма да я получи, защото СОСО

допълва регламента: зачитат се победи в три последователни турнира (а вторият не е завършил).

Петият турнир е през 1932 г. Участниците са отново 16, борбата е много оспорвана, за да приключи с един напрегнат финал между „сините“ и „белите“. С 1:0 побеждава „Левски“, който за четвърти път — и три пъти поред, става носител на купата и следва да я получи завинаги. Не, и сега няма да стане това — защото СОСО променя регламента: купа „Улпия Сердика“ няма да стане притежание на никой клуб, тя остава преходен трофей завинаги...

„Левски“ оттегля своя отбор от участие в турнира!

Това дава отражение върху престижа на този турнир, както и върху неговото равнище, интересът постепенно спада. В следващите финали победители са АС 23 (1933), „Славия“ (1934), „Ботев“ (1935), „Шипка“ (1937). Десетият турнир през 1939 г. така и не завършва.

„Десет години се подмята тя по спортните полета,
Остаряла, побеляла, смачкана и изкривена, от
скандали съкрушена,
Тя, горката кметска купа...“

Из вестник „Левски“, 1935 г.

ПЪРВИ АТАКИ КЪМ ВЪРХА, ДНИ НА ЧЕРНА МЪКА И НА ТРИУМФИ

Годините идват и си отиват, носят нови събития и нови имена, победи и провали и много, много емоции. Неумолим е вятърът на промените. Той духа по всички посоки, ще задуха и над игрището на „Левски“.

Наближава времето на смяна на поколенията, ще приключат състезателната си дейност познатите ни футболисти от Големия син отбор. Неколцина от тях ще се посветят на треньорското поприще, други ще бъдат готови да се притекат на помощ на младата смяна в трудни моменти, някои още дълго време ще излизат на терена със синята фланелка и ще дават пример на спортно дълголетие.

Вятърът на промените ще донесе нещо ново в българския футбол — поставено е начало на борбата за високата титла на държавен шампион и носител на Царската купа (първоначално тя ще се връчва на шампиона). Това ще стане неизменна цел № 1 за футболистите в сини фланелки в цялата история на клуба.

Сега сме пред първите атаки към тази цел. Нека проследим тяхното развитие, което ще донесе много вълнения.

1924 г. „Левски“ вече е първенец на столицата и десет години след основаването на клуба ще участва в първия държавен шампионат по футбол. Без проблеми се класира за полуфинала, на който ще срещне бързо прогресиращия варненски „Владислав“. На препълненото игрище „Юнак“ едва ли има човек, който се съмнява в победата на „Левски“, но мачът завършва 0:0. На другия ден предстои преиграване, но варненци си заминават. Започват дълги спорове с участието и на федерацията, тя е безсилна да се наложи — и в крайна сметка първият държавен шампионат не завършва. Такъв е краят на първата атака на „сините“ към върха.

1925 г. „Левски“ отново е първенец на столицата. И отново се устремява към високата цел. Съперник на финала отново е варненският „Владислав“. И тоя ден, 30 август 1925 г., всички

прогнози и очаквания са отново в полза на „Левски“. За изненада на многохилядната публика мачът се развива твърде различно от очакванията. Варненци играят с висок дух и стабилна организация, още в 4-тата минута вкарват гол, по-нататък парират всички атаки на „сините“ и когато съдията Батанджиев дава последния сигнал, резултатът е 2:0 за „Владислав“, който заслужено става нашият пръв държавен шампион. За почитателите на „сините“ това е ден на пълно разочарование и черна мъка.

1929 г. Трета атака на „Левски“ към високата цел. В отбора вече е станала смяна на поколенията. На финала, на 3 октомври 1929 г., съперник е „Ботев“ (Пловдив). И сега, противно на прогнозите и надеждите, атаката на „сините“ е неуспешна: те имат почти пълно надмощие в играта, но безрезултатно и „Ботев“ побеждава с 1:0. Още един ден на безкрайно огорчение и мъка за привържениците на „Левски“.

1933 г. Още един път „сините“ атакуват върха, останал досега недостъпен за тях. И най-после успех! На финала срещу „Шипченски сокол“ (Варна) надеждите са оправдани — победа с 3:1, високата цел е постигната. Това е първата шампионска титла на „Левски“! Датата е 3 октомври 1933 г. Ето и първите „сини“ футболисти — шампиони и носители на купата: Ради Мазников, Никола Николов, Константин Ефремов, Александър Христов, Борислав Габровски, Никола Димитров-Фъц, Коста Жеков, Стефан Георгиев, Михаил Лозанов, Асен Пешев, Асен Панчев. Капитан на отбора е ветеранът олимпийец Александър Христов (от Големия син отбор), треньор е друг ветеран олимпийец — Цветан Генов. Можем да си представим триумфалните шествия на приятелите на „Левски“ по улиците на столицата...

1937 г. След победи в първите кръгове — между другото и над „Ботев“ (Пловдив) с 1:0 — „сините“ си пробиват път до финала, където техен съперник е „Левски“ (Русе). И тук става нещо, което буди недоумение и поставя сериозни въпроси относно обстановката в отбора — тъкмо пред решителния мач изпъкват недоразумения между някои играчи на „сините“ и ръководството на клуба и то е принудено да покани 20 състезатели в съблекалнята, където в последния момент ще бъде определен съставът за финала... Този финал, на 3 октомври 1937 г., най-неочаквано завършва 1:1 — на техническото и тактическото превъзходство на „сините“ русенци противопоставят

изключителен дух и самопожертвователност. При преиграването на 4 октомври „сините“ имат пълно надмощие и побеждават с 3:0. Ред нови имена има в отбора, в който в двата мача играят Ради Мазников, Никола Николов, Никола Димитров–Фъц, Захари Радев, Кирил Цветков, Нестор Иванов, Любен Стамболиев, Иван Григоров, Михаил Лозанов, Асен Пешев, Кирил Андреев, Стефан Георгиев, Никола Кирчев. Капитан на отбора е Асен Пешев, треньор — ветеранът олимпиец Кирил Йовович.

1942 г. В турнира за държавно първенство участва и силният отбор на „Македония“ (Скопие) — по това време Македония е в пределите на България. Без големи усилия този отбор си пробива път до финала. След победи над „Ботев“ (Пловдив) с 5:2, „Тича“ (Варна) с 4:0 и 2:0 и др. път до финала си пробива и „Левски“. Финалът е в два мача при разменено гостуване и първият от тях е на 11 октомври 1942 г. в Скопие. За този мач някогашният вратар Любомир Алдев си спомня: „Обстановката беше като пред голяма международна среща — невероятен интерес, претъпкани трибуни, голямо напрежение и твърдо убеждение на домакините, че ще ни вкарат пет гола...“ Домакините не са познали: с много силна игра и с два гола на Ласков с глава „Левски“ побеждава с 2:0. Вторият мач в София на 17 октомври преминава също при крайно напрежение и отново удар с глава на Ласков определя резултата 1:0 за „Левски“, който за трети път триумфира на върха. Времето е донесло промени в състава: Любомир Алдев, Атанас Динев, Захари Радев, Стефан Никушев, Костадин Георгиев, Любен Стамболиев, Борислав Цветков, Васил Спасов, Божин Ласков, Ангел Петров–Чори, Стоян Стоянов. Шампионската купа е връчена на капитана на отбора Любен Стамболиев, треньор е Асен Панчев.

1943 г. В двата финални мача, на 10 и 17 октомври, се срещат старите съперници — „сините“ и „белите“. Този път атаката на „Левски“ е неуспешна: „Славия“ печели и двата мача с по 1:0. Голяма и заслужена е радостта на привържениците на „белите“, но могъл ли е някой от тях да допусне, че за дълго, много дълго време това ще бъде последната шампионска титла на „Славия“?

Равносметката на борбата за държавно първенство в периода 1914–1944 година сочи: „Славия“ е шампион 6 пъти (по-нататък вече 50 години тази цифра няма да се промени...), „Левски“ (времето ще му донесе нови триумфи) и „Владислав“ — по 3 пъти, „Ботев“ (Пловдив),

АС 23, „Шипченски сокол“, „Спортклуб“ (София), „Тича“ (Варна) и ЖСК (София) — по 1 път.

ЗА ЦАРСКАТА КУПА

От 1925 до 1937 г. вкл. Височайшият дар за нашите футболисти е връчван на отбора — държавен шампион. След това за него започва да се провежда отделен турнир, който преминава при голям интерес в цялата страна. Така през 1938 г. носител на Царската купа е ФК 13, през 1939 г. — „Шипка“ (София), през 1940 г. — ФК 13, през 1941 г. — АС 23.

През 1942 г. заедно с борбата за държавно първенство „Левски“ хвърля сили и в отделния турнир за Царската купа. В него достига финала, в който на 3 октомври среща „Спортклуб“ (Пловдив). В него „сините“ (в състава, който вече познаваме) доминират в развоя на играта и водят с 3:1, когато малко преди края, недоволни от едно съдийско решение, пловдивчани напускат терена и губят служебно с 0:3. С Височайшия дар футболистите на „Левски“ правят традиционната обиколка на победителите. Щастлива е тази година за „Левски“ — за пръв път у нас става двоен победител (постига „дубъл“). Няма да бъде за последен път, разбира се.

ОПИТ ЗА ДИАГНОЗА НА ЕДНА КРИЗА

„Годината, в която любимецът на софиянци «Левски» стана за първи път държавен шампион и носител на Царската купа, се оказа фатална за него. Най-голямото му извисяване беше последвано от стремглаво падане надолу. И първенецът в един миг се озова пред угрозата на втората дивизия... Пораженията следваха едно след друго. «Славия», «Шипка», ФК 13, «Спортклуб», «Плиска», дори и «Раковски» биха на свой ред шампиона... Обяснението беше едно: с тима не се работеше, самите играчи играеха без всякаква амбиция и охота. Едно общо похабяване се чувстваше в тима, което вървеше прогресивно... С неуспехите си «сините» губеха не само точки и голове, те губеха нещо повече и по-важно. Това беше техният престиж, който все повече падаше, тяхното име, чийто ореол тъмнееше, тяхната публика, която все повече оредяваше. Публиката, която от години беше неизменният поддръжник на «Левски» и една от най-ценните му придобивки — тая публика започваше да отвръща лице от него поради системните поражения, които не преставаха. Защото тълпата прощава на своите кумири всичко, но не и тяхното падение. «Левски» се очерта като крайно непостоянен тим... А това говори зле за неговото ръководство... Едно продължаване на неуспехите значи бавното, но сигурно проваляне на името на клуба, загубване на публиката, означава старият «Левски» да остане само спомен — хубав и славен, може би, но все пак спомен.“

Това са редове от бележка, публикувана във вестник „Левски“ на 7 август 1934 г. Тежки са тези редове, а те са писани с обич и болка. Аз съм ги написал навремето, като сътрудник на вестник „Левски“. И сигурно съм изразил това, което са изпитвали по онова време всички верни приятели на „сините“.

Какво се беше случило?

Нека, драги читателю, се върнем мислено към етапа на 1933 г., когато „Левски“ за пръв път става държавен шампион. Не е трудно да си представиш еуфорията на неговите членове и почитатели — ние сме

на върха, всичко е в розови краски, предстоят нови победи в шампионски стил... Уви, събитията назряват и за късо време отборът шампион ще стане неузнаваем. Нека се опитаме да анализираме причините и да дадем диагноза на настъпилата криза.

Още на другия ден след победния финал за държавно първенство през 1933 г. оставка по важни лични мотиви подава треньорът Цветан Генев. А той е обединяваща фигура, авторитетният наставник на отбора. Скоро ще стане ясно, че това е сериозна загуба — съставът остава без треньор, за покана на чужденец клубът няма пари. По-късно един след друг от състава излизат Пешев, Лозанов, Панчев, които заминават за Чехословакия, където ще следват и ще играят в професионални отбори (от време на време ще се завръщат и ще играят в мачове на „Левски“ в страната и в чужбина). Всичко това, разбира се, дава неизбежното отражение върху възможностите на отбора. Отражение сигурно дават и някои тенденциозни решения и санкции от страна на СОСО, които злепоставят клуба. И все пак не в казаното дотук е според мен обяснението на кризата в „Левски“. По-лошо е другото: рязко спада дисциплината в отбора, мнозина играчи не се явяват на тренировки, предявяват материални претенции, които ръководството на клуба не е в състояние да задоволи поради липса на средства. Това е бацилът на разложението, той, струва ми се, е в основата на кризата. Клубното ръководство се опитва да реагира и отстранява вратаря Ради Мазников, който има активна роля в разложението и води преговори с унгарски професионални клубове (ще влезе по-късно в отбора на „Уйпещ“). Изпъква и друг фактор, който задълбочава настъпилата криза: клубът не може да разчита на подготвени, надеждни попълнения на първия отбор със собствени млади кадри, защото в последните няколко години работата с юношите е занемарена. Попълнения следва да се търсят в клубове от II и III софийска дивизия, но това е несигурен изход — не всеки футболист притежава качества да играе в „Левски“. Така със слаби, бездушни игри и след поредица поражения през есента на 1934 г. отборът шампион изпада на пето място в таблицата на първенството...

Истината е, че „сините“ успяха своевременно да преодолеят тази криза и след това, както видяхме преди малко, имаха нови триумфи като шампиони. Но истина е и това, че тревожни сигнали за моралната нагласа в отбора се появиха и точно пред финала за държавно

първенство през 1937 г., за което стана дума. Ето затова разказах всичко това, защото допираме до големия проблем за климата в отбора.

Как и защо беше нарушен здравият климат в отбора на „Левски“ по онова време? Чия е вината? Трудно е от дистанцията на времето да се даде точен отговор. Вина имат, разбира се, ония от играчите, които се поддадоха на бацила на разложението и забравиха своите морални задължения към клуба. И все пак, струва ми се, голямата отговорност носят клубните ръководители: рухването на дисциплината в отбора, бездушието в много мачове, занемарената работа с юношите и липсата на подготвени млади кадри — това са все последици от техни слабости, от неспособността им да вземат своевременно енергични мерки още при първите сигнали за настъпващото разложение (твърде закъсняла е санкцията срещу Р. Мазников), последица от неумението им да намерят и други пътища за въздействие върху някои от играчите. Така се стигна до кривата, която беше предизвикала навремето много коментари в печата.

Проблемът за климата, за неговото съхраняване и поддържане е винаги актуален, особено за отбори, които са в постоянно напрежение във вечния си устрем към върха.

Като „Левски“ например!

НЯКОГА В РЕДАКЦИЯТА НА ВЕСТНИК „ЛЕВСКИ“

Когато мисля за някогашния спортен вестник „Левски“ — първият му брой се появи на 5 октомври 1933 г. — винаги си спомням за неговия издател и първоначален директор и главен редактор Евтим Дедов. Спомням си с най-добри чувства. Дедов беше добродушен, ведър, общителен човек, едър, с наднормено тегло, шкембелия, с вечно разкопчано сако, често се задъхваше. Държеше парфюмерия на ъгъла „Витошка“ — „Алабин“ (на това място днес се намира голямата книжарница „Максим Горки“, заела и няколко от някогашните съседни магазини). Парфюмерията беше малка, добре подредена, ухаеща. В нея по всяко време съм виждал съпругата на Дедов, една слаба, тиха, учтива жена, в чиито очи сякаш се таеше някаква тъга. Зад щанда с различни шишенца, бурканчета и кутийки имаше стръмна, тясна дървена стълба, която водеше към малък таван над самото магазинче. В това таванско помещение имаше два-три стола, маса, върху която неизменно виждах голяма пишешца канцеларска машина „Адлер“, имаше и етажерка, винаги пълна с чуждестранни спортни вестници и списания на различни езици. Ето, на това таванче се намираще „редакцията“ на вестник „Левски“ — поне по времето, в което сътрудничих на вестника, т.е. в периода 1933–1935 г.

Навремето мнозина гледаха на вестника като на орган или издание на спортния клуб „Левски“. Това не беше вярно. Единствената връзка между клуба и вестника беше името и то сигурно не е било избрано случайно. Връзка беше, разбира се, и самият Евтим Дедов — в онези години той беше секретар на обществени начала на клуба „Левски“. А вестникът беше негово частно издание. Стремехът му беше два пъти седмично (в понеделник и четвъртък) да се издава интересен, разнообразен спортен вестник с новини от страната и чужбина. По-важните събития и проблеми на клуба „Левски“ имаха, разбира се, известно предимство, но без подчертани запаянковски тенденции.

Вестник „Левски“ нямаше голям персонал. Питал съм се дали въобще имаше щатен персонал. С изключение може би на едно интелигентно еврейче-полиглот, което редовно съм виждал в „редакцията“. Владееше няколко езика, тракаше на пишещата машина „Адлер“ и за всеки брой на вестника превеждаше обширни, разнообразни материали от чуждестранни спортни издания и те запълваха цяла страница на вестника, най-редовно се помещаваха информации и коментари за футболните първенства на Англия, Италия, Германия, Франция, Австрия.

Вестник „Левски“ поддържаше редовни рубрики „Спортът в чужбина“ и „Спортът в провинцията“, търсеше актуалната информация, злободневните теми и проблеми, помещаваше често критични материали, интересни, духовито написани пътни бележки (например за голямото турне на „Левски“, за което стана дума, за турнета на „Славия“ и националния отбор), фейлетони, обзори, снимки и карикатури, поддържаше популярна хумористична рубрика „Веселото в спорта“. Всички тези материали се пишеха от добри нещатни сътрудници, които Дедов умееше да привлича. Между тях беше талантивият професионален журналист Константин Фортунов (той сътрудничеса и на хумористичната рубрика под псевдоним Граф Бинджати), беше и работливият колега Ангел Иванов, бяха и специалисти по различни видове спорт.

В ония години бях студент в Юридическия факултет, усещах сърбежа да пиша, за мен беше удоволствие да сътруднича на вестника, който носеше името на моя клуб. Пиших редовно коментари за мачове и футболни обзори, бележки на злободневни теми (като тая за кризата в отбора на „Левски“ например), интервюта, във вестника беше публикуван и моят първи разказ на спортна тема — беше посветен на участниците в Балканските игри по десетобой по това време. За всички мои многобройни материали в продължение на две години не съм получил нито лев хонорар, нито пък съм очаквал хонорар. Пиших за чест и слава, заради удоволствието да пиша. Дали Дедов е плащал хонорари на други сътрудници, това и до днес не ми е известно, нито ме е интересувало.

Иска ми се да предложи сега и нещо, което дава представа за рубриката „Веселото в спорта“ — куплетите „Спортен филм“ от 30

юни 1934 г. (по повод слабата и скучна игра в мача на „Левски“ с „Апоел“ от Тел Авив, завършил 1:0 с гол от дузпа):

*Мордохай и Нисо с Аврамача
Вкупом днес отидоха на мача.
Шест часа, а гледаш празни пейки
И игрището поливат с лейки.
Топло, душно и стоиш по риза —
Запознанства, снимки, речи, букети,
П. Стоянович и Аруети
Почват: кюта-пат, насам, натамо,
Никаква игра, а ритат само.
Най-подир открихме резултата,
Но от дузпа, мили спортни братя.
Ще викнем — Господ да ни прости,
Но не щем ний такива гости
И не щеме „Левски“, тим от класа,
Веч такваз игра да ни поднася.
А сега по случай таз победа,
Келнер, единайсет сладоледа.*

Граф Бинджати

Сега, когато от дистанцията на изминалите години се опитвам да преценя вестник „Левски“ такъв, какъвто беше, мога да кажа, че той, така или иначе, беше явление в нашия спортен живот по онова време, беше част от широкия, разнообразен, емоционален свят на клуба „Левски“, изпитваше въздействието на този свят и от своя страна оказваше въздействие върху него, беше една популярна трибуна.

Затова ти разказах нещо за стария вестник „Левски“, драги читателю.

СТРАНИЦИ ОТ КЛУБНИЯ ДНЕВНИК III

Наситен с разнообразни събития е пътят на „Левски“ през времето. Те са различни по характер, разкриват различни моменти от богатото минало на клуба. Ще ги забележим в различни етапи на нашето пътуване.

НАГРАДАТА — КУПА КИСЕЛО МЛЯКО

Почитателите на „сините“ в столицата са посрещнали с особен интерес един мач, организиран от клуба през 1926 г.: първият отбор на „Левски“ срещу резервния състав — това са бившите юноши, сред които напират млади таланти. Била е обявена и награда: по купа кисело мляко при бай Трайче за победителите. На новопостроеното (и все още недовършено) клубно игрище мачът е завършил 2:1 за младите, които са играли амбициозно и с добра организация. И са си получили наградата, разбира се.

ТЪЖНА НОВОГОДИШНА ВЕЧЕР

Тъжно са посрещнали Новата 1930 г. членове и приятели на „Левски“ в тясната клубна канцелария на улица „Витошка“ № 20. Касата на клуба е празна, пари за завършване строежа на игрището все няма, затова са сключени заеми, а те трябва да се връщат... В новогодишните поздравления на вестник „Спорт“ до всички столични клубове пожеланието за „Левски“ е находчиво: да стане най-последържавен шампион и да си изплати дълговете...

НЕОБЯВЕНАТА ВОЙНА ПРОДЪЛЖАВА

Необявената война на СОСО (Софийска окръжна спортна област) с „Левски“ продължава да носи неприятности на клуба. През 1932 г. например с разрешение на БНСФ (Българска национална спортна федерация) при гостуване в Турция „Левски“ включва в състава си Б. Габровски (преминал от АС 23, но още без права да играе за първенство в новия си клуб). СОСО обаче преценява, че клубът е нарушил правилника, и отстранява отбора от участие в първенството за три месеца, през които ще му се зачитат служебни загуби. След оплакване на „Левски“ до всички инстанции наказанието е намалено до две служебни загуби в борбата за първенство.

НАЙ-ГОЛЯМАТА ЗАГУБА

Началото на тази тъжна история е радостно: през есента на 1934 г. в София „Левски“ печели ценна международна победа — 4:0 срещу реномирания белградски отбор „Югославия“ (след години ще бъде преименуван „Цървена звезда“). Да, но съгласно уговорката след една седмица предстои реванш в Белград и там „Левски“ губи почтено с 1:3. Лошото идва същата вечер: представители на другия голям белградски клуб БСК (загубил в София два пъти от „Левски“ с 0:1 и 0:2) настойчиво предлагат на водачите на „сините“ нов мач между двата отбора на другия ден. И водачите съвсем лекомислено се съгласяват, без да съобразят, че за отбора това ще бъде пети мач за единайсет дни и че двубоят с „Югославия“ е бил много тежък и уморителен. За беда на другия ден вали непрекъснат есенен дъжд, на наводнения, разкалян терен „сините“ скоро се оказват безпомощни, головете се сипят във вратата им и когато мъчителният мач завършва, резултатът е 10:0 за БСК... В този ден, 7 октомври 1934 г., е регистрирана най-голямата загуба в цялата 80-годишна история на „Левски“.

ПРОФЕСИОНАЛИСТИ

В периода 1934–1937 г. редица известни футболисти на „Левски“ (и на националния отбор) заминават да играят като професионалисти в чуждестранни клубове, някои от тях съчетават футбола със следването. Така Асен Пешев ще играе най-напред в „Жиденице“ (Бърно), после в „Моравска Славия“ (Братислава), Асен Панчев в „Бохемианс“ (Прага), Михаил Лозанов в „Моравска Славия“, после в „Байерн“ (Мюнхен), Пенко Рафаилов в „Расинг“ (Страсбург), Ради Мазников в „Уйпещ“ (Будапеща). Разбира се, по онова време трансферът у нас не е познат, „Левски“ не ще получи нито стотинка за своите играчи, а всеки от тях се е уредил сам, както може. Чисто, аматьорско време...

РАЖДА СЕ НОВА „ЗВЕЗДА“

През лятото на 1936 г. позицията на „сините“ в таблицата на първенството е незавидна, те трябва с нокти и зъби да се борят за всяка точка. А срещу непретенциозния отбор на „България“ най-неочаквано са затруднени, пълното им надмощие дълго време е безплодно: на вратата на съперника едно момче с дяволска ловкост и рефлекс спасява многобройни силни удари с изключение на един, който дава най-последната победа на „Левски“. Едва ли някой от зрителите е помислил, че в този ден на вратата на „България“ се ражда нова „звезда“ — Апостол Соколов, който ще остави име като един от най-популярните вратари на „Левски“ и за когото прославеният Лев Яшин ще пише в спомените си, че се е учил от него.

СРЕЩА С „УБИЕЦА НА ГИГАНТИТЕ“

Имаше навремето в трета софийска дивизия един отбор, който спортните журналисти бяха нарекли „Убиец на гигантите“ — това беше „Сокол“, който в турнирни мачове не се стесняваше да елиминира именити съперници от първа дивизия. Коров, бояк, непримирим състав, способен да поднесе всякакви изненади. С този съперник трябваше да играе „Левски“ през пролетта на 1937 г. в първия кръг от елиминаторите за определяне представителя на столицата в турнира за Царската купа.

Бях на този мач в един априлски неделен предобед на старото игрище „Славия“. В последния момент се оказа, че на „Левски“ не достигат двама играчи за пълна единайсеторка (някои от титулярите, изглежда, бяха подценили съперника и не си развалиха неделното спане до късно...). Между зрителите се оказаха юношата Димитър Дойчинов и отдавна прекратилият състезателна дейност капитан Георгиев — двамата облякоха набързо екипите и спасиха положението. Невероятно тежък се оказа този мач за „сините“, едва удържаха напора на соколци и след две продължения мачът завърши 0:0. Тежко беше и преиграването след няколко дни — в пълен състав „Левски“ едва се наложи с 2:1.

ПЪРВИ МАЧ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКО ОСВЕТЛЕНИЕ В СОФИЯ

За тоя мач ми е разказвал Любомир Алдев, участник в него:

— Това беше през есента на 1940 г. на нашето клубно игрище. Около терена бяха забити греди, по които имаше закачени много електрически крушки. Осветлението общо беше слабо и неравномерно. Топката беше намазана с фосфоресциращо вещество, но то бързо се изтърка от твърдата настилка на терена. Така се игра приятелският мач „Левски“ — „Славия“, който завърши 2:2.

Този първи мач на електрическо осветление в София се е състоял на 10 октомври 1940 г.

ПРИСЪСТВИЕ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ПОЛЕ

Нашето пътуване през времето продължава.

Маршрутът на „сините“ ще ни отведе сега към стадиони в други страни. „Левски“ — който с гостуването си в Букурещ през 1923 г. ще остане като първия наш клубен отбор, излязъл извън пределите на родината — търси контакти с клубове от различни страни, стреми се да утвърди своето присъствие на международното поле. Този стремеж ще го насочва към чести международни изяви.

Сега ще потеглим с него към някои чуждестранни стадиони.

НАЧАЛОТО НА ДОБРИ ВРЪЗКИ СЪС СЪСЕДИТЕ ОТ ЮГ

През есента на 1925 г. — отзовавайки се на предложение за няколко мача в съседна Турция — „сините“ след пътуване с влак и параход пристигат в Измир. И още на другия ден, 5 септември 1925 г., играят със сборния градски отбор и побеждават с 2:1. Това е началото на трайни и добри връзки на „Левски“ с турски отбори. Два дни по-късно двата състава играят нов мач и този път победата на „сините“ е убедителна — 3:0. Те печелят и третия мач в Измир — 4:2 срещу „Алтай“. Следва покана за среща на „Левски“ със сборния отбор на Истанбул — тя завършва 1:1. След завръщането в София ръководството на клуба награждава играчите със специална мемориална значка за това успешно гостуване.

Тези успехи са авторитетна „визитна картичка“ на „Левски“ за турските футболисти. По-нататък „сините“ ще бъдат чести и популярни техни гости.

ПРАЗНИК В ДОБРИЧ

Годината е 1931. Футболистите на „Левски“ пристигат в Добрич (по онова време е в пределите на Румъния). Това посещение е истински празник за добруджанци, повод на изблик на национално чувство. Гостите от София са посрещнати възторжено, стадионът е препълнен, за този мач на „Левски“ с местния „Глория“ са пристигнали добруджанци от околните селища. Тази многохилядна публика аплодира бурно победата на „сините“ 8:1, за този мач дълго ще се говори. Датата е 17 август 1931 г.

Четири дни по-късно „Левски“ гостува в Констанца. В мача с домакините от „Елпис“ в тоя ден „сините“ постигат най-голямата международна победа в своята история — 14:4.

БЪЛГАРСКИ ПЕСНИ ИЗ БАЛТИКА

През пролетта на 1936 г. футболистите в сини фланелки отново са на път. Примамливи предложения за гостуване в чужбина са получени в клуба и неговите ръководители не се колебаят да ги приемат. Въпреки предупрежденията от страна на БНСФ и на СОСО, че мачовете на отбора в столичното първенство няма да бъдат отложени и ще му се зачитат служебни загуби. Незачитане на това първенство показват клубните ръководители, така се поддържа конфликтната ситуация в отношенията на „Левски“ с ръководните футболни инстанции, но това е отделна тема.

Отборът потегля от столичната гара на 25 май. Пред него е дълъг път с мачове в пет страни — Румъния, Германия, Литва, Естония (двете по това време са независими държави) и Полша. Съставът е силен: Любомир Алдев, Ради Мазников, Никола Николов, Любен Гиков (преминал от „Славия“), Кирил Цветков, Пенко Рафаилов, Никола Димитров-Фъц, Борислав Габровски, Любен Стамболиев, Янко Стоянов, Михаил Лозанов, Асен Пешев, Асен Панчев, Георги Андрейчев, Иван Григоров. Треньор — Иван Радоев, който е и единственият водач.

Първият мач е в Румъния — 4:1 срещу ФК „Браила“ (в едноименния град), началото е добро. Следва дълго пътуване до Кьонигсберг (тогава в Германия, днес Калининград) — нова победа с 5:1 срещу ВФБ „Кьонигсберг“. Турнето продължава до Тилзит: загуба с 1:2 срещу градския отбор, после равен мач 1:1 с „Виктория“ в Елбинг. По-нататък „сините“ навлизат в Литва: победа в Каунас срещу градския отбор с 2:1 и във Вилнюс загуба срещу националния отбор на Литва с 2:3. Следват мачове в Естония: две победи в Талин — 3:2 срещу градския отбор и 3:2 срещу националния отбор на Естония. Последният мач от дългото турне е в Полша: загуба с 0:1 срещу „Погон“ (Лвов).

Така за 22 дни (от 27 май до 17 юни 1936 г.) „Левски“ играе 9 мача, в които има 5 победи, 3 загуби и 1 равен резултат при общо 21:14

гола. При това футболистите в сини фланелки са излизали на стадионите в пет страни, пропътували са над 4000 км.

Зад тези цифри е всекидневието на групата, изпълнено с напрежение, с натрупваща се умора и с освежаващо добро настроение. За това всекидневие ми е разказвал Любомир Алдев:

— Тежко беше това турне наистина. Пътувахме почти непрекъснато, от една държава в друга, от град на град, от хотел в хотел, от стадион на стадион. Издържахме благодарение на здравите приятелски отношения, които се създадоха в групата, и на колективния дух, това ни помагаше да понасяме голямото физическо и психическо натоварване. За всичко това голяма беше заслугата на Иван Радоев — редом с треньорските си задължения той като водач на групата умееше да ни сплотява, да поддържа ведро настроение. За това настроение особено допринасяха Никола Николов, Пенко Рафаилов и Никола Димитров-Фъц, те се оказаха сладкогласни певци, около тях си образувахме хор, понякога имахме и публика.

„Българските гости се оказаха не само отлични футболисти, но и много добри певци“ — ще отбележи един вестник в Талин. За пръв път из Балтика звучат български песни, чиито темпераментни ритми завладяват северняците, за пръв път се говори и пише така често за България.

Когато „сините“ се завръщат в София, столичното първенство отдавна е в разгара си, „Левски“ вече е инкасирал три служебни загуби и въпреки че печели останалите си мачове, в крайна сметка заема пето място. Все пак остава една утеха: в Балтика вече знаят нещо за България и за българския футбол.

РАВНОСМЕТКА

В периода от 1914 до 1944 г. „Левски“ е играл с футболни отбори от 15 съществуващи тогава страни: Румъния, Турция, Гърция, Австрия, Югославия, Чехословакия, Унгария, Германия, Франция, Англия, Полша, Египет, Израел, Литва и Естония.

Равносетката сочи общо 121 международни мача, в които „сините“ имат 64 победи, 18 равенства и 39 загуби. Заслужават внимание тези изяви на „Левски“ във време, когато българският футбол търсеше път към трайно присъствие на международното поле.

ДА ОСТАВИШ СЛЕДИ II

Ще ти кажа сега нещо, драги читателю, за ръководители, деятели и играчи на „Левски“ от онази епоха, оставили на свой ред трайни следи в неговата история.

Борис Василев — Боркиша: често се срещаме с него — един от основателите ентузиаста, кръстник на клуба, учредил първия юношески отбор у нас, първият наставник на представителния клубен отбор, дълги години авторитетен член на управителния съвет. Ерудиран, всеотдаен, честен и устойчив човек. Юрист, завършил право в София, владееше немски и френски. Остави едно от най-уважаваните имена в историята на клуба.

Д-р Петър Стоянович: най-дълго време избран президент на „Левски“ в цялата му досегашна история (8 години). Един от основателите и играчите в първия отбор от 1914 г. Изискан, коректен и енергичен деятел. Получил образование в Робърт колеж в Истанбул и държал изпит за българска диплома във Втора мъжка гимназия в София, завършил икономически науки в Йена (Германия), експерт по проблемите на тютюна. „Любовта му към «Левски» беше единственият повод за ревност от страна на майка ми“ — ще ми каже неговият син. Владееше английски, немски, френски и други езици.

Иван Карадочев: и той е свързан със спомени от моята младост, когато имах навик да се отбивам често в кожухарския му магазин на улица „Алабин“. Обичах да разговарям с тоя сърдечен и добродушен човек. „Левски“ беше голямата обич в неговия живот, на „Левски“ помагаше с всичко, каквото можеше, беше му дал душата си. В един период беше сред най-авторитетните членове на управителния клубен съвет.

Много са верните обществени деятели на клуба в онази епоха: д-р Димитър Вълчев, проф. д-р Драгомир Матеев, Иван Качев, Георги Караиванов, Гено Матеев, д-р Георги Чепилев, Методи Величков, Цветан Ганчев, Боян Бянов, Александър Минков, Георги Стойцев, Георги Петров, Асен Стоименов, Тодор Славов, Жорж Милчев, арх.

Васил Славчев, Симеон Янков, Борис Голов... Много още са хората, които безшумно даваха всичко за „Левски“.

В годините, през които преминахме, драги читателю, срещнахме популярни футболисти от различни поколения, които създаваха славата на „Левски“, мнозина от тях бяха основни единици и на националния отбор. Никола Димитров-Фъц — универсален спортист, футболист, лекоатлет, алпинист и скиор (14 години шампион на България по алпийски дисциплини), признат певец, цели 20 години игра в средната линия на „Левски“, винаги подготвен и коректен. Асен Пешев-Капуй — име, което се радваше на общо уважение. Интелигентен, стабилен, техничен и мощен нападател, голмайстор, който решаваше мачове, останал недостижим и до днес в майсторските удари от воле. Асен Панчев — буен, бърз, неукротим, въодушевяваше зрителите с неудържимите си пробиви по левия фланг, двамата с Пешев бяха неповторим тандем. Михаил Лозанов-Танка — могъщ централен нападател тип „таран“, непримирим боец, способен да поведе отбора в трудни моменти, и го повеждаше. Константин Ефремов — останал е в паметта ми като най-елегантния наш футболист, техничен и спокоен конструктор в средата на терена. Това бяха четиримата „гренадири“ на „Левски“ — Пешев, Панчев, Лозанов и Ефремов, които имаха решаваща роля за най-големия успех на българския национален отбор в миналото — победата в турнира за Балканската купа в Белград през 1932 г. В тази фаланга на големи футболисти беше и централният защитник Пенко Рафаилов, един красавец, който изпъкваше с високия си ръст, с талант и авторитет. Беше и вратарят Ради Мазников, друг красавец, изискан и ловък, герой на много мачове и на някои конфликти в клуба. Добре помня Никола Николов — Бачо Колю, смел и самоуверен десен защитник, с бърза мисъл и действия. И Борислав Габровски, който респектиреше както със стабилността си в средата на терена, така и с безкомпромисни акции, когато се налагаше.

Времето носеше промени, нови поколения идваха на смяна, нови имена се появяваха в тимовия лист на „Левски“. Едно от тези имена заслужава според мен по-особено внимание и уважение. Васил Спасов-Валяка, признат в една анкета преди години за най-добрия футболист на България, оставил незаличими следи в историята на клуба и в моите спомени. Следи като играч и дългогодишен капитан на

отбора, лидер с блестяща техника, истински творец в играта, който с майсторски и остроумни ходове беше в основата на прекрасни комбинации и на много победи и доказваше, че футболът е и изкуство. Валяка остави следи и като треньор — авторитетен, взискателен, привърженик на високи натоварвания и интензивни тренировки. Остави следи и като деятел — и аз добре зная как в сложно време заради интересите на клуба се съгласи временно да застане начело като председател, за да се оттегли с огорчение, което не заслужаваше и което остана завинаги в душата му...

В тимовия лист се появи и друго име, което също искрено уважавам — Димитър Дойчинов, свързал с „Левски“ целия си живот. Дойде от юношите, бях на дебюта му в първия отбор, а по-късно и на мача, в който за трети път му беше счупен кракът (после пак се появи на терена). Прекрасен спортист, на който винаги можеше да се разчита и който — за разлика от други играчи — никога не е проявявал никакви претенции към клуба си. Беше и треньор в тежки за „Левски“ години, после стана активен деятел, компетентен и желан сътрудник на спортни издания.

Колко много спомени още буди в мен този тимов лист на „Левски“. Ето друго авторитетно име — вратарят Любомир Алдев, свързан с решаващи победи на „сините“, за които имаше своя голям дял със самопожертвувателната си игра, посветил по-късно сили и опит като дългогодишен деятел на клуба. Любен Стамболиев — помня го с капитанската лента, централна фигура в средата на терена, с бърза ориентация и точни решения, стабилен конструктор и двигател на атаките. Ето го младия ми приятел Божин Ласков — висок като върлина, напорист и самоотвержен централен нападател, с нестихваща стръв към вратата, влизащ смело и в най-остри схватки, майстор на ударите с глава, с които решаваше важни мачове. На турнира за Балканската купа в Тирана през 1946 г. беше обявен за най-добрия играч. Сега от списъка ме поглежда Ангел Петров-Чори, намига ми и аз го виждам такъв, какъвто беше някога — един от най-атраktivните играчи на „Левски“, с вродено чувство за хумор, големия импровизатор, винаги оригинален, който правеше с топката каквото си искаше и с неочакваните си хрумвания създаваше настроение по трибуните. От списъка ми маха с ръка и Коцето Георгиев — тая неуморима пчеличка в средата на терена — той не блестеше пред

зрителите, а честно вършеше огромна „черна работа“ за отбора си и съотборниците му най-добре оценяваха това (за него ще стане дума и по-нататък). Виждам там и снажната фигура на Захари Радев, винаги уверения в себе си, трудно преодолим централен защитник, който не правеше подаръци никому, дори и на Коледа. Вляво от него клати глава Стефан Никушев, още един мощен защитник, който беше станал известен със своя специалитет — страхотен, бомбен пряк удар, който можеше да заплете в мрежата и вратаря, ако го улучи топката. Вдясно, с ръце на кръста, е Насо Динев — скромнен по характер, той остава за мен образец на постоянство, непоколебимост и сигурност. На същия пост като десен защитник в друг период владееше положението Стефан Методиев–Немски — висок, дългокрак, спокоен и в най-трудни моменти той укротяваше бащински младите момчета от съперниците, които се опитваха да го надиграт. Йордан Томов–Коми — ловък и стремителен като ляво крило, беше мощна ударна единица, на която винаги се разчиташе. Такъв беше и Борислав Цветков–Жук, най-бързият нападател у нас на своето време, шампион на 100 метра, за който казваха, че като подгони топката, той я изпреварва и тя остава зад него.

Имена, имена... Всяко от тях е оставило следи в спомените на съвременниците и в летописа на клуба. И всяко от тях ми е скъпо — то е част от моята младост.

Много са още знатните кавалери на синята фланелка, които в изминалите години достойно защитаваха престижа на „Левски“, както и на националния отбор. С някои то тях, от поколенията, които ще дойдат на смяна, ще те запозная по-нататък, драги читателю.

ДА ПОГЛЕДНЕМ ЗА МИГ НАЗАД...

Човек тръгва на дълъг, дълъг път, минава по приятни живописни пътеки, после трябва да пресича тресавища и да се катери по стръмни скали, преживява различни перипетии и все гледа напред. Идва и време да поседне и да си отдъхне. И преди да поеме отново по пътеката пред него, обръща глава и поглежда назад. Поглежда към изминатата част от дългия, дългия път...

Дълъг маршрут преминахме досега, познаваме го, знаем неговите слънчеви етапи и мрачните участъци, известни ни са координатите на нашия клуб в края на тридесетата година от появата му на този свят.

Какво ще открие нашият поглед към далечината, останала зад нас?

Трийсет години след своето основаване „Левски“ има напълно достойно място под слънцето — постигнато е това, за което така упорито се бореха навремето ония симпатични момчета, неговите основатели и първи деятели. Клубът е деен център за популяризиране на спорта у нас, разполага със своя база, с авторитет и уважение. Заема лидерска позиция в нашия футбол, с неоспорим принос за неговото развитие, има и най-голям дял за извеждането на българския футбол на международното поле. „Левски“ е явление в нашия обществен живот, изявите на футболистите в сини фланелки, техните победи и провали пораждаат емоции в безброй хора от много поколения и освежават тяхното всекидневие — това е обществената функция на футбола, изявена в целия свят.

Различни мисли може да породи у нас този поглед назад.

В онази епоха, за която става дума, нашите футболни клубове имаха свой естествен път — тяхното съществуване и развитие беше изцяло дело на футболните хора, на предани обществени деятели, готови с много обич да посветят на любимия клуб време и труд, често пъти и средства. Членовете на клуба избираха неговия председател и хората в управителния съвет. И съдбата на футболния клуб, неговото

развитие зависеха до най-голяма степен от делата на избраните ръководители, от сплотеността и усилията на неговите членове и деятели. Всичко в клуба се решаваше единствено от тези фактори, намеса и помощ отвън нямаше (казвам всичко това, защото съвсем близо сме до времето, когато нещата ще се променят, много често от фактори отвън ще зависят съдбините на клубовете).

Ето в тази светлина следва да се прецени всичко, което „Левски“ постигна през тези изминали трийсет години. И за което стана дума. Постигна го с обичта, предаността и усилията на своите членове и приятели, помощ отникъде не получи. Спомняме си как ученици — членове на „Левски“, отиваха да работят през лятната ваканция по строежите, за да съберат пари за своя клуб, спомняме си колко дълго и трудно, със събиране левче по левче, с доброволен труд и заеми се строеше клубното игрище. То е тяхно дело, на членовете и на приятелите на „Левски“, само тяхно. Както тяхно дело е всичко, което клубът постигна в този откъс от своя път през времето.

И други въпроси могат да изникнат при този поглед назад.

Какъв клуб беше „Левски“ в епохата, през която преминахме? Какви бяха неговите членове, ръководители и приятели?

Ето какво ми беше казал навремето Методи Величков:

— В онези години спортните клубове ангажираха понякога салона на Военния клуб за свои вечеринки. На „Левски“ този салон не беше отпуснат нито веднъж. Много пъти сме го искали и винаги ни беше отказвано. „Кого ще ни доведете? — питаха ни. — Обущарите, шивачите, зарзаватчиите-количкари и други като тях? Или учениците?“

Известен е един случай, който беше предизвикал различни коментари в онези години. Със своята популярност „Левски“ винаги е бил примамлив обект за домогванията на някои политически кръгове, но е успявал да се запази от политическа ангажираност. През 1935 г. обаче в управителния му съвет успяват да влязат хора с фашистки убеждения. В знак на протест демонстративно са подали оставка членовете на съвета — секретарят Борис Голов, завеждащият спорта Георги Караиванов, завеждащият футбола Борис Василев, Асен Стоименов. В клубното ръководство е настъпил пълен хаос.

Известен е и друг случай. През 1942 г. Българската национална спортна федерация задължава всички спортни клубове да станат колективни членове на профашистката организация „Бранник“. По

това време председател на „Левски“ е Стоян Реджов, в управителния съвет са Иван Карадочев, Георги Петров, Асен Стоименов и др. Вместо да изпълнят нареждането на БНСФ, те правят клуба колективен член на Младежкия Червен кръст, на чиято спортна секция отпускат и стая в сградата на игрище „Левски“. Връзката с „Бранник“ е отказана.

Не е излишно да цитирам думи на проф. д-р Драгомир Матеев:

— Събранията на „Левски“ преминаваха при активно участие на членовете, на демократични начала и много оживено. В отборите на клуба влизаха предимно ученици, студенти и чиновници, т.е. хора от средните слоеве. Членската маса на „Левски“, както и многобройните му привърженици бяха хора от народа.

Не е случайна популярността на „Левски“. Още тогава, в онези далечни години, той беше станал клуб на народа. И това е най-ценното му достижение.

...И така, драги читателю, нашият отдых завърши, трябва заедно с „Левски“ да продължим по дългия път, който ни очаква.

Пътят, който клубът ще премине през следващите 50 години.

НАВЛИЗАМЕ В ЕТАПИ С ПОВИШЕНА ТРУДНОСТ

Намираме се в есента на 1944 г.

По нашия път през времето, драги читателю, сме преминали в друга епоха. Нейното начало е политическата промяна у нас, станала на 9 септември същата година. Тя ще доведе до коренни промени във всички сфери на нашия живот, включително и в спорта.

Спортът стана държавно дело, получи пълна, всестранна подкрепа и това беше чудесно. Заедно с това обаче беше свързан с политиката, нарушено беше нормалното, естественото развитие на спортните клубове, изключени (по несъстоятелни политически аргументи) бяха много от техните дългогодишни, опитни и предани деятели. В дейността на клубовете властно започнаха да се намесват външни фактори — партийни комитети, партийни ръководители и функционери на различно равнище, те контролираха и насочваха развитието, те (по партийни критерии) определяха, т.е. назначаваха председателите на клубовете, в немалко случаи хора, които не са имали нищо общо със съответния клуб, непознати за неговите членове. Така в клубните ръководства навлязоха хора, чужди на тяхното минало и традиции и убедени, че историята започва с тях.

В рамките на коренната реорганизация на спортното движение се предприе обединение на различни клубове, станаха промени в имената им. „Левски“ беше обединен с Пощенския спортен клуб и стана ПСК „Левски“, „Славия“ след обединение с „Борислав“ и „Бежанец“ стана „Славия 45“, доайенът ФК 13 бе обединен с „Раковски“ под името „Раковски ФК“, АС 23 след обединение с „Шипка“, „Победа“ и „Цар Борис“ стана „Чавдар“, ЖСК бе обединен с квартални клубове под името „Локомотив“ и т.н.

След време при поредна реорганизация на спортното ни движение и след нови обединения имената на клубовете — при пълно пренебрежение към техните традиции — за дълъг период пак ще бъдат променени: „Левски“ ще получи името „Динамо“, „Славия“ ще стане

„Строител“, по-късно „Ударник“, „Локомотив“ ще приеме името „Торпедо“, столичният армейски клуб ще се нарича ЦДВ, „Септември при ЦДВ“, ЦДНА, ОНВ, ЦСКА „Червено знаме“, ЦСКА „Септемврийско знаме“, „Средец“ и отново ЦСКА. „Раковски ФК“ ще стане „Спартак“.

Ето метаморфозите в името на нашия клуб: 1945–1946 — ПСК „Левски“, 1946–1949 — „Левски“, 1950–1957 — „Динамо“, 1957–1968 — „Левски“, 1969–1985 — „Левски-Спартак“, 1985–1989 — „Витоша“, 1989–1990 — „Левски-Спартак“, 1990 — „Левски“, от 1991 — „Левски 1914“...

С оглед на историческото развитие и в духа на традициите по-нататък в нашето пътуване през времето ще си служи с най-популярните, утвърдени имена, макар в някои периоди клубовете да са имали други официални наименования.

Да се върнем сега назад и да видим какво става по това време в нашия клуб.

Реорганизацията започва с разформироване на ръководството и с изключване на заслужили, изтъкнати деятели и състезатели (!), макар че никой в нищо не може да ги обвини. Изключен е д-р Петър Стоянович, както и някои други деятели, ще бъдат изключени и играчите Любен Стамболиев, Захари Радев (двамата скоро ще бъдат включени в състава на „Спартак“), Ради Мазников (той изчезва безследно), Асен Пешев, Ангел Петров–Чори, Любен Хранов.

За „Левски“ са настъпили дълги етапи с повишена трудност.

В този напрегнат период шанс за клуба е, че начело в новия управителен съвет са авторитетни за епохата и предани на „Левски“ хора, като Никола Крушовенски, Иван Аладжов, Никола Йотов, както и активната роля на деятелите проф. д-р Драгомир Матеев, Димитър Гьошев, Гено Матеев, Методи Величков, Цветан Ганчев, Иван Карадочев, Никола Димитров–Фъц, които са живата връзка между две епохи в развитието на клуба. В трудни за „Левски“ години много ценна подкрепа ще му дадат министрите Атанас Димитров и Руси Христозов, за „Левски“ — по думите на Иван Аладжов — ще се застъпи енергично и Цола Драгойчева, която по това време е министър на пощите. Доброто трябва да се знае и да се помни.

Една от големите грижи на новото ръководство беше да запази и укрепи цялостния състав на футболния отбор. А в него по това време

фигурираха популярни играчи — Любомир Алдев, Апостол Соколов, Атанас Динев, Стефан Методиев, Константин Георгиев, Стефан Никушев, Любомир Петров–Боби, Борислав Цветков–Жук, Васил Спасов–Валяка, Божин Ласков, Димитър Дойчинов, Петър Аргиров, Арсен Димитров, Георги Младжов, Борис Симеонов, треньор беше опитният, уважаван Иван Радоев.

Плод на грижи от ръководството и на отзивчивост от страна на пощенското ведомство е осигуреният престой на футболистите през август 1945 г. в почивната станция на пощенци в курорта „Свети Константин“ край Варна (след време той ще получи името „Дружба“). Това е първият лагер-сбор (по сегашния термин) на „сините“.

Спомням си, че горе-долу по това време на морския бряг срещнах моя стар приятел Цветан Ганчев, който тогава беше член на управителния съвет на клуба, добродушен, сърдечен и безкрайно предан на „Левски“, играчите го обичаха и го наричаха Папа Ганчев. В една кръчмичка на самия бряг (баровете не бяха познати) той ми разказа новини за живота на клуба, от който се бях откъснал по това време, още помня кроткия плисък на морето.

— В клуба получавахме покани за гостуване и приятелски мачове от разни градове. На път за Бургас се отбихме в Айтос, посрещнаха ни сърдечно, игрището беше препълнено. В Бургас също ни бе оказан радушен прием, хиляди зрители се стекоха на приятелския мач. Отборът ни в пълен състав беше гост и на Габрово, там на гарата ни посрещнаха с духова музика, а след мача много хора ни изпратиха с благодарност. Сега идваме от Толбухин (така вече се наричаше Добрич), където пристигането ни беше събитие — отборът на „Левски“ е гостувал там, когато градът е бил в пределите на Румъния, и мнозина добре помнеха това.

Мисля сега за интереса и уважението към „Левски“ в ония трудни години, когато в нашия живот миналото беше отречено, а бъдещето не беше още достатъчно ясно. Питам се, тази популярност и сърдечното отношение към клуба не е ли едно признание за достойния му път през времето? И не беше ли тази популярност плод именно на миналото на „Левски“, което някои се опитваха да пренебрегнат, но което хората нямаше да забравят?

Имаше и нещо обнадеждаващо в ония етапи с повишена трудност.

ХЕГЕМОНИЯ В СИНЬО

И така спортното движение у нас има нови параметри, клубовете са преустроени, новите имена са установени. Може да се помисли вече за подновяване на редовния футболен живот — след тежките години на войната хората са зажаждали за футбол. Продължаваме нашия път през времето.

ПРОВЕРКАТА

Началото в новата обстановка е поставено през април 1945 г., тогава започва столичното футболно първенство, което ще се проведе само в пролетен кръг. Участват 17 отбора в две групи. Ето ги в първата група: „Левски“, „Славия“, „Локомотив“, „Чавдар“, „Раковски ФК“, „Бенковски“, „Спортист“ и „Септември“ (обединил клубовете в III район). Това първенство е първата официална проява след големите промени в клубовете и ще бъде меродавна проверка за състоянието и перспективите на столичните отбори в новосъздадената обстановка. „Левски“ не е сред фаворитите, явява се и със значително променен състав: Апостол Соколов, Стефан Методиев, Атанас Динев, Константин Георгиев, Стефан Никушев, Любомир Петров–Боби, Борислав Цветков, Васил Спасов, Арсен Димитров, Димитър Дойчинов, Любен Хранов (изключените играчи са реабилитирани). Треньор е Иван Радоев.

Този състав поднася голямата изненада в първенството: побеждава най-напред стария съперник „Славия“ с 4:1, за да приключи борбата със 7 победи в 7 мача. Така „Левски“ за осми път става първенец на София.

СЪПЕРНИЧЕСТВО В СИНЬО И ЧЕРВЕНО-ЧЕРНО

След столичното първенство става ясно, че „Славия“ е в пълно отстъпление (зае в него предпоследно място) и така двубоите между „сините“ и „белите“ бяха загубили решаващото си значение, което имаха в миналото. „Левски“ въпреки всички сътресения беше успял да запази челната си позиция. Сега срещу него се появи нов силен съперник — столичният „Локомотив“ (на второ място в първенството), чийто състав респектиреше по това време с имената на известни футболисти като Стоян Орманджиев, Стою Недялков, Крум Милев, Вучко Йорданов, Симо Костов, Трайче Петков, Лазар Христов и др. Очертаваше се нов двубой на върха — между „сините“ и „червено-черните“.

През есента на 1945 г. се проведе държавното първенство чрез елиминиране в един мач. В него „Левски“ отпадна в III кръг — загуби с 1:2 срещу амбициозния, силен тим на „Спортист“. Локомотивци продължиха с пълна пара напред, на финала се наложиха над „Спортист“ с 3:1 и 1:1 и напълно заслужено станаха държавни първенци. За „Левски“ остана правото за реабилитация. И периодът от 1946 до 1947 г. ще мине под знака на борбата между „сините“ и „червено-черните“.

1946 г. — Към турнира за държавно първенство сега интересът е повишен: победителят ще остане в историята като първия републикански шампион — плебисцит през есента на същата година обяви България за република.

Този победител ще бъде „Левски“. В един есенен ден, 6 септември 1946 г., на стадион „Юнак“ в първия финален мач победи „Локомотив“ с 1:0, седмица по-късно във втория финален мач нова победа с 1:0. Така „Левски“ за четвърти път стана държавен и за първи път републикански шампион. Тези титли бяха извоювани от Любомир Алдев, Апостол Соколов, Атанас Динев, Любен Петров–Боби, Стефан Никушев, Константин Георгиев, Георги Младжов, Петър Москов, Борислав Цветков, Васил Спасов, Божин Ласков, Любен Хранов, Петър Аргиров. Капитан на отбора беше Стефан Никушев, треньор —

пак Иван Радоев. Забележителен беше мощният спринт на „сините“ в този финален турнир — 6 победи в 6 мача при 17:0 гола... И сборникът „Петдесет години футбол в България“ (изд. 1960 г.) ще отбележи: „Хегемонията на «Левски» е неоспорима. Неговият състав е безусловно най-силният в страната.“

1947 г. — Отново „Левски“ и „Локомотив“ са големите съперници и се устремяват към върха. И отново финалът ще бъде оцветен в синьо и червено-черно. Първият мач, на 2 ноември, след непрекъснатата борба за всяка топка завършва 1:1. Все така напрегнато минава и вторият финален мач на 6 ноември, и той ще донесе победа на „Левски“ с 1:0. В отбора има промени и нови имена — ето състава: Апостол Соколов, Стефан Методиев, Любен Петров–Боби, Амедео Клева, Ангел Петров–Чори, Атанас Цанов, Борислав Цветков, Васил Спасов, Георги Кардашев, Георги Печеджиев, Йордан Томов. Капитанската лента сега носи Васил Спасов. Треньор все така е Иван Радоев.

Имаше нещо, което се помни. — В онези следвоенни години, в които стават тези събития, „Левски“ и „Локомотив“ бяха двата „големи“ в столицата, в тяхната игра наистина проличаваше известно качествено подобрение, което ги отличаваше от останалите отбори. За честта на „сините“ и „червено-черните“ трябва да добавя, че техните двубои се помнят както с мъжество и непримиримост, така и със спортменски дух, а и с добрите, приятелски взаимоотношения между двата клуба.

Двоен победител. — През 1946 г. се провежда и първият финален турнир за новоучредения приз — Купата на Съветската армия, която дълги години ще има значение на национална купа. В този турнир по елиминативната система са започнали борби всички отбори в страната. Първият финален мач е на 6 май 1946 г. на стадион „Юнак“: „Левски“ побеждава „Черноломец“ (Попово) с 4:1 и е първият носител на този трофей (ще го печели още много пъти). Съставът му беше този, който стана държавен шампион същата година.

През 1947 г. на финалния мач от втория турнир за купата на 1 юни на стадион „Юнак“ отборът на „Левски“ отново триумфира — 1:0 срещу „Ботев“ (Пловдив). В състава сега участваха и Петър Москов, Гочо Русев и Арсен Димитров, треньор неизменно е опитният Иван Радоев.

Така след своя „дубъл“ през 1942 г. сега „Левски“ в две поредни години отново е двоен победител — държавен шампион и носител на купата. Хегемонията му е пълна, в този период той безусловно беше най-силният отбор в страната.

КОГАТО „СИНИТЕ“ ИГРАЯТ...

...Камионите бучаха по шосето, огласяваха завоите с клаксоните и тромбите си, оставяха зад себе си дълги ивици прах, далеч из полето се носиха песните на бодрите им пътници. Всички камиони отиваха, разбира се, към Дупница... Минавайки покрай нас, веселите групи скандираха: „Марек! Марек!“... Дълго шосе, просторни полета, тук-там селски къщици, които се подават зад овощни дървета, лай на кучета, млади селяни, махащи към веселите пътници, и тежки камиони, които бучат, ръмжат по завоите, свирят с тромби и клаксони и върху тях шумни групи с песни и акордеони... Друг голям камион се зададе зад нас, настигна ни и бученето на мощния мотор се сливаше със скандиранията на пътниците му. На капаците на камиона се четеше: „Да живее «Левски»!“ Едно подкрепително ядро от софиянци отиваше да окуражава своите представители. Разбира се, и този камион пътуваше за Дупница.

Те се движеха по всички околни шосета, тези тежки камиони с оживени, шумни групи. От Самоков и от Кюстендил, от Горна Джумая и Перник, от Радомир и от София, от много села в околията и от бригадирските лагери. С грохот летяха по пътищата те — тежките дизелови „Шкода“ и „Бюсинг“, бързите ЗИС, „Опел блиц“, „Додж“, „Рено“. От време на време с леко свистене на гумите прелетяваха елегантни леки коли, които настойчиво искаха път, настигаха камионите, задминаваха ги и отминаваха.

Те всички — тежките дизели, бързите бензинови камиони и елегантните, безшумни леки коли — пътуваха сега за Дупница. Тоя ден цялата Дупнишка околия, както и

съседните околии се бяха раздвижили. Грохот по шосетата, песни и скандирания, шумни спорове кой ще победи.

„Ма-рек“! „Ма-рек“! — викат с цяло гърло обгорели бригадири, които преминават бързо със своя камион.

„Левски“! „Левски“! — бурно отговарят младите пътници на тежкия „Бюсинг“, който е спрял за малко при крайпътната чешма.

А насреща величествената Рила блести със снега по своите върхове под горещите лъчи на августовското слънце.

Миналата седмица, когато дупнишкият „Марек“ игра в София в този полуфинал за държавно първенство, на стадион „Юнак“ се намираха няколко хиляди дупничани, дошли за мача с влакове, с камиони, леки коли, мотоциклети, моторетки и кабриолети. Сега, когато „Левски“ трябваше да играе в Дупница в същия полуфинал, влаковете, камионите, леките коли, мотоциклетите и моторетките бяха отправени от софиянци в обратна посока. На игрище „Юнак“ в София дупничани се бяха събрали в „народната трибуна“. Сега, на игрище „Марек“ в Дупница, софиянци на свой ред се събраха на... „народното място“ (трибуна въобще нямаше), т.е. срещу слънцето. Разсъблечени по ризи и фланелки, с шапки от вестници на главата, те правят слънчеви бани, очакват излизането на двата отбора и са така шумни, както шумни бяха дупничани в София. На дупнишкото игрище те са като у дома си, липсва им само традиционната гарнитура на мачовете — семките. Но затова в изобилие има ябълки.

Игрище „Марек“, приятно, тревисто и слънчево, гъмжи от народ. Тук сигурно са всички младежи от Дупнишкия край плюс хиляди възрастни хора; тук са многобройните групи от околните градове и села; тук са бригадири и бригадирки, които са заели традиционното си място — насаждали са край тъчовата линия. Множество софийски и дупнишки спортни знаменитости, настоящи и бивши „звезди“ от разни тимове, се здрависват дружески. Всички известни запаянковци от София, Дупница,

Перник, Горна Джумая и др. също са си дали среща тук този ден.

Шум, оживление, прах, горещо слънце и суетня — и неизбежното голямо напрежение, което се чете по лицата и на софиянци, и на дупничани, и на гостите от околията. По ъглите на тъчовата линия и зад двете врати се разхождат войнишки патрули с пушки на рамо — взети са всички мерки за удържане на напрежението в рамките на приличието. За чест и на двата тима, и на многохилядната публика мачът ще премине в напълно коректна атмосфера на терена и около него.

Последни минути. Напрежението вече е достигнало до гърлото. Двата тима излизат на терена — бурни ръкопляскания, окуражителни скандирания.

„Ма-рек“! „Ма-рек“! — гърмят хиляди гърла около нас.

„Левски“! „Левски“! — крещят отсреща софиянци, които са забравили ябълките, закачките и хартиените шапки и очакват началния удар.

После реферът изсвирва.

Мачът започва...

Това е откъс от мой репортаж, публикуван в някогашния вестник „Изгрев“ на 10 август 1948 г. Предлагам ти го сега, драги читателю, защото искам да почувстваш атмосферата в нашия футболен живот в онези отминали години. Не само в Дупница беше така при мач на „Левски“. Навред в страната гостуването на „сините“ беше събитие, което създаваше много емоции и събираше на препълнените стадиони хиляди хора, дошли и от околните селища.

Мачът, за който става дума, се играе на 8 август 1948 г. и беше полуфинал от държавното първенство. По онова време „Марек“ разполагаше с добри футболисти и имаше реноме на корав, амбициозен тим. Този мач завърши 3:2 за „Левски“, който беше спечелил и първата среща в София с 3:1. И така си проби път до финала.

За този финал ще стане дума след малко.

НАЧАЛО НА ГОЛЯМОТО СЪПЕРНИЧЕСТВО

„Увлечени в съперничеството помежду си, «Левски», «Локомотив» и «Славия» не забелязват, че на българския футболен хоризонт изгрява нова звезда, чиято светлина заплашва да затъмни другите — отборът на армейците, който носеше името «Септември при ЦДВ». Беше дошло време да се чуе и неговата дума“ (из сборника „Петдесет години футбол в България“).

През пролетта на 1948 г. се беше появила тази звезда.

Първата официална среща между „сините“ и армейците е по програмата на софийското първенство. Състояла се е на 5 май 1948 г. и е завършила 1:0 за „сините“. Можеше ли тогава да мине някому през ума, че това е началото на едно непримиримо съперничество, което повече от 40 години ще минава като ярка червена нишка през летописа на нашия футболен живот, ще вълнува безброй хора и ще продължава все така непримиримо и до днес?

През есента на същата 1948 г. двата отбора ще застанат един срещу друг на финала на републиканското първенство (това е финалът, за който „сините“ играха с „Марек“). Първият финален мач е на 6 септември — 2:1 за „Левски“. На втория мач, на 9 септември, до последната минута резултатът е 2:1 за армейците и в самата последна минута — 3:1... Така армейският клуб спечели първата си шампионска титла.

Следва блестящата реабилитация на „Левски“.

ОТБОР БЕЗ ГРЕШКА

Забележителен е балансът на „сините“ в републиканското първенство за сезона 1948–1949 г., проведено в рамките на „А“ група от 10 отбора: 15 победи (вкл. срещу армейците), нито една загуба, 33 точки (срещу 24 на армейците). И един рекорд на „Левски“: 24 поредни мача без нито една загуба. Треньор на отбора е Режьо Шомлай.

Тежък беше този сезон за „Левски“: при проведената реорганизация на физкултурното движение няколко силни състезатели трябваше да напуснат отбора, в него станаха промени. И все пак бе оформен стабилен състав: Спас Андреев, Атанас Динев, Амедео Клева, Димитър Дойчинов, Димитър Илиев, Иван Димчев, Борислав Цветков, Драги Георгиев, Георги Кардашев, Любен Хранов, Йордан Томов. Шампиони без грешка!

НЯКОЙ ВЛЕЗЕ В „А“ ГРУПА ПРЕЗ ЗАДНАТА ВРАТА...

Нещо симптоматично има в тази история. Затова ще ти кажа нещо и за нея, драги читателю.

През късната есен на 1949 г. поради поредната реорганизация на спортното движение в София започна квалификационен турнир, който трябваше да определи петте столични отбора (измежду осем), които ще участват в новосъздадената „А“ републиканска футболна група. Събитията в турнира се развиха така, че за крайното класиране решаващ се оказа мачът между „Левски“ и ЦДНА (така се наричаше вече армейският клуб). Помня го този мач на 8 декември 1949 г. върху кал, вода и лед на игрище „Юнак“ — в него имаше един възлов момент, който не се забравя: при 2:0 за „Левски“ съдията маркира дузпа (безспорна) за ЦДНА, която можеше да внесе прелом в играта и резултата. А Спас Андреев — Паскера, вратарят на „сините“, беше лошо контузен преди това, едва се движеше, но беше останал самоотвержено на поста си. За изпълнение на дузпата зад топката застана майсторът на тия удари, моят добър приятел Стевето Божков. И сега виждам този момент: удар на Божков — невероятен скок на куц крак на Андреев, който избяга топката... и това реши всичко, „сините“ запазиха победата си. А след мача въодушевените зрители занесоха Андреев на ръце до съблекалнята. А той цели 67 минути беше играл с фрактура.

В крайното класиране на турнира начело застана „Левски“, следващите заветни четири места заеха „Локомотив“, „Червено знаме“, „Славия“ и „Академик“ — петте столични отбора, участници в „А“ група. Под чертата останаха ЦДНА, „Спартак“ и ВВС (този отбор покъсно беше разформиран). И тук спортната общественост стана свидетел на един фарс: докато „Спартак“ честно и почтено се включи в първенството на „Б“ група (стана първенец и заслужено зае място в „А“ група), то могъщите покровители на ЦДНА не се примириха със спортната правда. Потърсиха решение на зелената маса и го намериха: на мястото на ДНА (Пловдив), извоювал място в „А“ група, формираха

набързо отбор на народната войска — ОНВ. Така, през задната врата, столичните армейци бяха вкарани в „А“ група...

В спорта освен точки и голове има етика, има и достойнство. Това, което покровителите на ЦДНА извършиха в своите кабинети, беше под достойнството на футболистите в червени фланелки. Беше предизвикателство към обществения престиж на столичния армейски клуб.

КАК ДА ГИ ЗАБРАВИШ ТЕЗИ МАЧОВЕ...

Бяха подлудили София тези мачове. Не само София — в цялата страна стотици хиляди любители на футбола със затаен дъх слушаха преките предавания по радиото от столичния стадион. Три финални мача за купата поред. И на следната година — още три... Такова нещо не е било. И едва ли някога ще бъде. Как да ги забравиш тези мачове!... Зрителите едва издържаха напрежението, как ли го издържаха тези младежи в сини и червени екипи!

Шест финални мача в две поредни години. И все между „сините“ и армейците.

1949 Г: 1:1, 2:2, 2:1

Стадион „Юнак“, 8 май. Близко 35 000 души са изпълнили всички възможни места — стълбите, парапетите, оградите, дори покрива на санитарната линейка. Не се броят тези, които са се покатерили по околните дървета. Те всички са забравили своите всекидневни грижи, има нещо по-важно, всички изживяват една и съща треска — кой ще победи? Под неспирния грохот армейците откриха резултата още в 5-ата минута... „Сините“ изравниха. Край на мача.

16 май. Втори финален мач. Пак армейците първи вкараха гол. И покачиха — 2:0. Решено ли е всичко? Не, „сините“ промениха — 2:1. После вкараха още един гол — 2:2. Край на мача.

17 май. Трети финален мач. Още в първата минута 1:0 за ЦДНА. После стана 1:1. Край на редовното време. Две продължения по 15 минути — 2:1 за „Левски“. Небето щеше да се събори, избухна вулкан от бурни, нескончаеми овации и скандирания, стадионът потъна във феерията на хиляди запалени факли от вестници.

А след това в някогашния ресторант „Ариана“ в Парка на свободата (така се наричаше тогава Борисовата градина) имаше истинска народна фиеста, непознати хора се целуваха и си честитяха победата, в много очи имаше сълзи от вълнение и радост.

Героите победители в тези три епични мача: Апостол Соколов, Стефан Методиев, Амедео Клева, Константин Георгиев, Иван Димчев, Димитър Дойчинов, Борислав Цветков, Васил Спасов, Георги Кардашев, Георги Пачеджиев, Любен Хранов, Арсен Димитров, Атанас Динев, Ангел Петров–Чори, Драги Георгиев, капитан на отбора беше Стефан Методиев, треньор Режьо Шомлай.

1950 Г: 1:1, 1:1, 1:0

Стадион „Народна армия“, 26 ноември. Трибуните са препълнени до краен предел, навън километрични опашки, хиляди отчаяни любители на футбола са останали без билети. Напрежение, което нараства — ще се повтори ли миналогодишната история с финалите за купата? Сега „сините“ вкарват първия гол, армейците изравняват. Редовното време завършва — 1:1. Две продължения — няма промяна.

27 ноември. Втори финален мач. Непрекъснат ситен дъжд, примесен със снежинки, зрителите прави под чадъри. Във втората минута — 1:0 за ЦДНА. После „сините“ изравняват. Коментари на зрителите — да, историята се повтаря. Но дали този път и третата среща няма да завърши наравно?

3 декември. Трети финален мач. В редовното време — 0:0. В първото продължение „сините“ бележат гол, който ще реши всичко. Край на мача — 1:0 за „Левски“. Еуфория, вече са пламнали хилядите импровизирани факли, грохотът от оваците и скандиранията е невъобразим. После триумфални шествия ще залеем софийските улици с възторга си. Такъв масов емоционален изблик може да предизвика само футболът.

В състава на „сините“ тази година има промяна — сред победителите във финалите сега са и Спас Андреев, Димитър Илиев, Димитър Еленков, Тодор Такев, Йордан Томов. Капитанската лента носи Иван Димчев, треньор е Иван Радоев.

ПОМНЯ ДУМИТЕ НА КАПИТАНА

И сега, толкова години оттогава, с особено, топло чувство си спомням за тези двукратни финали. Не само заради победите на „Левски“. А заради неповторимата атмосфера, заради перипетиите на страхотната борба в тези дълги и тежки 630 минути, заради върховното напрежение на младежите в сини и червени фланелки. И едните, и другите се изразходваха на терена докрай, изстискваха последните си психически и физически сили, надминаха себе си. За всичко това и едните, и другите заслужават признание. Тяхна е заслугата за този невероятен футболен фестивал, който две години поред беше развълнувал цяла спортна България.

И сега изпитвам възхищение от изключителната психическа устойчивост на играчите на „Левски“ — тя беше най-силното им оръжие срещу големия съперник, който в повечето случаи повеждаше в резултата, тя реши всичко в атмосферата на безкомпромисни, остри стълкновения (в мача на 26 ноември беше счупен кракът на Дойчинов). Още помня думите на капитана на „сините“ Димчев–Бачин, един от героите в епичната борба: „Победихме ги с нашия дух и нашата воля. Бяхме уверени, че ще ги победим, дори когато те поведоха с 2:0.“

Духът на онова славно поколение на „сините“!... Доколко успяват да го съхраняват тези, които се редуват на смяна?

Много богати по съдържание бяха тези епични 6 финални мача. Как наистина да ги забравиш?

СТУДЕНИ ВЕТРОВЕ

Да, победите на „сините“ създаваха чести радости на много хора. Струва ми се обаче, драги читателю, че се налага да ти стане ясно при какви условия биваха извоювани тези победи в ония етапи с повишена трудност. Необходимо е да разбереш в каква обстановка съществуваше и се бореше „Левски“ в продължение на цели 20 години в епохата след 9 септември.

По нашия път през времето ние минахме през етапите, в които основната сюжетна линия във футболния ни живот се очертаваше от съперничеството между „Левски“ и „Славия“. Продължително и непримиримо беше това съперничество, но то се развиваше при равни условия, решаваше се на футболното игрище и само на него, беше честно, спортсменско съперничество. Честно и спортсменско беше по-късно и съперничеството между „Левски“ и „Локомотив“ — при равни условия, на игрището пред очите на хората.

В съвсем друга, далеч по-тежка обстановка трябваше да води борбата „Левски“ с новия голям съперник ЦДНА (така се наричаше тогава столичният армейски клуб). Тежка беше тази борба, защото се развиваше при съвсем неравностойни условия. И защото беше свързана с някои действия извън игрището, далеч от очите на хората.

Такъв беше например нашумелият навремето „случай Цанов“.

Атанас Цанов, млад, надарен футболист от Плевен, левскарче по душа, дойде в София и се появи в тимовия лист на „Левски“ през 1947-а, а следващата година беше включен в разширения състав на националния отбор пред мач с Полша в София. Като войник по-късно играеше в ЦДНА с червената фланелка, взе участие в някои от финалите за купата през 1949-а и 1950 г. След уволнението през 1951 г. се върна при „сините“, на които предстоеше мач с ЦДНА. Тогава станаха събития, за които са ми разказвали участници в тях. Иван Радоев, треньор на „сините“ по това време: „Пред мача с армейците отборът ни беше събран в хотел «Славянска беседа», с нас беше и Цанов. Дойде комендантски патрул и го отведе, имало нещо неуредено

при уволнението. Повече не се върна при нас.“ Иван Аладжов, президент на „Левски“ тогава: „За изясняване на случая с Цанов се срещнах със заместник-министъра на народната отбрана генерал Атанасов в неговия кабинет, там имаше и други висши офицери. Генералът се държа непочтително и между другото ми заяви: «Левски» е фашистки клуб, ние ще го разтурим.“ Така завърши срещата ни. Държаха известно време Цанов в казармите на I–VI полк, после го изпратиха да играе в армейския отбор в Шумен. Със синята фланелка той не излезе повече на игрището.

Има ред други факти. Само ще спомена някои от тях.

На двама от най-добрите играчи на „Левски“ — централния защитник Димчев и централния нападател Ласков, бяха предложени офицерски чинове и солидни заплати, за да преминат в армейския клуб. И двамата отказаха.

Особен психически натиск изпитваха футболните ни съдии, когато ръководеха важни мачове на ЦДНА, и това продължи до последните години. Известен е случаят със съдията Антон Василев, който отмени редовен гол на „Левски“ в мач със ЦДНА и, запитан покъсно защо го е отменил, той отговори честно: „В тоя момент си бях загубил ума, изплаших се...“

Натиск изпитваха и спортните журналисти. Партиен лидер от най-висок ранг беше наругал коментатор от телевизията, защото не се изразил достатъчно ласкаво за играта на ЦДНА.

По силата на специална разпоредба младите войници можеха да играят футбол само в армейски отбори. Така ЦДНА имаше широки възможности да си избира най-талантливите между тях.

В „А“ футболна група в ония години армейски отбори имаше и в Пловдив, Варна, Сливен, по едно време и в Шумен. Което означаваше, че ЦДНА фактически започваше първенството с аванс от 12 или 16 точки, осигурени от тия отбори, които в същото време с нокти и зъби се бореа да отнемат точки от „Левски“.

НА КАКВО РАЗЧИТАХА „СИНИТЕ“

Това са факти. Може ли да се твърди, че „сините“ и армейците в ония години започваха борбата при равни условия?

А имаше и още нещо.

ЦДНА имаше всички предимства на привилегирован клуб към МНО, разполагаше с най-добрата материална база у нас и с най-големи възможности, с елитен състав от най-известни футболисти, имаше безрезервната подкрепа на могъщи покровители, запалени по футбола — генерали и партийни ръководители от висок ранг, ръководни футболни деятели, партийни физкултурни функционери.

Срещу всичко това на какво можеха да разчитат „сините“ при скромните възможности на „Левски“? Разчитаха единствено на собствените си сили и дух. И на обичта на хората. И сега се чудя на тяхното самочувствие и дързост, с които излизаха те тогава срещу мощния съперник, излизаха и се бориха докрай. Падаха (на 23.IX.1953 г. претърпяха от армейците рекордната си загуба — 0:5). И побеждаваха (на 17.X.1968 г. извоюваха срещу ЦДНА рекордната си победа — 7:2).

Това, изглежда, не можеха да простят на „сините“ могъщите покровители на ЦДНА — че така дръзко се съпротивляват на хегемонията на „отбора на Народната армия“ и в тази съпротива имат масовата, горещата подкрепа на хората. Питам се сега: това обвинение — „фашистки клуб“, не съдържа ли то едно признание навремето за безсилие да се сломи по честен начин съпротивата на един съперник, който респектира? Това обвинение и закана, че клубът ще бъде разтурен, формулирани от генерал Атанасов, зам.-министър — не разкриваха ли те нечии замисли да се използва добре познат по онова време начин за разчистване на пътя? И то когато „Левски“ в цялата своя история е бил клуб на народа. Дали именно огромната му популярност не стана причина да се осуетят тези замисли?

ЗАПОЧВА ДЪЛГОТО ЧАКАНЕ

Нашето пътуване, драги читателю, продължава през етапи на повишена трудност.

„Левски“ стана шампион за 1950-а и 1953 г. (по-нататък ще стане дума за тези успехи). И после започна дългото чакане.

Беше настъпил период на пълна хегемония на армейските футболисти. С привилегиите си в селекцията ЦДНА беше събрал по онова време повече от 30 елитни футболисти, мнозина от които щяха да бъдат за дълго „замразени“ на резервната скамейка, вместо да изявят възможностите си в състави на други отбори и така да помогнат за техния подем (на тази тема в брой 1019 на в. „Народен спорт“ беше поместена критична бележка от покойния колега Милко Стефанов). Това беше време на пълен, продължителен и неоспорван възход на футболистите с червени фланелки, те въобще нямаха съперници. Така за периода от 1954-та до 1962 г. вкл. ЦДНА беше 9 пъти поред недостижим шампион. Това беше време на ненормална обстановка в нашето първенство — шампионът се знаеше, преди то да започне, борбата се водеше за второто място... Това беше и пречка за нормалното развитие на българския футбол.

В този период и „Левски“ беше неравностоен като претендент за върха. Неравните условия даваха логични резултати, не само те обаче понижаваха боеспособността на отбора в борбата за първенство — негативно въздействие имаха и вътрешни слабости на клуба, необмислени и прибързани експерименти за подмладяване на състава и т.н.

Дванадесет години продължи това дълго чакане на „сините“, за да стъпят отново на върха.

(Условията на „сините“ и на армейците в борбата за надмощие до голяма степен бяха изравнени, след като през 1969 г. „Левски“ беше обединен със „Спартак“ и клубът „Левски-Спартак“ получи статут на ведомствен клуб.)

НЕОБХОДИМО ИЗЯСНЯВАНЕ

Разказвам ти, драги читателю, факти за отминал и сложен период в нашата футболна действителност. И за отношенията по онова време между двата ни най-авторитетни клуба. Става дума за периода, преди „Левски“ да бъде обединен със „Спартак“. Неприятна ми е тази тема, но нямам право да я отмина, тя дълги години вълнуваше спортната ни общественост. Налага се известно изясняване.

Съперничеството на „Левски“ със „Славия“, после с „Локомотив“ беше, както казах, на чисто спортна основа, вражди нямаше. Съперничеството на „Левски“ с армейския клуб за съжаление от самото начало започна да се развива на по-друга плоскост, намесиха се политически тенденции, които помрачиха чистата спортна идея. Считаше се, че като отбор на тоталитарния режим ЦДНА трябва да бъде винаги най-силният и с победите си да доказва предимствата на режима. Да, но той срещаше непримиримата съпротива на „сините“, които играеха за честта на своя клуб, срещаше масовата съпротива на вярната им публика. Така се стигна до обвиненията във фашизъм, до вражди и антагонизъм, които избиваха в срамни сцени и тровеха обстановката в нашия футбол. И бяха плод на вмешателство на фактори отвън, на запалянковци с висок партиен и военен ранг, плод на техните амбиции и „инструкции“ за победа на всяка цена. Те създаваха атмосфера на крайно нервно напрежение и тя неизбежно действаше върху играчите, които излизаха прекалено „навити“ на терена. Ще цитирам думи на Любен Хранов: „Преди един от епичните мачове за купата с ЦДНА загрявахме на кортовия терен на стадион «Народна армия». При съперниците бяха куп генерали, навиваха ги. А ние бяхме като сирачета, само с треньора Иван Радоев. Казвахме си — сега никой не ни обръща внимание, но като се покажем от тунела и като ревне публиката, ще видим кой колко струва. Колкото повече ни гонеха, толкова повече ни сплотяваха.“

Да, истината е, че не футболистите, а високопоставени фактори на тоталитарния режим с намесата си нажежаваха до червено напрежението преди мачовете между „Левски“ и ЦДНА. Истината е,

че между самите футболисти от двата клуба нямаше вражди, в някои случаи имаше приятелство. Спомням си например новогодишната вечер преди години, когато на една маса видях най-ярките „звезди“ на „Левски“ и ЦДНА по онова време — Георги Аспарухов и Иван Колев, със семействата си в най-дружеско настроение.

...Вятърът на промените след 10 ноември 1989 г. създаде нова обстановка и в спортния ни живот. С рухването на тоталитарния режим отпаднаха възможностите за въздействие на политически и идеологически тенденции, които толкова години внасяха напрежение в нашия футбол и помрачаваха вълнуващите мачове между двата ни най-реномирани отбора. Съперничеството между „Левски“ и ЦСКА (приемникът на ЦДНА) е все така непримируемо и води до крайно напрегнати мачове. Те минават в нормална спортна обстановка на терена, футболистите в сини и червени фланелки показваха, че могат достойно да побеждават и достойно, спортсменски да губят. Срамните сцени — да чукна на дърво! — изчезнаха. Защото изчезна безогледната запаянковска намеса отвън на фактори от висок ранг. Професионалният футбол има свои писани и неписани норми.

Дългогодишната борба за надмощие между „сините“ и армейския клуб обогатява нашия футбол, дава му неповторим колорит. При условие че тази борба се води при зачитане на чистотата на спортната идея, достойнството на двата клуба и при взаимно уважение!

В НАШИЯ ТРЕНЬОРСКИ СЪВЕТ

„Сините“ винаги са били силни турнирни бойци.

Някой беше казал това на заседание на треньорския съвет на „Левски“. Беше през 1956 г. Бях председател на съвета, имахме чудесен треньорски тандем — старши треньор Георги Пачеджиев–Чугуна с помощник Любомир Петров–Боби. Няколко години работихме заедно. И работехме добре. Членове на съвета бяха бивши известни играчи на „Левски“. Заседавахме всеки вторник, анализирахме най-внимателно играта на отбора в играния пореден мач и преди всичко проявени колективно и индивидуално слабости, после се насочвахме към предстоящия мач, давахме мнения, разисквахме, а определянето на състава оставаше грижа, право и отговорност на двамата треньори, които редовно участваха в заседанията на съвета. Работихме във ведра атмосфера, напълно се разбирахме с председателя на клуба тогава Димитър Янев.

В спомените ми от онези години трайно е останало едно посещение на някои от първите ни олимпийци и други ветерани на „Левски“ — Гено Матеев, Боян Боянов, Александър Христов, Михаил Лозанов, Асен Панчев, Никола Димитров–Фъц. Посрещнахме ги с уважение, председателят на клуба Димитър Янев им представи отбора, запознахме ги с работата си и с трудностите, които имахме. Трогна ни топлотата, с която тези ветерани говореха за „Левски“, традициите на клуба бяха останали живи в душите им. Съдържателна беше тази среща на различни поколения.

Проблеми от различен характер имахме в ония години. За разрешаването на финансовите трудности много помогна Борис Велчев, който беше член на футболната секция на „Левски“ и заемаше тогава висок пост. Трудно ни беше и на терена и там причината беше ЦДНА: армейците нямаха проблеми, имаха несравними условия и силен състав от елитни футболисти, който в първенството се движеше по точен график и за дълго време беше здраво окупира върха. По този повод на заседания на нашия треньорски съвет някой беше напомнил,

че „сините“ винаги са били силни в специфичните условия на турнирните двубой. Надеждите ни оставаха в борбата за купата.

По онова време в отбора на „Левски“ беше се появил вече Христо Илиев–Патрата, в състава влизаха Стефан Абаджиев, Тодор Такев, Борис Апостолов, Пею Пеев, Александър Кръстев, Димитър Еленков, Иван Георгиев и др., в хода на промените към 1956 г. синята фланелка облякоха и Иван Дервентски, Йончо Арсов, Димитър Йорданов-Кукуша, Благой Филипов, Петър Дончев, както и Димо Печеников, Павел Василев, Димитър Димитров, Йордан Жежов, Любен Гайдаров, Кирил Александров и т.н. През 1957 г. при нас от юношите дойде Александър Костов, а през 1959 г. дебют на финал за купата направи Жоро Соколов — двамата талантиливи млади футболисти внесоха своеобразен колорит в играта на отбора, бързо спечелиха популярност сред почитателите на „сините“.

Надеждите ни се бяха оправдали. В състезанията за купата футболистите на „Левски“ отново се проявиха като опитни, силни турнирни бойци и уверено си пробиваха път към финалите. През 1956 г. в решаващ полуфинал победиха „Локомотив“ (София) с 1:0 — и на финала триумфира срещу „Ботев“ (Пловдив) с 5:2. През 1957 г. отново всичко се реши фактически в един вълнуващ полуфинал, в който след продължения „Левски“ победи ЦДНА с 2:0, за да стане отново носител на купата: на финала 2:1 срещу „Спартак“ (Плевен). През 1958 г. черна котка ни мина път — още един път решаващ беше полуфиналът, само че в него неочаквано загубихме с 1:2 срещу „Миньор“ (Перник). Реабилитацията дойде още следната година: победа с 1:0 на финала срещу „Спартак“ (Пловдив).

Добре зная колко усилия и напрежение на двамата ни треньори имаше зад тези успехи. Неведнъж съм мислил за трудностите и отговорностите пред тях: те работеха с млади хора, всеки от които имаше свой характер, амбиции, планове, настроения и проблеми. Треньорите ни трябваше да постигнат пълно единодействие с тях, да ги поведат в трудната продължителна подготовка за борбата, която им предстоеше. Имах възможност да наблюдавам по-редовно тяхната работа, можех да преценя колко прецизно заедно с помощника си Боби подготвяше и провеждаше всяка тренировка Чугуна. Особено ме беше впечатлило умението му да контактува по човешки с играчите, да ги

сплотява и мобилизира. Уважаваше ги и те го уважаваха. Така в отбора се беше създал здрав климат, без който трайни успехи са невъзможни.

С топло чувство си спомням сега за работата ни в онези години в нашия треньорски съвет, за творческата атмосфера в него. С топло чувство и с удовлетворение от това, което вършихме. И с което повече или по-малко сме помагали на „Левски“ в труден етап от неговия път през времето. В онзи период ЦДНА благодарение на предимствата и възможностите, с които разполагаше, беше безусловно най-силният отбор у нас, дълги години въобще нямаше съперници в първенството. А в условията на турнирната борба футболистите в сини фланелки измъкваха купата буквално под носа му. Защото бяха потвърдили, че притежават несравнима психическа устойчивост, която в трудни моменти на терена е била най-силното оръжие на „Левски“.

На тази устойчивост на „сините“ възлагахме ние надеждите си навремето в треньорския съвет на „Левски“.

И не бяхме се излъгали.

СТРАНИЦИ ОТ КЛУБНИЯ ДНЕВНИК IV

И сега в тези страници са записани някои любопитни факти от живота на футболистите със сини фланелки.

КАК БЕШЕ ОТКРИТ ЛАСКОВ

Божин Ласков остава едно уважавано име в летописа на „Левски“. Как беше открит той? Откъде дойде и как попадна в отбора на „сините“, за да се изяви като мощен централен нападател и голмайстор, какъвто го помним и до днес?

За това ми е разказвал Любомир Алдев:

— През 1940 г. бях вратар на един състав на „Левски“, който игра тренировъчен мач с отбора на Семинарията. Сред семинаристите веднага изпъкна едно високо, слабо момче, което непрекъснато търсеше да връхлита като оса срещу вратата ни, бореше се самоотвержено, падаше, ставаше и пак връхлиташе, имаше добри удари с глава. Това беше откритие. Получи възможност да тренира редовно в „Левски“, потвърди очакванията ни и заслужи място в първия отбор като титулярен централен нападател, който можеше да решава важни мачове.

НАГРАДАТА

В онова наивно и идиллично време на аматьорския футбол клубовете все пак търсят начини да възнаградят някак своите играчи. Към 1940 г. например в „Левски“ след тренировките във вторник и четвъртък започват да им сервират чай. И понеже това е свързано с известна процедура по приготвянето му, заместват по-късно чая с двадесетолевки на ръка (имаше навремето такава монета).

А през 1945 г. по повод гостуването на „сините“ в Будапеща ръководството на клуба решава да подари на играчите по три метра плат — да бъдат по-представителни с нови костюми, а и като награда за постигнати успехи. Всички отидохме, разбира се, в ателието на модния шивач Иван Савов на улица „Гурко“ — разказва Любомир Алдев. — Той беше известен в София като запален почитател на „Левски“, беше и страшна бърберица, през цялото време на пробите не спираше да говори за „Левски“ и „Славия“, даваше съвети как да се играе и какво ли не. Иначе беше майстор в професията си, добре ни уши костюмите, а като ни ги даваше, ни посъветва: „Пък добре е, когато вали дъжд, да не излизате с тях на улицата...“ Платът си беше чиста дървесина.

ПРОФЕСИЯТА

В ония години в социалистическите страни се държеше за аматьорския статут на футболистите и се парадираше с него, професионализмът беше заклеймен като капиталистическо явление в спорта. За да получават все пак заплати, играчите биваха назначавани формално на различни синекурни длъжности, които невинаги изпълняваха. (Футболистите на „Миньор“ например се водеха като рудокопачи, макар че нито веднъж не слязоха в забоите.) Може би за читателя не е безинтересно да узнае какви професии са имали официално играчите на „Левски“ през 1949 г. Ето ги: Апостол Соколов, Стефан Методиев, Амедео Клева, Иван Димчев, Ангел Петров–Чори, Васил Спасов, Арсен Димитров, Любен Хранов — чиновници в ПТТ, Спас Андреев — главен майстор в гаража на пощите, Насо Динев — електромонтьор, Димитър Дойчинов — адвокат, после чиновник в ПТТ, Йордан Томов, Борислав Цветков и Георги Караджов — студенти, Георги Пачеджиев — строителен техник, Тодор Такев — чиновник в Пощенска спестовна каса. По същото време в отбора на ЦДНА фигурираха 5 подпоручици (т.е. младши лейтенанти), 1 поручик (лейтенант), 4 войници, 2 военни чиновници, 2 студенти, 2 техници, 1 печатар.

БАНКЕТЪТ

Традиция беше по онова време след голям успех на футболистите да им се дава банкет. През 1959 г. такъв „банкет“ беше устроен на играчите от отбора на „Левски“ по случай спечелването на купата. Той се състоя в стола на пощенци в сутерена на Централната поща, а менюто включваше по три кюфтета с пържени картофи, сервирани в алуминиеви чинии, една паста и бутилка лимонада. Играчите бяха наградени с по три метра плат за костюм.

Мисля понякога за пищните коктейли, които се устройват в чест на победителите в големи футболни изяви, за крупните премии, получавани от играчите. Колко скромно и наивно ни се струва онова време!

НОН ТРАНЗИТ ГЛОРИЯ ГУНДИ

Той беше момчето, което животът ни дари.

Присъствах на дебюта му в първия отбор на „Левски“. Тогава със синя фланелка № 9 на терена излезе високо, стройно момче красавец, вписано в тимовия лист като Георги Аспарухов. Беше на 17 години. Това е мач № 1 в изумителния му път. Мач със столичния „Локомотив“. Датата е 5 юни 1960 г. Ще дойде и гол № 1 — срещу „Ботев“ в Пловдив на 28 септември с.г.

Ще дойде — уви — и последният мач № 245 — срещу ЦСКА на 28 юни 1971 г. Преди това е отбелязан последният гол № 150 — срещу „Етър“ във Велико Търново на 13 юни с.г.

В „А“ националния отбор дебютира на 6 май 1962 г. във Виена с мач № 1 — срещу Австрия. Последният мач № 50 е на 12 юни 1970 г. срещу Мароко в гр. Леоне (Мексико) на световното първенство. Общо с националната фланелка има 50 мача. Участник е в световните първенства през 1962, 1966 и 1970 г.

В състезателния си актив има общо 440 официални мача (вкл. международни), в които е вкарал 254 гола. Тук влиза мачът Англия — България на 11 декември 1968 г. на стадион „Уембли“ в Лондон, в който Гунди вкара своя знаменит гол и срещата завърши 1:1.

НАЙ-ЩАСТЛИВАТА ГОДИНА

В историята на „Левски“ е вписан летният ден на 1965 г., в който на стадион „Славия“ при тържественото закриване на първенството на „сините“ бяха връчени златните медали и купата на шампиона. В този забележителен ден Георги Аспарухов освен златния медал получи и купата на в. „Народен спорт“ като голмайстор на първенството, беше награден и с купата на в. „Земеделско знаме“ като първенец в индивидуалното съревнование по спортсменство. Ще бъде избран за спортист № 1 на България за годината, за футболист на 25-летието, ще заеме почетно място в анкетата на „Франс футбол“ за най-добрите футболисти на Европа за 1965 г. И в самия край на годината, на 26 декември, ще предизвика бурна радост и изблик на национална гордост на стотици хиляди любители на спорта у нас — на стадион „Комунале“ във Флоренция в решителния квалификационен мач с Белгия ще вкара два майсторски гола и така България се класира за световното първенство през 1966 г. в Англия. Помня възторженото посрещане на Гунди на Летище София при завръщането на националния ни отбор от Италия.

Да, 1965-а беше най-щастливата година за Георги Аспарухов.

ПОСЛЕДНАТА НИ СРЕЩА

Тя беше през лятото на 1971 г. на заседание на дисциплинарната комисия при тогавашната футболна федерация, на която бях член. Тежко беше за нас това заседание, след което се разотидохме потиснати — бяхме наказали Гунди във връзка с нашумелия навремето мач с ЦДНА, завършил 1:0 за „сините“ — той щеше да се окаже последният мач на Гунди... Нервен, груб мач, в който в една схватка армеецът Пламен Янков го ритна по болния крак, Гунди не се сдържа и в острата болка на грубостта отговори с грубост, съдията отстрани и двамата от терена. Ние в дисциплинарната комисия трябваше да ги накажем съобразно правилата.

И сега пред очите ми е Гунди. Бяхме го изслушали и той, изправен, вгълбен в себе си, очакваше решението ни. Често съм мислил колко щедра и в същото време колко жестока се беше оказала съдбата към този слънчев младеж. Беше го дарила не само с несравним футболен талант, а и с чар, с богата душевност, с обичта на хората и с изключителна популярност. И в същото време му беше отредила тежкия жребий на физически и душевни страдания именно заради футболния му талант. За Гунди играта беше радост и чрез играта си той създаваше радости на другите. Беше уважаван от свои честни съперници заради своето майсторство и спортсменство. И беше злобно, безмилостно малтретиран на терена от други съперници, безпомощни срещу неговия талант. Виждам го в тъжни моменти, когато под възторжения грохот от големи победи на „сините“ той повдигаше фланелката си, за да ми покаже по тялото си незарасналите следи от изяви на човешка злоба. Болеше го и това беше душевна болка, която най-трудно отминава. За Гунди тя не отмина...

И сега го виждам на онова заседание на дисциплинарната комисия — мълчалив, вгълбен в себе си, как слуша безмълвно решението ни (лишаване от състезателни права за един мач — първото и единственото наказание в цялата му блестяща кариера). Когато се сбогува с нас, в очите му имаше нещо, което никога няма да забравя. В тези изразителни, честни очи виждах страданието, болката, мъката на

човек, чийто устрем към радостта и вярата в доброто сякаш бяха покрусени... Дали в тези очи нямаше и съзнание за някаква обреченост?

...После дойде страшната вест. На другия ден по шосето към Ботевград при тежка автомобилна катастрофа беше приключил земният път на Георги Аспарухов. Заедно с него завърши дните си и прекрасният, незабравим човек и спортист Никола Котков.

В СПОМЕНИТЕ

През 1993 г. по случай 50-годишнината от рождението на Гунди в нашия спортен печат бяха публикувани много материали. Ще цитирам нещо от това, което колегата Стефан Петров бе писал в един вестник: „Тъкмо този аристократичен финес превръщаше играта му в съблазнителна виртуозност, а тя пораждаше зрелищна стихия. Тогава трибуните бяха препълнени от огромен свят, който шуми, вълнува се, притихва, изригва, страда, ликува... Гунди беше Халеевата комета на нашия футболен небосклон — неимоверно бляскава, но — уви! — толкова краткотрайна.“

А аз си спомням надписа с едри букви, който бях видял някога на оградата на един завод край София:

Сик транзит gloria мунди, нон транзит gloria Гунди.
Незнайна ръка с много обич беше написала тези думи.

ИЗ СТРАНИЦИТЕ НА КЛУБНИЯ ДНЕВНИК
IV

ПОМОЩ ОТ НАЙ-ВИСОКОТО МЯСТО

Тази история ми е разказана от покойния режисьор Рихард Езра, един от най-преданите, колоритни и известни левскарски в столицата, първият председател на клуба на привържениците на „Левски“. Той е инициатор на събитието, за което става дума:

— Беше през 1964 г. по време, когато чествахме 50-годишнината от основаването на „Левски“. Точно тогава остро изниква въпросът как да запазим за отбора Жоро Соколов, изключителен футболен талант, израснал в клуба. Предстоеше му да влезе в казармата, а според разпоредба на военния министър войниците можеха да играят футбол само в армейски отбор (така ЦДНА обираше каймака на нашия футбол). Ясно ми беше, че за да остане Жоро в „Левски“, трябваше да се наруши министерската разпоредба, а това можеше да стане единствено по нареждане от най-високото място, т.е. от самия Тодор Живков. Трябваше значи да се подготви и устрои среща с него. Сложна, деликатна работа... Формирах прочее достолепна делегация от уважавани хора на изкуството — бай Коста Кисимов, Георги Калоянчев, Илия Йосифов (тогава директор на операта), Васил Мирчовски (земляк на Т. Живков) — все известни артисти. Изготвихме сценария на срещата, репетирахме кой какво ще каже. Калоянчев се обади по телефона на секретарката на Т. Живков с молба за среща на делегация с него — тук малко шантажирахме, казахме, че въпросът е за честването на Васил Левски. Срещата стана още същия ден. Първият ни прие много любезно, покани ни на кафе, после, по сценария, бай Коста Кисимов стана и прочете подготовения адрес до Живков. В адреса ставаше дума за спорт и Тодор Живков се изненада — ама вие за спорта ли, аз мислех, че е за честване на Васил Левски... Пак по сценария думата взе Калоянчев, каза нещо за 50-годишнината на клуба „Левски“, после се обърна към мене — хайде, продължи ти... Казах каквото трябваше — че Жоро Соколов от дете е израснал в „Левски“, молбата ни е като войник той да може да играе в родния си клуб. За наша неизказана радост Тодор Живков веднага се свърза по телефона с военния министър Добри Джурев и нареди да стане така,

както бяхме помолили ние! Имаше и други подробности по тази среща на високо равнище, но важното беше, че успяхме да запазим за отбора на „Левски“ един рядък талант, на когото клубът разчиташе и възлагаше много големи надежди (какво се случи с този талант — за това става дума по-нататък).

ЧОВЕК ДО ЧОВЕК

Навремето (от периода към 1948 г.) в нашия футбол бързо започна да се разпространява строгото персонално покритие, въведено най-напред в националния отбор на унгарския треньор Хайду Бачи и станало популярно под формулата „човек до човек“. Спомням си от онова време един мач на „Левски“ със софийския „Спартак“, чийто отбор беше един от първите, усвоили това покритие: към Васил Спасов–Валяка беше аташиран полузащитникът Инджев, който най-стриктно изпълняваше възложената му задача — да не се отделя нито на крачка от него. През целия мач беше плътно до Валяка дори когато той изпълняваше тъч или корнер, в един момент Валяка клекна уж да си връзва обувката, Инджев застана прав до него с ръце на кръста и го чакаше... А зрителите се смееха. После в „Стършел“ писа, че след завършването на мача Инджев тръгна след Валяка към съблекалнята на „Левски“... Това, разбира се, бяха увлечения, които се изживяха.

ПО ЖАЛОНИТЕ НА СЪБИТИЯТА

Предлагам, драги читателю, да се върнем към нашия график на движение. По пътя ни досега пред нас се откриха интересни събития, а в етапите на 1933, 1937, 1942, 1946, 1947 и 1949 г. видяхме как футболистите в сини екипи триумфираха на върха като шампиони. Сега продължаваме нашия път по хълмовете на времето. И по-нататък през някои етапи ще минем транзит, на други ще отделим повече внимание. Според пейзажа.

ОЩЕ ЕДНА ТИТЛА

В летописа на „Левски“ 1950 г. остава свързана с епични финали за купата — за тях вече стана дума. Тази година е свързана и с нова шампионска титла. Големият съперник, разбира се, и сега бяха армейските футболисти, които вече играеха под името ОНВ (отбор на Народната войска — знаеш, драги читателю, как този отбор беше формиран и вкаран в „А“ група). Решаващият сблъсък с тях още в началните кръгове завърши 1:0 за „сините“, които уверено поведоха колоната и финишираха като шампиони. В състава им влизаха Спас Андреев, Атанас Динев, Амедео Клева, Димитър Дойчинов, Иван Димчев, Драги Георгиев, Борислав Цветков, Арсен Димитров, Георги Кардашев, Любен Хранов, Йордан Томов, Димитър Еленков, Тодор Такев, Константин Георгиев, Димитър Илиев. Треньор беше Иван Радоев.

НЕОЧАКВАН УСПЕХ В ЕДНО УНИКАЛНО ПЪРВЕНСТВО

1953 г. Такова първенство България не беше имала. И няма да има. Беше нечия измислица, нещо уникално. За да се обиграе за квалификациите за световното първенство през 1954 г. в Швейцария, сборният (т.е. националният) отбор беше включен като редовен участник в състава на „А“ футболна група и играеше всяка седмица мачове за първенство. Само че съставът му не беше предварително уточнен, за него в хода на първенството непрекъснато се вземаха за проба играчи от различни отбори, други играчи биваха освобождавани, хаос... Спомням си куриозния случай с известния навремето централен нападател Добромир Ташков. В мача (по програмата на първенството) между сборния отбор и „Славия“ той през първото полувреме игра в клубния си отбор „Славия“. През паузата треньорите на сборния отбор решиха, че им е необходим — и през второто полувреме Ташков излезе с фланелката на националите... Пълна неразбория, която по същество компрометира първенството. А и с нищо не помогна: В квалификациите нашите представители не спечелиха нито един мач и останаха последни в групата — адио, Швейцария...

От тази история най-много пострада ЦДНА — повечето от армейските футболисти бяха включени в сборния отбор (в това първенство армейците участваха под името ОСГ — отбор на софийския гарнизон), от „Левски“ биваха призовавани периодично отделни играчи. Така „сините“ бяха уверени лидери и след ХХІ кръг имаха 36 точки срещу 29 на армейците. Междувременно сборният отбор беше разформиран и в един отложен мач „Левски“ претърпя най-голямата си загуба от ЦДНА (вече в пълен състав) — 0:5... Това беше и психически удар, но „сините“ запазиха своите шансове — преди последния кръг имаха 41 точки, ЦДНА — 42, решаващ оставаше последният мач „Левски“ — ВВС (отбор на Военновъздушните сили, който по-късно беше разформиран и редица негови отлични играчи минаха в „Левски“). „Сините“ победиха с 3:2 и така спечелиха нова

шампионска титла — в период, в който най-малко я очаквах. В състава им имаше промени, сега в него играеха и Васил Спасов (върнал се в отбора), Димитър Андонов, Симо Костов, Иван Георгиев, Стефан Абаджиев, Димитър Попдимитров, Методи Ангеловски, Александър Кръстев, Александър Бахчеванджиев, Тодор Стоянов... Треньор беше олимпийецът ветеран Димитър Мутафчиев.

После започна дългото чакане...

СВЕТЛА СТРАНИЦА

Години трябваше да минат, за да запишат нова светла страница „сините“ в историята на своя клуб. Това стана през 1965 г. — щастливата година на Гунди. През есента на 1964 г. „Левски“ приключи полусезона на пето място с 6 точки зад есенния първенец „Локомотив“ (София). А през лятото на 1965 г., в края на „маратона“, финишира пръв с 3 точки преднина!

Шампионската титла беше извоювана по блестящ начин от състав, в който играеха Георги Аспарухов, Христо Илиев, Александър Костов, Георги Соколов, Стефан Абаджиев, Бисер Михайлов, Иван Здравков, Иван Вуцов, Борис Александров, Георги Златков, Георги Георгиев, Александър Манолов, Георги Стоянов, Симо Николов, Александър Борисов, Теню Ботев. За старши треньор беше ангажиран опитният и авторитетен Рудолф Витлачил.

В този сезон особено блесна талантът на Гунди, който беше голмайстор на първенството и с играта си привличаше като магнит публиката. Това беше сезон на знаменитото нападение на „сините“ — Стефан Абаджиев, Георги Соколов, Георги Аспарухов, Христо Илиев, Александър Костов — имена, които във всяко време биха правили чест на всеки отбор. Чудно ли е, че в ония години на мачовете на „Левски“ на стадиона в Подуяне се стичаха по 40 000–50 000 души?

ЮБИЛЕЙНАТА ТИТЛА

Сезон 1967–1968 г. Още от старта „Левски“ потегли в равномерно темпо, поддържаше го на цялата дистанция на „маратона“ и за десети път финишира като шампион. Това беше юбилейна титла. В тези години в състава бяха станали промени, в тимовия лист бяха вписани имената и на отличните футболисти Кирил Ивков, Стефан Аладжов, Цветан Веселинов, Янко Кирилов, Стефан Павлов, появиха се и Стоичко Пешев, Георги Каменски, Методи Бончев, Христо Джорджилков, Трайче Спасов. Капитанската лента все така носеше Христо Илиев. Старши треньор беше Кръстю Чакъров, негов помощник беше Йончо Арсов.

ГОЛЕМИЯТ УДАР

Такъв мач не се пропуска! Датата е 17 ноември 1968 г. Денят на най-голямата изненада в първенството: „Левски“ — ЦДНА 7:2... Армейците вкараха гол още във втората минута, после започна „синята серия“: Аспарухов — 3 гола, Янко Кирилов — 2, Александър Костов и Борис Богданов — по 1. Имаше и нещо друго, което трябва да се оцени: при цялото си традиционно напрежение мачът мина коректно, армейците приеха спортменски най-голямото си поражение. Ето ги достойните победители: Георги Каменски, Стоичко Пешев, Иван Вуцов, Стефан Аладжов, Кирил Ивков, Кръстю Богданов, Стефан Павлов, Борис Богданов, Георги Аспарухов, Янко Кирилов, Александър Костов. Като решаващ фактор за рекордния резултат старши треньорът Кръстю Чакъров посочи волята за победа и строгата тактическа дисциплина.

В първенството за 1968–1969 г. „Левски“ зае второто място. Но това 7:2 има може би не по-малка стойност от една титла — то остана да се помни завинаги.

НЕЩО ЗА ЕДНО ОБЕДИНЕНИЕ

През януари 1969 г. в духа на партийно решение на високо равнище за „окупняване“ на спортните клубове „Левски“ беше обединен със „Спартак“ (София). Броени дни преди това да стане, запитах Асен Младенов, председател на „Левски“ тогава — какво вярно има в упоритите слухове из София, че такова обединение предстои. Неговият отговор: при нас всичко е спокойно, гледаме си работата, за обединение никой не говори. Същия въпрос поставих на бай Иван Аладжов, бивш председател и един от най-уважаваните деятели на „Левски“, по това време зам.-министър на съобщенията. Неговият отговор: „Който иска да се обединява, да си търси партньор, на нас обединение не ни трябва!“

Да, „сините“ не го желяеха. Но обединението стана — на 22 януари 1969 г. се появи името „Левски-Спартак“. За членовете и привържениците на „сините“ името остана, разбира се, „Левски“. Вярната публика на клуба въобще не прие съчетанието „Левски-Спартак“, както не беше приела навремето натрапеното по съветски модел име „Динамо“.

Опитвам се да направя обективна преценка за ефекта на това обединение. Очевидни факти: клубът получи ведомствен статут с всички предимства, МВР даде солидна подкрепа в изграждането на материалната база, във футболния отбор бяха включени редица опитни и известни състезатели. Негативни страни: под „шапка“ на МВР клубът загуби много от своята самостоятелност, на членовете и почитателите на „сините“ не беше особено желана връзката с милицията, прибавката „Спартак“ накърняваше чистотата и обаянието на името „Левски“. Това, разбира се, са мои разсъждения постфактум. Иначе обединената организация показва голяма жизненост, създаде си авторитет. През 1980 г. от нея се отдели самостоятелният футболен клуб, чието име на свой ред премина през различни перипетии. За нас, драги читателю, си остана въобще непроменено — „Левски“!

ПРОМЕНИ. И ОТНОВО ДВОЕН УСПЕХ

В тимовия лист на „синия отбор“ бяха вписани нови, престижни имена на опитни национални състезатели: Добромир Жечев, Павел Панов, Милко Гайдарски, Васил Митков, Георги Цветков, Иван Стоянов (все известни футболисти на бившия „Спартак“), както и на един от най-популярните и уважавани български спортисти — Никола Котков, преминал заедно с Петър Кирилов от столичния „Локомотив“ (по това време в рамките на „окупняванията“ той беше за известен период не по своя воля обединен със „Славия“ под името „ЖСК Славия“...), Христо Илиев–Патрата приключи състезателната си дейност и на терена в трогателен момент предаде капитанската си лента на Георги Аспарухов. Старши треньор — първоначално Кр. Чакъров, после Р. Витлачил.

Така в сезона 1969–1970 г. „Левски“ извоюва своята единайсета шампионска титла. А на финала за купата победи ЦДНА с 2:1.

При тържественото закриване на първенството на Никола Котков беше връчена купата на първенец в индивидуалното съревнование по спортсменство.

ЗЛОПОЛУКАТА. ТОПЛИ ДУМИ ЗА КОТКОВ

Споменах вече за автомобилната катастрофа, при която загинаха двамата големи и обичани майстори на футболната игра — Георги Аспарухов и Никола Котков. Това стана на 30 юли 1971 г. и беше голяма загуба за българския футбол. Тъжната вест бързо се разнесе из цялата страна и отекна в сърцата на безброй хора. За Гунди вече отделих място.

Сега искам да кажа топли думи за Никола Котков.

Винаги и искрено съм го уважавал като човек и спортист. Беше един от най-популярните български футболисти. Хората го обичаха и го уважаваха заради високото му майсторство и най-вече заради изключителното му чувство за спортсменство и другарство. Беше свидна рожба на столичния „Локомотив“ и беше достойно зачетен в своя роден клуб. Както беше зачетен в „Левски“, чиято фланелка носеше с чест тогава.

ЕДИН РЕКОРД НА „ЛЕВСКИ“

Есента на 1973 г. донесе едно рекордно постижение на „Левски“ в първенството: 14 победи и едно равенство — нещо (както подчерта в „Народен спорт“), което не беше се удавало на никой друг отбор в историята на „А“ група. През тази есен нито един столичен отбор не беше отбелязал гол във вратата на „сините“. Характерна беше оценката на Христо Бонев, тогава капитан на пловдивския „Локомотив“: „Самият факт, че «Левски» постигна нещо, което досега не е отбелязвано в шампионата — в 15 кръга само едно равенство, говори най-добре за силата му. Това ме удивлява. «Сините» действаха мощно, настъпателно, респектираха всички. Поздравявам ги! Ако продължават все така, няма съмнение, че ще останат докрай на върха.“ Да, отборът на „Левски“ остана докрай на върха. Шампионската титла за 1973–1974 г. извоюваха Стефан Стайков, Бисер Михайлов, Милко Гайдарски, Добромир Жечев, Стефан Аладжов, Кирил Ивков, Георги Тодоров, Тони Джеферски, Иван Стоянов, Георги Добрев, Войн Войнов, Чавдар Трифонов, Кирил Миланов, Павел Панов, Георги Цветков, Васил Митков, Цветан Веселинов, Емил Спасов. Капитанската лента носеше Добромир Жечев. Старши треньор беше Димитър Дойчинов с помощник Александър Костов.

НОВИ ЛАВРИ

Богати лаври събра „Левски“ при закриването на първенството за сезона 1976–1977 г.: купата и златните медали на шампиона, купата на в. „Вечерни новини“ като първенец в отборното съревнование по спортсменство, купата на в. „Отечествен фронт“ за най-резултатно нападение, купата на ГС на БСФС като градски първенец, Павел Панов беше обявен за голмайстор на първенството и футболист № 1 на България за годината. В отбора вече играеха и Николай Грънчаров, Иван Тишански, Тодор Барзов, Йордан Йорданов, Красимир Борисов, Благой Кръстанов. Капитан на отбора беше Кирил Ивков. Старши треньор — Васил Спасов с помощник Александър Костов.

БОГАТ СЕЗОН

Почетната обиколка на шампионите направиха „сините“ и при закриването на първенството за сезона 1978–1979 г. Този път имаше нещо, което правеше успеха им особено ценен: в хода на първенството ЦСКА (така се наричаше вече армейският клуб) поведе с 4 точки преднина, а в края, преди последния и решаващ мач с неизменния си съперник, „Левски“ беше вече излязъл с една точка напред, за първото място му беше достатъчен и равен резултат с армейците. Но „сините“ се устремиха към победата и я заслужиха — 2:1, като победното попадение на Барзов беше обявено за „Гол на годината“! Още един богат сезон за „Левски“: шампионската купа и златните медали, купата на в. „Вечерни новини“ за отборно първенство по спортсменство, купата на в. „Отечествен фронт“ за най-резултатно нападение, купата на в. „Народен спорт“ за голмайстора на първенството Руси Гочев.

В този победоносен сезон се проявиха и новите, добре подготвени попълнения на отбора: Пламен Николов, Руси Гочев, Томас Лафчис, Димитър Енчев, Ангел Станков, Валери Греков. Сред попълненията беше и талантливият Антон Милков, на когото разчиташе и националният отбор, но младият му живот преждевременно угасна при автомобилна катастрофа...

Капитан на отбора сега беше Павел Панов. Старши треньор — Иван Вуцов, с помощници Александър Костов и Людмил Горанов.

КУПА НА БЪЛГАРИЯ

През 1980 г. беше учредена купа на България.

Първият турнир за нея, проведен в сезона 1980–1981 г., завърши със заслужен успех на ЦСКА (по системата на точки във финалния кръг).

През 1982 г. се игра финалът на втория турнир: категорична победа на „Левски“ — 4:0 срещу ЦСКА.

„ЗЛАТНАТА ГОДИНА“

В нашето пътуване, драги читателю, стигаме до „златната“ за „Левски“ 1984 г.

В турнира за купата на България „Левски“ реши крайния си успех в полуфинала, в който елиминира ЦСКА с 3:1. А на финала победи „Ботев“ (Пловдив) с 1:0 и за втори път постави високата награда на трофейната си витрина.

В турнира за купата на Съветската армия двамата големи съперника отново се срещнаха в полуфинала: „Левски“ — ЦСКА 1:0. На финала — „Левски“ — „Доростол“ 4:0.

В първенството за 1983–1984 г. решаващ за титлата се оказва последният мач: в него „сините“ победиха армейците с 3:1 и за 15-и път направиха триумфалната обиколка на шампионите.

Богати бяха плодовете на тази наистина „златна година“: купата и златните медали на републикански първенци, купата на България, купата на Съветската армия, купата на градския съвет на БСФС за столичния първенец, първо място в класацията „Воля за победа“ на в. „Старт“, капитанът на отбора Пламен Николов беше обявен за футболист № 1 за годината.

В този забележителен сезон в състава на „Левски“ бяха включени Борислав Михайлов, Пламен Николов, Красимир Коев, Петър Петров, Николай Илиев, Емил Велев, Наско Сираков, Емил Спасов, Красимир Чавдаров, Михаил Вълчев, Пламен Цветков, Руси Гочев, Петър Курдов, Божидар Искренов, Владо Делчев, Андрей Аспарухов, Веселин Балевски, Георги Йорданов, Григор Григоров, Стоил Георгиев, Александър Начев, Христо Денчев. Старши треньор беше Васил Методиев с помощник Стоян Китов.

Не беше случаен този триумф. Беше отдалече и системно подготвен в юношеската школа — от нея излетя цяло ято талантиви млади футболисти: Михайлов, Петров, Коев, Искренов, Илиев, Сираков, Велев. На тези довчерашни юноши беше гласувано доверие и те станаха основно ядро на отбора — троен победител. „Малко са подобни случаи на такова многочислено и едновременно подмладяване

на един отбор, и то със собствени кадри. Така бяха постигнати успехите“ (оценка в печата).

В края на този сезон капитанът Пламен Николов три пъти извеждаше футболистите в сини фланелки в почетни обиколки под нескончаеми овации. Традиционната почетна обиколка на победителите... За футболистите това е празничен миг, в който са вложени много, много месеци на делничен всекидневен труд!

ШУМНИ СЪБИТИЯ, ОТНЕТА И ВЪЗСТАНОВЕНА ТИТЛА

С необикновени, нашумели събития беше свързан краят на първенството за 1984–1985 г. И с безкрайни коментари. И с емоции, които дълго време не можеха да се уталожат.

За какво става дума?

Борбата за първенство беше завършила с успех и с нова шампионска титла на „Левски“. Оставаше да се реши спорът за купата на България. И на 19 юни 1985 г. на националния стадион в петия пореден финал за тази купа една срещу друга (за кой ли път?) застанаха единайсеторките на „Левски“ и ЦСКА. Този мач завърши 2:1 за ЦСКА.

По време на играта на терена избухна скандал, разигра се мигновена срамна сцена с участието на неколцина играчи от двата отбора, размениха се удари, препълнените трибуни реагираха бурно, на стадиона се създаде нервна, грозна обстановка, далеч под достойнството на един финал за купата на България, под достойнството и авторитета на „Левски“ и ЦСКА. След енергична съдийска намеса бе въдворен ред на терена, страстите се поуталожиха, играта продължи.

Два дни по-късно, на 21 юни, беше оповестено решение на секретариата на ЦК на БКП по повод този скандал: разпускат се футболните клубове и представителните отбори на „Левски“ и ЦСКА, отнема се ведомственият статут на двата клуба, отнема се завоюваната вече шампионска титла на „Левски“, отнема се от ЦСКА спечелената купа, търси се персонална отговорност и т.н. И като капак: сменени бяха имената на двата клуба: „Левски“ стана „Витоша“, ЦСКА — „Средец“...

Страхотни санкции, те просто зашеметиха почитателите на двата клуба — срамният скандал налагаше наистина строги наказания, но не беше ли нещо сбъркана пропорцията? Имаше и друг въпрос: защо чак секретариатът на ЦК на БКП трябваше да се занимава с това, което

става по игрищата, когато съществуват съответни футболни институции? Този секретариат по-важна работа няма ли?

Няма да коментирам въпросното решение, безсмислено е.

С времето, разбира се, нещата заеха своите места. Между другото беше възстановено крайното класиране в първенството за 1984–1985 г.: „Левски“ — 40 точки, ЦСКА — 36, „Ботев“ (Пловдив) (Тогавя се наричаше „Тракия“) — 33. ЦСКА получи купата за 1985 г.

Новата си шампионска титла „сините“ бяха завоювали със стабилния си състав от 1984 г., имаше и попълнения: Николай Тодоров, Калин Банков, Антони Здравков, Милан Кашмеров, Мирослав Байчев. Старши треньор беше Васил Методиев.

СЪС СТАБИЛНА ОСНОВА — ОТНОВО НА ВЪРХА

Колко важно е за един клуб да осигури стабилна, трайна основа на своя представителен отбор. И да може да я поддържа със свои кадри. Такава основа беше създад „Левски“ през 1984 г., когато синята фланелка беше поверена на млади, талантиливи футболисти, подготвени в клубната юношеска школа. През сезона 1987–1988 г. от тази школа дойдоха нови млади надарени състезатели, които ще намерят места в състава — Георги Славчев, Велко Йотов, Кирил Вангелов, Георги Донков, Росен Крумов, Владимир Шаламанов, Павел Груев, в групата влязоха и Васил Драголов, Димитър Марков, Никола Костов и др. Така беше оформена здрава сплав от по-опитните играчи и новите попълнения. Особено силно игра през този сезон голмайсторът Наско Сираков — 44 точни попадения в 49 мача за първенство, за купата и т.н.

Така с 20 победи, 8 равни мача и само 2 загуби, при 67:29 гола в първенството за 1987–1988 г. „Левски“ отново завладя върха. Старши треньор и сега беше Васил Методиев.

ТРИУМФЪТ

През пролетта на 1993 г. пряката среща за първенство между „Левски“ и ЦСКА може би за пръв път нямаше значение в борбата за титлата — четири кръга преди края „сините“ вече си я бяха осигурили. Въпреки това те воюваха за победата до последната минута, дадоха най-силната си игра за сезона — и след като ЦСКА поведе с 2:0, спечелиха мача с 3:2. В този мач те се бориха не за точки, а за моралната победа и това беше изява на шампиони. Шампиони с рекордна преднина по точки и голове пред големия и достоен съперник.

Истински триумф беше за тях закриването на първенството за 1992–1993 г. „Сините“ събраха всички награди: купата и златните шампионски медали, купата на първенец на столицата, купата като най-добър отбор в класацията на в. „Футбол“, купата на „Отечествен вестник“ за най-резултатно нападение (76 гола), купата на в. „Подкрепа“ за най-добра защита (допуснала само 27 гола), купата на в. „Спорт“ за голмайстора Пламен Гетов, който получи и наградата на в. „Футбол“ като най-добрия футболист в първенството.

В този така богат сезон престижа на „Левски“ защитаваха Пламен Николов, Здравко Здравков, Петър Хубчев, Валентин Дъртилов, Александър Марков, Красимир Коев, Николай Илиев, Георги Славчев, Златко Янков, Гошо Гинчев, Даниел Боримиров, Наско Сираков, Илиян Илиев, Георги Донков, Пламен Гетов, Емил Мицански, Велко Йотов, Димитър Трендафилов, Валери Вълков, Калин Банков, Николай Митов, Илиян Симеонов, Владко Шаламанов, Стоян Пумпалов, Александър Николов. Капитанската лента носеше Наско Сираков. Старши треньор — Иван Вутов.

„В съкратени срокове «Левски» спечели титлата с аванс от десет точки и не остави никакви съмнения за превъзходството си над останалите отбори. Направи го мощно и категорично срещу най-големия си съперник ЦСКА в един двубой, рядко виждан по нашите терени“ (в. „Футбол“). „Победителите успяха да обърнат в своя полза един загубен в началото мач. И само това да бяха сторили, те

заслужаваха да бъдат поздравени. С точни удари те станаха шампиони с преднина, която не се помни в първенството“ (в. „Спорт“).

Думи, които казват всичко.

НЕУКРОТИМИ ШАМПИОНИ

Каква невероятна „синя“ есен 1993-та!

Шампионите от „Левски“ се развихриха и не оставиха никакви шансове за съперниците, които на старта на новото първенство мечтаеха за златните медали. В 14 мача имаха една загуба и един равен резултат, постигнаха 12 победи и така с поредица силни игри станаха есенни първенци с категоричен аванс: 11 точки пред ЦСКА и 13 пред „Ботев“ (при 3 точки за победа). Имаха най-резултатното нападение — реализирало 36 гола, и най-стабилната защита — допуснала само 6 гола (при 31:12 на ЦСКА и 26:17 на „Ботев“).

И в турнира за националната купа „Левски“ остана без сериозни съперници — след като ЦСКА, „Ботев“, „Славия“, „Етър“, „Локомотив“ (Сф), „Локомотив“ (Пд) и други отбори от „А“ група още в старта си в турнира най-неочаквано и безславно паднаха срещу състави от втория и третия ешелон и бяха елиминирани.

При есенния старт в тимовия лист на „сините“ бяха вписани нови имена: Николай Тодоров, Емил Кременлиев, Цанко Цветанов, Олег Моргун, Петре Грегораш, по-късно бяха включени и други играчи. А с най-голяма стойност се оказа „трансферът“ за старши треньора Георги Василев, човека, който преобрази отбора. Даде му не само друга, съвременна и ефективна игрова концепция — даде му и друг манталитет, друго отношение на играчите към професионалните задължения, даде му най-вече висока мотивация, която „сините“ проявяваха през целия есенен дял на първенството за 1993–1994 г. В този дял ярко изпъкна ролята на Наско Сираков като лидер на отбора. А преди всичко и най-ярко изпъкнаха повишената класа и самочувствието на „сините“, това ще ги направи равностойни съперници на реномираните „Глазгоу рејнджърс“ и „Вердер“, с които ще се срещнат в турнира на европейските шампиони (за тези мачове ще стане дума по-нататък). Единствено от „Левски“ ще бъдат включени наши клубни играчи в националния отбор, който ще извърши подвига на парижкия стадион „Парк дьо пренс“.

Пред мен сега изпъква само един въпрос: през пролетта на 1994 г., когато ще бъде чествана юбилейната 80-годишнина от основаването на „Левски“, ще проявят ли „сините“ високата мотивация, с която водеха борбата през тази невероятна есен на 1993-та?

ПРОДЪЛЖАВАМЕ ПО ЖАЛОНИТЕ НА СЪБИТИЯТА

Ще продължим нашето пътуване по жалоните на събитията, драги читателю. Сега ти предлагам друг маршрут: ще минем по пътя на „Левски“ към националната купа. И този път е изпълнен с емоции.

Преди да потеглим, нека си изясним метаморфозите в същината на купата и на борбата за нея.

Началото е през 1925 г.: тогава е учредена Царската купа. В периода 1925–1937 г. вкл. (и през 1943 г.) тя е връчвана на отбора-шампион. От 1938 до 1942 г. вкл. за Царската купа се провежда отделен, самостоятелен турнир. От 1946 г. започва ежегодният турнир за Купата на Съветската армия, която до 1980 г. ще има значение на национална купа. През 1981 г. се учредява Купа на България, тя остава единствена и е действително национална купа. В крайна сметка всички тези метаморфози могат да се унифицират като ежегоден турнир за националната купа.

По нашия път досега се докоснахме до някои моменти от участието на „Левски“ в борбата за купата. През 1933 и 1937 г. „сините“ са нейни носители в качеството си на шампиони. От 1942 г. започва тяхното участие в самостоятелния турнир за купата, който има свои специфични изисквания и закони.

И така, вече можем да потеглим. Ще минем по целия път на „Левски“ през финалите за националната купа:

- 1933 — „Левски“ — „Шипченски сокол“ 3:1
- 1937 — „Левски“ — „Левски“ (Русе) 3:0
- 1942 — „Левски“ — „Спортклуб“ (Пловдив) 3:0
- 1943 — „Левски“ — „Славия“ 0:1, 0:1
- 1946 — „Левски“ — „Черноломец“ (Попово) 4:1
- 1947 — „Левски“ — „Ботев“ (Пловдив) 1:0
- 1949 — „Левски“ — ЦДНА 1:1 (пр.), 2:2, 2:1 (пр.)
- 1950 — „Левски“ — ЦДНА 1:1 (пр.), 1:1, 1:0 (пр.)

1953 — „Левски“ — „Локомотив“ (София) 1:2
 1956 — „Левски“ — „Ботев“ (Пловдив) 5:2
 1957 — „Левски“ — „Спартак“ (Плевен) 2:1
 1959 — „Левски“ — „Спартак“ (Пловдив) 1:0
 1965 — „Левски“ — ЦДНА 2:3
 1967 — „Левски“ — „Спартак“ (София) 3:0
 1969 — „Левски“ — ЦДНА 1:2
 1970 — „Левски“ — ЦДНА 2:1
 1971 — „Левски“ — „Локомотив“ (Пловдив) 3:0
 1974 — „Левски“ — ЦДНА 1:2 (пр.)
 1976 — „Левски“ — ЦДНА 4:3 (пр.)
 1977 — „Левски“ — „Локомотив“ (София) 2:1
 1979 — „Левски“ — „Берое“ 4:1
 1981 — „Левски“ е на 4-то място във фин. кръг, победител е

ЦСКА

1982 — „Левски“ — ЦСКА 4:0
 1984 — „Левски“ — „Ботев“ (Пловдив) 1:0
 1985 — „Левски“ — ЦСКА 1:2
 1986 — „Левски“ — ЦСКА 2:1
 1987 — „Левски“ — ЦСКА 1:2
 1988 — „Левски“ — ЦСКА 1:4
 1991 — „Левски“ — „Ботев“ (Пловдив) 2:1
 1992 — „Левски“ — „Пирин“ (Благоевград) 5:0
 1993 — „Левски“ не достигна до финала след загуба на полуфинала от „Ботев“ (Пловдив) с 0:3.

Равносметка: до 1993 г. „Левски“ е носител на националната купа 21 пъти — рекордно постижение досега.

И още едно рекордно постижение: 9 пъти досега — през 1942, 1946, 1947, 1949, 1950, 1970, 1977, 1979 и 1984 г. — „Левски“ е двоен победител — едновременно шампион и носител на националната купа, завоювана в отделен турнир.

Другите носители досега на националната купа: ЦСКА — 15 пъти, „Славия“ — 10, „Владислав“ (Варна) (сега „Черно море“) — 3, „Ботев“ (Пловдив), „Локомотив“ (София) и ФК 13 — по 2 пъти, „Шипченски сокол“ (Варна) (сега „Спартак“), „Спортклуб“ (София),

„Шипка“ (София), АС 23, „Септември“ (София), „Спартак“ (София), „Спартак“ (Пловдив), „Сливен“, „Марек“ (сега „Дупница“) — по 1 път.
„Сините“ наистина се изявяват като силни турнирни бойци.

ДА ОСТАВИШ СЛЕДИ III

Духа вятърът на промените. И всяко поколение футболисти, което си отива, оставя в душата ти известна носталгия за нещо, което не ще се върне, може би това е носталгия по отлетелите години — и ти сравняваш новите поколения играчи с ония, които са били преди тях и с които са свързани спомените от твоята младост. В спорта, както и в живота, няма нищо вечно, всяко поколение живее в своето време, а таланти не се раждат всеки ден. Никой не би обвинил дошлите на смяна футболисти, ако им липсва ярко изявен талант, но и никой не ще ги оправдае, ако не сторят всичко, за да реализират напълно своите възможности, ако не си поставят високи цели. Защото всяко поколение идва с дълга да защити достойно престижа на своя клуб.

В нашето пътуване през времето, драги читателю, се запознахме с футболисти в сини фланелки от различни поколения. Много време е минало от появата им на голямата сцена, те отдавна са я напуснали, щафетата поеха следващите поколения, „Левски“ продължава своя безкраен път през годините. Появиха се нови имена, някои от тях ще оставят трайни следи.

Иван Димчев–Бачин носеше капитанската лента на „Левски“ в тежък период за клуба, носеше я достойно, беше един от героите на големи футболни битки, в които се прояви като непримирим боец. И сега го виждам с превързаната бяла кърпа на главата във вихъра на борбата. Апостол Соколов–Поцо — знаменитият вратар, който пръв у нас излизаше смело и добре разчетено далеч от вратата, командваше безпрекословно защитниците, приличаше ми на мощен орел, разперил криле в своето поле. Георги Пачеджиев–Чугуна — майсторът на триковата игра, бояк щурмовак, футболът беше станал негова съдба и призвание. Освен като състезател създаде си завиден авторитет и като треньор. На „Левски“ даде най-доброто от себе си най-напред като играч, а по-късно като треньор. На треньорското му поприще ни беше събрала съдбата и за това вече разказах.

Тогава — и това вече казах — помощник на Чугуна беше Любомир Петров–Боби, изключително етичен човек, спортсмен по душа и поведение на терена и извън него, уважаван от почитатели и съперници. Като състезател играеше в средата на терена и внасяше сигурност в нея, като треньор се оказа чудесен педагог, помни се успешната му работа и с юношите на „Левски“, които той изведе до републиканска титла. Любен Хранов–Мистри — един изискан мистър, който особено държеше за външния вид, както държеше за оправданото си присъствие на терена — с голяма работоспособност, психическа устойчивост, покриването на голям периметър и с тежки, точни удари. Георги Кардашев — стройният, симпатичен и коректен централен нападател, за когото футболът беше игра и на интелекта. Амедео Клева, този витален италиански младеж защитаваше левия фланг в полето пред вратата на „сините“, както бе защитавал собствения си дом — при него празно нямаше. Драги Георгиев — един типичен играч в средата на терена, напорист, техничен, умен, особено ценен в сложни ситуации, способен да намери мигновено най-доброто решение. Арсен Димитров–Ацето — колко много ловкост, находчивост и пробивна сила се криеха в този малък дявол — централен нападател, който умееше да се промъква сред едри защитници и да бележи хитри, често пъти решаващи голове. Стефан Абаджиев–Теко — дойде от юношите, помня дебюта му в първия отбор: едно елегантно, красиво момче дриблираше с лекота по десния фланг на нападението, много финес и сигурност имаше в играта му, „звезда“ с много карати уверено изгриваше в този ден. Такъв виждам Теко, когато мисля за него — един от най-известните, изискани и обичани нападатели на „Левски“, включен в почетната десетка на „сините“ с участие в 268 официални мача. Всеотдайният Янко Кирилов, също възпитаник на клубната школа, вършеше огромна „черна работа“ в средата на терена, тласкаше нападателите напред, атакуваше и вкарваше важни голове в големи мачове. Бисер Михайлов — вратарят с най-дълъг стаж в отбора на „Левски“, участвал в 232 официални мача. Запомнил съм най-вече неговата самоувереност и смелост срещу най-именити съперници. Подготви си достоен наследник на поста — сина си Борислав. Борис Апостолов — пример за спортно дълголетие и дисциплина, защитник с точен усет за избор на позиция, стабилен, потенциален победител в единоборствата.

Тече времето, сменят се имената в тимовия лист. Ето го Йончо Арсов, авторитетния, рутиниран, самоуверен конструктор в средата на терена, един от лидерите на отбора, получил по-късно признание и за дългогодишна успешна работа като треньор. Стефан Аладжов, рекордьор по участие в отбора на „Левски“ — в 364 официални мача. Беше защитникът, който умееше да предугажда с един ход напред развитието на всяка ситуация и може би най-вече това го направи за дълго несменяем на поста. Воин Войнов, с 226 официални мача. Бързина, рязък демараж, стремителни рейдове по десния фланг — това бяха негови силни оръжия, но понякога се увличаше и се самофинтираше... Димитър Йорданов-Кукуша — интелигентният, висок централен нападател и голмайстор, маневрен, техничен, агресивен, умееше да използва главата си, за да вкарва голове, печелеше много симпатии с коректната си игра. Александър Костов цяло десетилетие беше колоритна фигура в отбора с футболния си интелект, фантазия и майсторство, а с финтовете си, собствена „марка“, създаваше настроение по трибуните. Влиза в почетните десетки и по участие в отбора, и по вкарани голове.

Разгръщам тимовите листове — и пред мен изпъква жизнерадостният лик на Христо Илиев-Патрата. Бях на стадиона, когато той за последен път изведе на терена футболистите в сини фланелки. В този ден той предаде капитанската си лента на Георги Аспарухов и приключи състезателната си дейност след участие в 271 официални мача, в които вкара 97 гола. Зад него оставаха близо 20 години, в които от детските и юношеските отбори на „Левски“ премина в първата му единайсеторка, за да ѝ стане за дълги години достоен капитан, голмайстор на първенството през 1957 г., спортсмен № 1 през 1966 г. Жоро Соколов — тъжно ми е да пиша за него. Тъжно ми е, защото го обичах и защото той можеше да бъде едно от най-големите имена не само в „Левски“, а и в нашия футбол. Имаше всичко — талант с най-високи карати, ударна мощ, гореща обич към самата игра, блестящите му изяви го направиха бързо популярен любимец на публиката, пред него беше широко открит пътят към футболните висини и трайната слава. По този път, уви! — той срещна непреодолим противник и това беше собственият му характер — несериозен и неустойчив срещу изкушенията на живота... Очакванията и надеждите се разпиляха. Димо Печеников — „Балканския лъв“, както го беше

назовал в голямо заглавие италиански спортен вестник през 1955 г., когато на европейското юношеско първенство във Флоренция той става голмайстор в групата, президентът на ФИФА сър Стенли Роуз му връчи медал, а италиански мениджъри му предложиха изгоден професионален договор. Запомнил съм го с взривния демараж по десния фланг, бомбен диагонален удар в движение и ефектни хеттрикове. През 1957 г. му беше счупен крак и по-късно преустанови състезателната си дейност. А беше само на 25 години... Цветан Веселинов — дясно крило в „звездното“ нападение на „Левски“ с Аспарухов, Соколов, Илиев, Костов, на които беше напълно достоен партньор. Един от най-бързите ни, неудържими нападатели, експлозивен, с мигновен остър удар, казваха му „синята стрела“. И един от най-коректните ни състезатели. Емил Спасов — с 313 мача на второ място в почетната десетка по участие в отбора, влиза в десетката на голмайсторите (79 гола). Преминал през юношеския отбор на „Левски“, за да се наложи за дълги години в първия състав като всеотдаен, техничен и опитен състезател, стабилен организатор в средата на терена. Ето го и Пламен Николов, несменяемия дълги години десен защитник на „Левски“ и на националния отбор — бояк, агресивен, непримирим в борбата за топката, майстор на стремителни рейдове по десния фланг и на изненадващи голове удари. Дълго време достоен капитан на „сините“, футболист № 1 за 1984 г.

Какво богатство се крие в тази щафета на поколенията... Виждам Кирил Ивков, останал за мене като „рицар без страх и упрек“ с това удивително съчетание на футболен талант, невероятно хладнокръвие, безпогрешна игра и безусловно коректно поведение на терена. Уважаваха го почитатели и съперници заради чувството му за другарство, съзнание за отговорност и пословична скромност. Дълго време капитан на отбора, спортсмен № 1 за 1975 г., футболист № 1 на България два пъти поред — за 1974 и 1975 г. Добромир Жечев — участник в три световни първенства (Чили — 1962, Англия — 1966, Мексико — 1970). На стадиона в Ливърпул (1966 г.) наблюдавах мъжествения му двубой с Пеле — неслучайно английските вестници го нарекоха „сянката на Пеле“... Защитник от голяма класа, достоен капитан и лидер на „сините“. Павел Панов — дълго време на първо място в десетката на голмайсторите на „Левски“ (129 гола), на трето място по участие в отбора (197 мача). Голмайстор на първенството

през 1977 г., футболист № 1 на страната за 1977 г. Обичах да гледам неговата умна, технична, кавалерска игра, оценявах комбинативното му майсторство, усета за позиция и точния голов удар, беше един от изявените лидери на отбора на „Левски“. Мнозина още са играчите, които могат да намерят място в тази листа.

А животът продължава, с времето други футболисти в сини фланелки ще оставят следи в летописа на „Левски“.

Преглеждам тези страници. Господи, колко много спомени будят в мене имената на някогашните славни футболисти, мнозина от които бяха мои приятели! Къде са сега те? Някои от тях не са вече между нас, други са почувствали тежестта на годините, животът ги е разпръснал, все по-рядко срещам някои от тях. А ги виждам и сега млади, жизнерадостни, сияещи избраници, посветили на „Левски“ най-добрите си години, в които създаваха неговата слава, повечето от тях бяха многократни участници в националния отбор. Такива са останали те в моите спомени, сигурно не само в моите. Времето заличава всичко, дори спомените — бях прочел някъде. Не, не съм съгласен. Спомените остават. И добре е, че остават. Много тъжно е да няма за кого да си спомня човек, когато погледне назад.

МЕЖДУ „ОСАННА“ И „РАЗПНИ ГО“...

Пред мене е списък на старши треньорите на „Левски“ за времето от 1921 до 1993 г. Имена, имена... Те са от различни епохи, всяко от тях е неделима част от пътя на „Левски“, в известен период всяко от тях повече или по-малко е определяло насоката на този път. Те всички са оставили невидими следи по дългия път на „Левски“.

Ще ти представя тези треньори, драги читателю. Ще ги представя по хронологичен ред, т.е. според това, кога всеки от тях се е появил за първи път на командния мостик.

Борис Василев-Боркиша (като завеждащ футбола в клуба той е имал треньорски функции): 1921–22 г., 1922–23, 1924–25, 1925–26, 1926–27.

Михаил Борисов (първият неофициален треньор в историята на българския футбол): 1923–24 г.

Иван Качев: 1927–28, 1928–29, 1929–30, 1930–31, 1931–32 г.

Цветан Генев: 1932–33 г.

Иван Радоев: 1933–34 (с Георги Караиванов)^[1], 1937–38, 1944–45, 1945–46, 1946–47, 1947–48, 1950, 1951 (Венцислав Ангелов)

Георги Караиванов: 1934–35 г. (Р. Льовенфелд)

Рудолф Льовенфелд: 1935–36 г. (Иван Радоев)

Кирил Йовович: 1936–37 г.

Димитър Мутафчиев: 1938–39, 1953 г.

Асен Панчев: 1939–40, 1941–42, 1942–43, 1943–44 (Иван Радоев)

Милош Стружка: 1940–41 г.

Режьо Шомлай: 1948–49 г.

Венцислав Ангелов: 1952 (Любомир Петров-Боби)

Васил Спасов: 1954, 1955, 1956 (Г. Пачеджиев), 1976–77 г.

Георги Пачеджиев: 1957, 1958, 1958–59, 1959–60 (К. Георгиев)

Константин Георгиев: 1960–61 (Кр. Чакъров)

Кръстю Чакъров: 1961–62, 1962–63, 1963–64, 1966–67, 1967–68, 1968–69 (В. Спасов), 1969–70 (Р. Витлачил)

Рудолф Витлачил: 1964–65 (Хр. Младенов), 1965–66, 1969–70 (Кр. Чакъров), 1970–71 (Й. Арсов)
Йончо Арсов: 1971–72, 1972–73 (Д. Дойчинов)
Димитър Дойчинов: 1973–74, 1974–75 (Ив. Вуцов)
Иван Вуцов: 1975–76, 1977–78, 1978–79, 1979–80
Христо Младенов: 1980–81, 1981–82 (Д. Жечев)
Добромир Жечев: 1982–83, 1989–90 (П. Панов)
Васил Методиев: 1983–84, 1984–85, 1987–88, 1988–89 (Д. Жечев), 1991–92 (Д. Дерменджиев)
Кирил Ивков: 1985–86, 1986–87 (П. Панов)
Павел Панов: 1990–91 (В. Методиев)
Иван Вутов: 1992–93 г.
Георги Василев: 1993–94 г.

Най-често на командния мостик, както се вижда, са заставали Иван Радоев и Кръстю Чакъров — по 9 пъти, Васил Методиев — 6, Борис Василев, Иван Качев, Георги Пачеджиев, Васил Спасов, Иван Вуцов — по 5 пъти.

Извоювани шампионски титли: Иван Радоев — 4, Васил Методиев — 3, Рудолф Витлачил — 2, Цветан Генев, Кирил Йовович, Асен Панчев, Режьо Шомлай, Димитър Мутафчиев, Кръстю Чакъров, Димитър Дойчинов, Иван Вуцов, Иван Вутов — по 1.

Двойни победи — шампионска титла и носител на купата едновременно: Иван Радоев — с 3 двойни титли (1946, 1947, 1950), с по 1 двойна титла — Асен Панчев (1942), Режьо Шомлай (1949), Рудолф Витлачил (1970), Васил Спасов (1977), Иван Вуцов (1979), Васил Методиев (1984).

Доайен на „сините“ треньори очевидно е Иван Радоев, който изведе отбора до завидни успехи в трудни за клуба години. Колцина са тези, които сега си спомнят за делото на този забележителен специалист, възпитан, ерудиран и коректен човек, отдал на „Левски“ всичко от себе си.

---

[1] В скоби са имената на треньори, които през посочената година са дошли на смяна, т.е. имало е смяна на треньори. Постарах се да проверя тези данни, драги читателю, ако все пак някъде откриеш неточности, моля те да ме извиниш. ↑

КОГАТО ВСЕКИ МАЧ Е ПРЕМИЕРА

Познавах мнозина от треньорите на „Левски“, мислил съм понякога за тяхната съдба — съвсем не е леко да си наставник на този популярен отбор, устремен винаги към върха, да работиш в атмосфера, в която често бушуват центростремителни и центробежни сили и в която си в постоянно напрежение, под зорки и мнителни погледи, да усещаш натиска на хиляди почитатели, които са те посрещнали с овации и „Осанна“, когато си поел поста, и ще те изпратят с хули и „Разпни го“, ако не си оправдал надеждите им. Както се случи с някои от треньорите, които представих... И както може да се случи с всеки треньор, защото във вихъра на големия двубой, между триумфа и провала понякога има броени секунди.

А този голям двубой — не е ли той по същество сблъскване на треньорски характери, интелект, авторитет, професионално умение и лични възможности? Как да не завиждаш на режисьора? Подготвил е новата постановка, вечерта на премиерата се настанява в ложата си и следи спокойно развитието на действието, известно му е всяко следващо явление, знае, че в началото на второто действие например младият герой ще поднесе розичка на любимата си и ще ѝ каже, че я обича, а тя свенливо ще сведе очи. Никакви изненади не очакват режисьора, най-много някоя сбъркана реплика, което зрителите едва ли ще забележат. А накрая той ще се поклони на публиката, ще приеме нейните овации — и по-нататък едва ли ще посещава тази постановка, механизмът е включен, всичко се повтаря. Колко е различно положението ти на треньор! И ти си подготвил грижливо отбора си за поредния мач, постарал си се да предвидиш всички възможни изненади и как да противодействаш — но как ще гледаш спокойно този мач, когато насреща ти е силен, опитен и хитър съперник, който също грижливо се е подготвил и в хода на играта може да прати по дяволите целия ти тактически план! И ти стискаш зъби, потиш се от напрежение на резервната скамейка, палиш цигара от цигара и тръпнеш до последния съдийски сигнал... „С всеки мач се раждаш и

умираш“ — каза ми веднъж треньорът Кирил Ивков, беше прочел някъде тази мисъл и не беше я забравил.

За треньора всеки мач е премиера. „Сините“ и „белите“ например могат да изиграят десет мача поред и всеки от тях ще бъде оригинален спектакъл, с оригинална сюжетна линия и оригинална развръзка. И с оригинално напрежение, разбира се. А в същото време в театралната зала ще върви поредното представление на същата пиеса, със същите реплики, в началото на второ действие младият герой все така ще поднесе розичка на любимата си, тя все така свенливо ще сведе очи. Няма изненади, няма напрежение, чиста работа. Как да не завидиш на режисьора!

Да, но нали именно в това е неповторимото обаяние на футбола — в тези зашеметяващи изненади, които той може да крие до последните секунди и които са в състояние да взривят стадиона... Човек заради това отива на мач — заради голямата неизвестност, да види какво ще стане? Футболът е по-завладяващ от една пиеса, защото в него няма режисура, на стадиона всичко може да се случи. И ако някъде се почувства намеса на режисьорска ръка — всичко отива по дяволите...

ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ТРЕНЬОРИТЕ

На уважавани старши треньори на „Левски“ от различни години поставих някои въпроси.

— Какво ви е помагало във всекидневната работа с отбора? И какво ви е пречело?

Иван Радоев: Ценна помощ за мене бяха традициите на клуба, доверието на играчите и обичта на хората. Пречеха ми опитите на различни фактори да разстроят отбора ни.

Христо Младенов: Помагаше ми атмосферата в „Левски“, уважението в клуба към треньора и неговата самостоятелност. Пречеха ми вмешателствата отвън и негативното въздействие на запаянковски настроения.

Йончо Арсов: Помагали са ми самите играчи с обичта си към клуба, помагали са ми и хората от трибуните, които със своята подкрепа окриляха отбора. Пречеше ми недостатъчната увереност на състезателите понякога в собствените им сили.

Димитър Дойчинов: Помощ за мен беше разбирателството с футболистите и общият език помежду ни. Винаги съм бил убеден, че в работата на треньора успехът зависи 40 процента от неговата професионална квалификация и 60 процента от умението му да работи с хората. Пречка бяха непочтени домогвания на деятели на други клубове.

Добромир Жечев: Помагаха ми общият стремеж към високи цели и климатът в отбора. Пречеше ми недостатъчната зрялост на някои играчи, проявена особено в решаващи мачове.

— Кой бяха силните страни на отбора на „Левски“? И кои — слабите?

Ив. Р.: Силната ни страна преди всичко беше в непоклатимото единство на треньори и играчи, в непоколебимостта в трудни моменти да се защитава с всички сили името и авторитетът на „Левски“. Слабостта ни беше в понижаване на равнището на играта в някои мачове.

Хр. Мл.: Силната страна виждам във възприетия неизменно нападателен стил, в сплотеността на отбора и в доброто техническо равнище на играта. Слабост беше недостатъчният професионализъм на състезателите.

Й. Ар.: Силата ни беше в добрата организация на играта, в технико-тактическите предимства и наличието на водещи единици, чиято роля изпъкваше в трудни моменти в решаващи мачове. Слабост виждах в неумението да завършваме успешно атаките, играехме красиво, но не винаги резултатно.

Дим. Д.: Силната страна на отбора беше голямата популярност, както и подкрепата, която получавахме от трибуните в тежки моменти. Но това беше и слаба страна: популярността не винаги беше вярно разбрана от футболистите и някои от тях губеха реална преценка на нещата.

Д. Ж.: Навлизането в отбора на млада смяна от талантиви собствени кадри беше несъмнено силна страна — при условие че този процес се развива правилно. Слабостта се криеше в опасността от бързо главозамайване.

— Какво беше най-характерно за отбора на „Левски“?

Ив. Р: Изключителната психическа устойчивост, благодарение на която преодолявахме критични моменти в мачове със силни съперници, всеотдайността на играчите и предаността им към „Левски“, както и тактическата дисциплина.

Хр. Мл.: Авторитетът на отбора и винаги високите му цели.

Й. Ар.: Всеотдайността в играта, постоянният стремеж към челото, който при силната конкуренция на ЦДНА налагаше постоянна бойна готовност. Високите изисквания пред футболистите: силна воля, психическа устойчивост, технически и физически възможности, издържане на голямото натоварване. Не всеки можеше да играе в „Левски“. А и публиката наказваше слабостите.

Дим. Д.: Традициите на „Левски“ и вечната борба за върха, която държеше отбора в непрекъснато напрежение.

Д. Ж.: Популярността на „Левски“, която определяше голямата отговорност на футболистите: обичта и подкрепата на хората ги задължаваха да дават достоен ответ с игра и с поведение на терена.

...Предлагам ти, драги читателю, становищата на известни треньори, които са работили с отбора на „Левски“ и основно го

познават. Предоставям ги без коментар на твоето внимание. Размисъла и преценката оставям на теб.

ПРОБУЖДАНЕТО НА СОБСТВЕНАТА СИЛА

Пред мене е една снимка, направена през 1952 г., жизненост лъха от нея: група засмени момчета в анцузи, сред тях е самоуверен млад човек с шлифер. За „Левски“ тази снимка има историческа стойност — това са негови юноши начело с треньора си Любомир Петров-Боби: през 1952 г. те са извоювали републиканска шампионска титла за юноши старша възраст — първата шампионска титла за клуба въобще в първенствата на младата смяна!

Тридесет години преди това на някогашната „Могилка“ беше станало събитие, за което ти разказах, драги читателю: бяха се появили „сините лъвчета“, първият юношески футболен отбор у нас. Така „Левски“ остава като пионер в работата с младата смяна, тогава беше поставено началото на здрава традиция в клуба. За тази традиция и за някои събития, свързани с нея, ще стане дума сега.

Нека най-напред си изясним нещата: в периода до 9 септември 1944 г. у нас е било организирано само едно държавно първенство за юноши — през 1943 г., когато победител е АС 23. Редовните републикански първенства на младата смяна започват, както следва: за юноши старша възраст през 1946 г., за деца през 1956, за юноши младша възраст през 1964 г. Тръгваме по следите на тези събития и пътъом ще узнаем, че пръв републикански шампион за юноши старша възраст е бил „Ботев“ (Бяла Слатина) през 1946 г. Тези събития ще ни насочат и към „Левски“ — наследниците на някогашните „сини лъвчета“, както видяхме, завладяват юношеския връх през 1952 г. Това е времето, когато на младата смяна в клуба започват да посвещават време, сили и опит бивши популярни футболисти от първия отбор и влагат много обич и амбиция в благодатното поприще. На това поприще веднага изпъква едно име, станало еталон в работата с децата и юношите в „Левски“ — Константин Георгиев-Коцето. Представих ти го вече, драги читателю, неуморната работлива „пчеличка“ на отбора-шампион от времето на Спасов, Ласков и др. вършеше огромна работа,

без да блести за зрителите. За да блесне с цялото си дарование като треньор на младите — тук се оказа неговото призвание. Благ по характер, общителен, трудолюбив, принципен, Коцето Георгиев обичаше работата си, обичаше своите възпитаници, даваше им всичко от себе си, поддържаше редовна връзка с родителите и учителите им, остава пример на висококвалифициран, предан специалист, създаде школа в работата с децата и юношите на „Левски“. На същото поприще в онези години изпъкват и други имена, които оставиха следи: Любомир Петров-Боби (за него стана дума), Атанас Динев, Ангел Петров-Чори, Драги Георгиев, Петър Дончев — все уважавани ветерани, които с творческата си работа, преданост и голям опит във футбола имат голям принос за общия успех. Ще се появи и Петко Николков, работлив, взискателен и опитен педагог, посветил цялата си ползотворна треньорска кариера на младите. И още едно уважавано име — Михаил Георгиев, за него ще стане дума след малко.

Това са хората, които подготвиха нови шампионски титли за юношите старша възраст: 1953 г. — Атанас Динев, 1954 г. — Константин Георгиев, 1957 г. — Константин Георгиев, 1958 г. — Константин Георгиев, 1960 г. — Ангел Петров-Чори, 1961 г. — Константин Георгиев и Михаил Георгиев. През тези години „Левски“ спечели шампионски титли и за деца: 1960 г. — треньор Драги Георгиев, 1962 г. — треньор Петко Николов.

Ако погледнем сега назад, ще видим, че това е период, в който младата смяна на „Левски“ — благодарение именно на труда и обичта на треньорите — е истинска ковачница на елитни футболисти: Георги Аспарухов, Христо Илиев, Александър Костов, Александър Шаламанов, Петър Величков, Георги Соколов, Стефан Абаджиев, Иван Георгиев, Бисер Михайлов, Янко Кирилов, Иван Здравков, Цветан Веселинов, Георги Стоянов-Джеси, Методи Ангеловски, Пантелей Димитров, Спас Пашов, Никола Цанев, Александър Манолов, Димитър Захариев, Деян Гороломов, Георги Каменски, Георги Тиханов и много, много други (някои от тези футболисти ще играят по-късно в други клубове). Добре бяха поработили треньорите, които ти представих, драги читателю, бяха подготвили стабилно бъдеще на „Левски“.

В ДУХА НА ТРАДИЦИЯТА

Достигахме до етапа на 1963 г. — тогава стана забележително събитие: на новия клубен стадион (тридесет години по-късно той ще получи името на Георги Аспарухов) беше открита първата детско-юношеска клубна школа по футбол у нас — школата на „Левски“, която ще стане школа еталон. Жива е традицията, чието начало е далече във времето, маркирано с появата на „сините лъвчета“.

Ето го и първия директор на школата — Михаил Георгиев, един от най-опитните и авторитетни наши специалисти в тази област, който ще постави на здрави основи нейната дейност и ще очертае тенденциите на развитието (след него този пост ще поемат други специалисти). За работа с младата смяна бяха създадени възможните най-добри условия, въведе се и обучение на десетгодишни деца.

Юношите старша възраст спечелиха нова шампионска титла през 1971 г., треньор Петър Дончев. А в следващите години в младата смяна на „Левски“ ще израснат първокласни футболисти — като Емил Спасов, Томас Лафчис, Валери Греков, Тони Джеферски, Йордан Йорданов, Славчо Стоилов, Никола Радев и т.н. Цели десет години обаче трябва да минат, за да застанат юношите старша възраст отново на върха — през 1981 г., с треньор Серги Тодоров. Сред младите шампиони сега са футболисти, които скоро ще се радват на завидна популярност — Борислав Михайлов, Петър Петров, Красимир Коев, Николай Илиев, Божидар Искренов, Наско Сираков, Емил Велев и т.н. (все така заедно ги видяхме в шампионския триумф на първия отбор на „Левски“ през „златната“ 1984 г.). Следват нови титли за юношите старша възраст — през 1987 г. с треньор Ради Минковски, през 1989 г. с Емилиян Павлов, през 1991 г. с Ради Минковски.

Юношите младша възраст завладяха върха през 1964 г. с треньор Петко Николов, 1967 г. с Михаил Георгиев, 1969 г. с Петър Дончев и Асен Панайотов, 1978 г. с Петко Николов, 1984 г. с Веселин Лечев, 1988 г. с Воин Войнов, 1989 г. с Ради Минковски, 1992 г. с Бисер Хаздай. Шампионски титли спечелиха и детските отбори — през 1971

г. с Георги Стоянов, 1984 г. с Емилиян Павлов, 1987 г. с Димитър Алексиев, 1989 г. с Николай Грънчаров.

Фланелката с националния герб са обличали около сто възпитаници на школата на „Левски“. По участия в юношеския национален отбор рекордьори между тях са Валери Греков — 38 мача, Красимир Коев — 36, Николай Илиев — 29, Воин Войнов — 28, Тони Джеферски — 27, Томас Лафчис и Иван Стоянов — по 25, Божидар Искренов — 20, и т.н. Голмайстор — рекордьор на юношеския национален отбор, и до днес остава Павел Панов с 20 гола. Възпитаници на школата на „Левски“ станаха европейски юношески шампиони с отбора — победител в турнира на УЕФА през 1959 г. — Г. Соколов, Н. Цанев, П. Величков, Д. Жечев, Ст. Китов, П. Димитров, П. Александров, и през 1969 г. Г. Тодоров, П. Панов, Сл. Стоилов, Н. Радев.

Зад всички тези постижения са усилията, амбицията и предаността на опитни специалисти треньори. Имената на мнозина споменах, към тях ще добавя и тези на Емил Спасов, Янко Кирилов, Стефан Аладжов, Васил Митков, Стефан Грозданов, Румен Близнаков, Александър Кръстев, Ангел Станков, Б. Хаздай. Дял в успехите има и един опитен методист, чието име е добре познато — Георги Пачеджиев.

В такава равностметка обикновено се пренебрегват усилията и заслугите на други хора — безкористните и предани обществени деятели. А на младата смяна на „Левски“ много обич и грижи в продължение на дълги години посветиха те — Любомир Алдев, Георги Манов, Михаил Цветков, Илия Димов, Димитър Спасов, Иван Велков, Милчо Гавазов, Димитър Антонов, Георги Тошков, Стефан Грънчаров.

...Разказах ти, драги читателю, нещо за основните тенденции в развитието на детско-юношеския футбол в „Левски“. Темата заслужава внимание, защото „Левски“ — както и ЦСКА, „Локомотив“ (София), „Ботев“ (Пловдив) и др. — е един от основните центрове за подготовка на млади кадри въобще за българския футбол. Ще цитирам редове от в. „Старт“, посветени на възпитаниците на клубната школа: „Първо научихме имената на новите титуляри на «Левски» — приличащи си по снажния ръст, по дарбата да мислят и действат бързо, по уменията им да играят и живеят заедно... И дойдоха победите, титлите, дойде признанието. Заради пробуждането на собствената сила!“

ВРЕМЕТО НАЛАГА ПРОМЕНИ, ПРЕОЦЕНКИ И ПРОБЛЕМИ

— Икономическата и моралната криза в обществото рефлектира особено силно в детско-юношеския футбол... Дейността на детските и юношеските треньори се оценява според това — дали са станали републикански първенци, а не колко професионални футболисти са изградили... По мое време любовта към футбола беше по-голяма, на сегашното поколение липсва футболът на улицата и това стеснява естествената основа за развитието му... Сегашното поколение много повече се „разсейва“, изкушенията са по-големи. Струва ми се, че младите футболисти твърде рано получават големи материални импулси, които не винаги заслужават — това твърди Павел Панов, старши треньор на младежкия национален отбор.

Времето носи промени във всички сфери на живота, носи ги и в детско-юношеския футбол. Много точна е диагнозата на Павел Панов. Бих добавил нещо към нея: въвеждането на професионалния статут неизбежно създаде нова обстановка в нашия футбол, в него властно и неудържимо навлязоха парите, появи се трансферът, едно понятие, което има неотразимо въздействие. Времето наложи преоценка на ценностите, предаността към родния клуб загуби своята стойност — довчерашни юноши без колебание го напускат, за да отидат там, където им се предлагат повече пари... Проблемът има многопланов аспект, допира до колизия между моралния дълг към родния клуб и лични интереси. И до правото на клуба да разчита на собствените млади кадри, които е подготвил.

Проблемите на младата смяна се усложняват и от незавидното финансово състояние на футболните ни клубове напоследък. Липсата на средства води до съкращаване на треньори в детско-юношески школи, трудно се поддържа материалната база. Детско-юношеският ни футбол е в период на криза и нейните последици неизбежно ще се отразят върху общото състояние на нашия футбол. Ако не се намерят навреме начини за нейното преодоляване.

Пионер в детско-юношеския футбол у нас, „Левски“ и сега остава лидер в тази област. Показа го с учредяването на академията „Георги Аспарухов“ за младата смяна.

— За нашия клуб това е път към бъдещето — ще ми каже президентът Томас Лафчис. — Със създаването на академията искахме да поставим на здрава основа по-нататъшното развитие на „Левски“ в стремежа ни към европейския елит.

За работата на тази академия клубът създава най-добри условия, подборът на нейните възпитаници ще бъде прецизен и ще обхване деца от най-ранна възраст от цялата страна. Високи ще бъдат и изискванията пред специалистите в нея. В подготовка е и модерната база на клуба в Драгалевци.

„Левски“ остава верен на своите традиции, чието далечно начало е в деня, в който се тоявиха „сините лъвчета“.

ШИРОКИ ХОРИЗОНТИ

Първият международен мач в своята история, както вече ти казах, драги читателю, „Левски“ игра през есента на 1921 г. с командата „Кубан“ и спечели с 6:0. Последният досега мач беше през есента на 1993 г. с „Вердер“ в Бремен и донесе загуба с 0:1.

Това са двете крайни точки, които маркират пътя на футболистите в сини екипи по международните полета. Разнообразен и богат е този път, наситен е с интересни събития по различни краища на земното кълбо. По него отборът на „Левски“ среща представители на много съществуващи в ония години страни: Румъния, Турция, Чехословакия, Унгария. Югославия, Франция, Австрия, Полша, Египет, Германия, Англия, Гърция, Литва, Естония, СССР, Албания, Китай, Белгия, Люксембург, ФРГ, ГДР, Швеция, Бразилия, Уругвай, Израел, Португалия, Мароко, Финландия. Швейцария, Алжир, Холандия, Испания, Кипър, Тунис, Аржентина, Малайзия, Мексико, Индонезия, Хондурас, Колумбия, Абу Даби — Обединени арабски емирства, Либия, Сирия, Норвегия, Дания, Шотландия, в списъка фигурират и други страни.

Общият международен баланс до края на 1993 г.: 570 мача — с 267 победи, 121 равни резултата, 128 загуби. Голове: 1088:810 (Резултатите — в справочника в края на книгата.)

570 международни мача в летописа на „Левски“ досега — „сините“ остават верни на своята традиция. И продължават активното си присъствие на голямата международна сцена, поддържат контакти с клубове от различни страни, обогатяват своя опит и клубния летопис. И утвърждават присъствието и на българския футбол на международното поле.

570 международни мача. В тази цифра са включени и срещите на „Левски“ в европейските клубни турнири. За участието му в тези турнири заслужава да се каже нещо повече.

СВЕТЛИНИ И СЕНКИ В ГОЛЕМИТЕ ТУРНИРИ

Предстои ни, драги читателю, дълъг и интересен път през времето, изпълнен с шумни събития и много емоции — ще минем по маршрута на „Левски“ в европейските клубни турнири. По този маршрут „сините“ стартираха през 1965 г. и отдавна са утвърдили своето присъствие на голямата и престижна международна сцена. В европейските клубни турнири — за купата на шампионите, за купата на носителите на национални купи или за купата на УЕФА, футболистите на „Левски“ срещаха по пътя си именити, авторитетни отбори, обвеяни с международна слава, срещаха и по-скромни съперници, имаха шумни успехи, предизвикали бурни изблици на възторг, търпяха и неочаквани, понякога дори конфузни загуби, които покрუსяваха сърцата на преданите почитатели на „сините“. Над този дълъг път неизменно блестеше в далечината зорницата на надеждата.

И така, тръгваме по международните маршрути на „Левски“ в европейските клубни турнири.

1965–1966 г. За купата на шампионите: „Левски“ — „Юргорден“ (Стокхолм). Спомням си, че когато потеглихме с автобуса от хотела към стадион „Расунда“ в Стокхолм за първия мач, треньорът Витлачил ми показва някакво цвете, което беше скътал в портфейла си — намерил го по време на утринната разходка на отбора в парка около хотела и беше уверен, че ще спечелим мача, цветето носело щастие. Беше го излъгало това цвете — най-нелепо „Левски“ загуби с 1:2, за огорчение на голямата група български туристи, които през целия мач гласовито поддържаха нашите играчи. Реваншът в София беше блестящ: 6:0. После по волята на жребия се появи нашумялата по това време мощна „Бенфика“ в пълен комплект начело със „звездите“ си, именитите Еузебио, Симоес, Торес. Мнозина в София още помнят този бурен мач, в който пред 60 000 зрители на своя препълнен стадион на Герена „Левски“ даде една от най-силните си игри, Гунди беше блестящ, но рутинираният съперник удържа — 2:2. А след това на стадиона „Луш“

в Лисабон се възхитих от мъжеството и играта на „сините“, прочутият португалски шампион трябваше да напруга сетни сили, за да изтръгне минималната победа — 3:2. Така с чест приключи дебютът на „Левски“ в европейските клубни турнири.

1967–1968 г. За купата на носителите на национални купи: „Левски“ — „Милан“. Интрига нямаше, всичко стана ясно още в първия мач на стадиона „Сан Сиро“ в Милано, където ярко изпъкна голямата разлика в класата на двата отбора, а и „сините“ сякаш се примириха — 5:1 за „Милан“. Втората среща в София беше просто формалност — 1:1.

1969–1970 г. За купата на носителите на национални купи: „Левски“ — „Вестманея“ (Рейкявик). И сега интрига нямаше: 4:0 в София, 4:0 в Рейкявик срещу непретенциозен съперник. Без проблеми минаха и срещите в следващия кръг срещу „Санкт Гален“ (от едноименния град): 4:0 в София, 0:0 в Швейцария. Така „Левски“ за пръв път се класира за 1/4 финалите на европейските турнири, но не успя да прекрачи прага на полуфиналите: загуби срещу „Гурник“ в Забже с 1:2, победи го в София с 3:2 — и с един гол в повече на чужд терен до полуфиналите достигнаха полските футболисти.

1970–1971 г. За купата на шампионите: „Левски“ — „Аустрия“ (Виена). Победата в София с 3:1 в първия мач вдъхна надежди, но те не се оправдаха: 0:3 във Виена, като пак един гол на чужд терен за виенчани реши всичко.

1971–1972 г. За купата на носителите на национални купи: „Левски“ — „Спарта“ (Ротердам). И сега пътят на „сините“ беше кратък: 1:1 в София, 0:2 в Ротердам.

1972–1973 г. За купата на УЕФА: „Левски“ — „Университатя“ (Клуж). Със загуба 1:4 се върнаха „сините“ от Клуж след първия мач, тежка беше задачата им в реванша, но те успяха да я решат: 5:1 в София. Следващият съперник се оказа „Динамо“ (Берлин), който спечели у дома си първия мач с 3:0. И сега „сините“ имаха тежка задача за реванша, но тоя път не можаха да я решат — победата им с 2:0 в София беше недостатъчна.

1974–1975 г. За купата на шампионите: „Левски“ — „Дожа Уейпещ“ (Будапеща). Много разочарования предизвикаха „сините“ тоя път със слабите си, бездушни игри, още в София се предадоха с 0:3, паднаха и в Будапеща с 1:4 и дадоха повод за остри критики.

1975–1976 г. За купата на УЕФА: реабилитация за поредните неуспехи донесе сега този турнир, силно играха футболистите в сини фланелки, зарадваха своите почитатели. Никакви проблеми не им създаде първият съперник „Ескишехир“ — 3:0 в София, 4:1 в Истанбул... В следващия кръг се пребориха мъжки с „Дуисбург“ (от едноименния град във ФРГ): в първия мач загубиха в Дуисбург с 2:3, победиха в София с 2:1 — и с гол повече на чужд терен преминаха в III кръг. А в него жребият ги изправи срещу прочутия „Аякс“ с нашумели „звезди“ в състава по това време. „Сините“ не се стреснаха от тях, в първия мач в Амстердам играха като равен с равен и след голяма борба загубиха минимално — 1:2. Още по-напрегната беше срещата-реванш в София, в която „сините“ се наложиха с 2:1. Развръзката на големия двубой трябваше да донесе изпълнението на дузпи, в него нашите футболисти се оказаха по-хладнокръвни и по-точни — и с краен резултат 5:3 „Левски“ елиминира прославения си съперник. Помня онази бурна декемврийска вечер на националния стадион, безкрайните овации и пламтящите импровизирани факли на препълнените, възторжени трибуни, големия триумф на „Левски“, който за втори път си проби път до 1/4 финалите на европейските турнири. А там, по волята на жребия, го очакваше друг прославен съперник — „Барселона“. В ранната мартенска вечер на гигантския стадион „Ноу камп“ едновременно се радвах и се ядосвах от играта на „сините“ — радвах се на тяхното хладнокръвие и тактическа дисциплина, ядосвах се от елементарни грешки в защитата, заплатени с голове, гледах трайното, но лъжливо тяхно териториално предимство след почивката, в което всеки пас на Кройф в разреденото ни поле вещаеше опасност. И така — 4:0 за „Барселона“. За морална реабилитация се пребориха „сините“ в София и в един много интересен мач се наложиха с 5:4.

1976–1977 г. За купата на носителите на национални купи: „Левски“ — „Рейпас“ (Финландия) — рекордно 12:2 в София, после 7:1 в Лаhti. Във втория кръг: с „Боависта“ (Португалия) — 2:0 в София, 1:3 в Порто и този гол на чужд терен откри пътя към ново участие в 1/4 финалите на европейските турнири. И отново авторитетен, нашумял съперник в тях — „Атлетико“ (Мадрид). Първият мач беше в София, „сините“ потърсиха в него решение на двубоя, играха всеотдайно, зряло, с преса по целия терен, но победата с 2:1 остави открит въпроса за крайния изход. Отговорът дойде (пак в

мартенска вечер) на стадион „Винсенте Калдерон“ в Мадрид, където „Левски“ игра по-силно от мача в София и дълги периоди притискаше съперника си, но пак ни караше да се ядосваме на трибуната с пропуските на чисти възможности, а две дузпи (първата измислена) дадоха на „Атлетико“ необходимата победа с 2:0, награда за „сините“ остана признанието на зрителите и на печата.

1977–1978 г. За купата на шампионите: „Левски“ — „Шльонск“ — победа с 3:0 в София, после 2:2 във Вроцлав. И жребият отново посочи — „Аякс“. Този път нямаше еуфория, нямаше пламтящи факли на националния стадион, „Аякс“ беше явно по-силният и не допусна изненади, и все пак „Левски“ даде достоен отпор — 1:2 в София, 1:2 в Амстердам.

1978–1979 г. За купата на УЕФА: „Левски“ — „Олимпиакос“ (Атина): загуба в Атина с 1:2, победа в София с 3:1. И пак „сините“ нямаха шанс с жребия — следващият съперник се оказа „Милан“. След равния мач 1:1 в София загубата на „Левски“ в Милано с 0:3 не беше голяма изненада.

1979–1980 г. За купата на шампионите: „Левски“ — „Реал“ (Мадрид), неприятен жребий още за първия кръг. За чест на „сините“ трябва да кажа, че не се стреснаха от голямото име, а бяха вече и свикнали на такива съперници, представиха се успешно, макар че паднаха с 0:1 в първия мач в София. После на прочутия стадион „Бернабеу“ в Мадрид също бяха уважаван съперник и загубата с 0:2 срещу големия „Реал“ на собствения му терен не беше нещо изненадващо — класата си е класа.

1980–1981 г. За купата на УЕФА: „Левски“ — „Динамо“ (Киев). Нищо обнадеждаващо за „сините“ не вещаеше такъв жребий — по това време киевските динамовци имаха славата на един от най-силните отбори на континента със завиден международен рейтинг. И най-малко очакван можеше да бъде резултатът от мача в Киев — 1:1. Той вдъхна наистина известни, но плахи надежди, реномето на съперника респектиреше, изключително трудна се очертаваше задачата на „Левски“ в мача в София. Трудна, но „сините“ я решиха — надиграха тактически мощния противник, парализираха атаките му с риска на изкуствените засади, наложиха волята си и когато този мач завърши, резултатът беше 0:0, а това означаваше елиминиране на прочутия „Динамо“ (Киев) — една от големите изненади тогава в европейските

турнири и ценен международен успех за „Левски“! Обещаващ успех, но уви — още не беше заглъхнал международният отзвук от тоя успех, още изживявахме радостта от него, когато дойдоха мачовете от следващия кръг с неособено известния холандски „Алкмаар“, и те ни попариха: 1:1 в София и поражение с 0:5 в Холандия, което с нищо не може да бъде оправдано. И което ни напомни, че международен авторитет се поддържа с трайни усилия и мобилизация.

1981–1982 г. За купата на УЕФА: „Левски“ — „Динамо“ (Букурещ). Бързо и безславно приключи участието на „сините“ в турнира сега: след загубата с 0:3 в Букурещ победата в София с 2:1 остана без стойност.

1982–1983 г. За купата на УЕФА: „Левски“ — „Севиля“. Това беше големият гаф! Не съм забравил изявленията на тогавашните ръководители на „сините“ след загубата с 1:3 в първия мач в Севиля: съдийско пристрастие, голове от явна засада, „Севиля“ съвсем не е изключителен отбор, няма начин да не го елиминираме, победата в София ни е в кърпа вързана... Да, само че този начин не беше намерен, а кърпата се оказа развързана: на националния стадион гледахме грубите тактически грешки на „сините“ — целият отбор се изнесе в нападение и оголи полето си, нападаше непрекъснато, но стихийно, испанците се бранеха умело, само пет-шест пъти минаха центъра, имаха двама бързоноги щурмоваци, които като на парад преминаваха през разредената „синя“ защита и забиха три пъти топката във вратата на „Левски“ — 0:3... Какво да се коментира!

1983–1984 г. За купата на УЕФА: „Левски“ — „Щутгарт“ (ФРГ). Реабилитация, която дойде навреме! Тежък беше първият мач в Щутгарт, но с всеотдайна зряла игра „сините“ удържаха 1:1. А в София ги видяхме волеви и съсредоточени, затвориха подстъпите към вратата си, устремиха се към победата и тя дойде заслужено — 1:0. Елиминирането на авторитетния отбор от ФРГ беше безспорен международен успех на „Левски“. А в следващия кръг — отново гаф! Съперник беше неособено известният английски отбор „Уотфорд“, първият мач в Лондон завърши 1:1, това вдъхваше основателни надежди, беше задължение за победа в София. А ето че в разрез с надеждите и прогнозите този мач донесе крайно неприятна изненада и пълно разочарование — 1:3.

1984–1985 г. За купата на шампионите: „Левски“ — „Щутгарт“. Позната двойка от предната година, но този път на престижно шампионско равнище. И престижно място ще заеме този двубой в международния летопис на „сините“. В София в първия мач „Левски“ беше равностоен на именития си съперник — 1:1. При този резултат едва ли някой е могъл да допусне, че краен победител ще бъде „Левски“. Още повече че във втория мач „сините“ се явиха без силни, контузени титуляри — Искренов, Сираков, Коев, Гочев. Много вълнения предизвика развоят на този мач на ветровития стадион в Щутгарт, вълнения и за гости, и за домакини... Нашите шампиони проявиха воля, самочувствие и безупречна тактическа дисциплина, получиха заслужено признание. Германците два пъти повеждаха резултата, „сините“ отговаряха на удара с удар, изравниха 2:2, устремиха се и към победата. В този ден „Левски“ изнесе един от най-силните си мачове в последните години, заслужи оваците на зрителите и високата оценка на печата и телевизията на ФРГ. Елиминирането на германския шампион беше голямата изненада и намери широк отзвук.

Силно игра „Левски“ и в първия мач от следващия кръг на турнира — срещу шампиона на СССР „Днепър“, на своя стадион имаше пълно превъзходство, победи с 3:1, пропусна много възможности за по-висок резултат. Съвсем реални бяха надеждите за краен успех в този двубой. Опровергани надежди — защото във втория мач в Кривой рог пред една дружелюбно настроена към тях публика „сините“ бяха далеч от възможностите си, играха неорганизирано, отпуснато и справедливо наказани — загубата с 0:2 постави край на участието им в турнира. И сега решаващ се оказва гол на чужд терен.

1986–1987 г. За купата на носителите на национални купи: „Левски“ — БК 1903 (Копенхаген). Загубата с 0:1 в Копенхаген беше последвана от победа с 2:0 в София, която откри пътя към следващия кръг. В него съперник беше „Вележ“ (Мостар) — след победата в София с 2:0 загубата в Мостар с 3:4 беше без значение. Още един път „сините“ достигнаха така до 1/4 финал в европейските турнири — и пак не успяха да си пробият път до полуфинала: сега срещу тях застана „Сарагоса“ (Испания), зрял отбор, срещу който „Левски“ не можа да надскочи сянката си — 0:2 в София, 0:2 в Сарагоса.

1987–1988 г. За купата на носителите на национални купи: „Левски“ — ОФИ (Ираклион, Гърция). Кой можеше да допусне, че от този неизвестен и непретенциозен съперник от остров Крит „сините“ ще получат най-неочаквана плесница? След измъчената победа с 1:0 в София дойде унизителната загуба с 1:3 на остров Крит — и можем да си представим възмущението на почитателите на „Левски“...

1988–1989 г. За купата на шампионите: „Левски“ — „Милан“. Тук поне място за илюзии няма, загубите не са така унизителни: 0:2 в София, 2:5 в Милано.

1989–1990 г. За купата на УЕФА: „Левски“ — „Антверпен“ (Белгия). Равностойни съперници бяха двата отбора, въпросът беше кой кого ще надхитри. „Левски“ не успя: 0:0 в София, 3:4 в Антверпен.

1990–1991 г. За купата на УЕФА: „Левски“ — „Ференцварош“ (Будапеща). Неудобно ми стана да гледам мача в София — футболистите в сини фланелки играха безотговорно, бездушно, подиграха се със своята публика и загубиха с 2:3 срещу съперник, който с нищо не ги превъзхождаше освен със сериозното си, отговорно отношение към състезанието. Нищо добро не можеше да се очаква от реванша в Будапеща и загубата на „Левски“ с 1:4 не беше особена изненада. Още една неприятна страница в международния летопис на „сините“.

1992–1993 г. За купата на носителите на национални купи: „Левски“ — „Люцерн“ (Швейцария). Най-голямата конфузия! И за „Левски“, и за българския футбол... Един втородивизионен швейцарски отбор елиминира многократния шампион и носител на купата на България: след минималната победа на „Левски“ в София с 2:1 дойде недопустимата загуба в Люцерн с 0:1, която реши двубоя. Много въпроси изникват след този двубой, поставям само един: дали се засрамирах футболистите в сини екипи, които играха в този мач?

1993–1994 г. За купата на шампионите: „Левски“ — „Глазгоу рейнджърс“ (Шотландия). Слава Богу, най-после празник и на нашата улица! Респектираше ни тоя обвоян с международна слава многократен шотландски шампион, съчетал майсторството на своите „звезди“ с пословичната шотландска упоритост и бойкост. Как да не благодарим от сърце на нашите шампиони за мъжеството, с което се пребориха с мощния съперник и накрая го прекършиха! За тяхната психическа устойчивост, която проявиха на „Айброкс стадион“, когато той поведе

с два гола разлика и благодарение на която достигнаха до това обнадяващо 2:3 в първия мач! И за тоя вдъхновен, всеотдаен устрем към победата на нашия национален стадион, когато времето неумолимо течеше при това неизменно 1:1, за да дойде фантастичният далечен удар броени минути преди края, който буквално взриви стадиона — 2:1 и крайна победа! Възторжените овации, пламтящите факли и еуфорията по подлуделите трибуни бяха благодарност и поздравии към героите в сини фланелки за тоя прекрасен международен успех на „Левски“ и на българския футбол!

Не беше благосклонен жребият към нашия шампион: в следващия кръг срещу него застана още по-престижен съперник — „Вердер“ (Бремен), първенец на страната на световните шампиони. Голям беше залогът на този двубой: победителят влизаше в европейската шампионска лига на осемте най-силни клубни отбора на континента, които ще определят новия носител на купата. Първата среща в София се очакваше не само с изключителен интерес, но и със съкровената надежда за нов международен успех на „Левски“. Дълго ще се помнят перипетиите, обратите и вълненията на тоя голям мач. Играчите на „Вердер“ показаха, че неслучайно са представители на велика футболна сила, методично овладяха терена и играта, поведоха с 2:0 — и всичко изглеждаше решено. Не, не беше решено — именно в тази трудна обстановка „сините“ отново показаха психическата си устойчивост, проявиха възможностите си и под бурната подкрепа на пълните трибуни се устремиха към вратата на съперника. Гол... още един в последната минута — 2:2, краен резултат, след който искрица надежда остана да тлее. На стадиона в Бремен за втория мач „сините“ излязоха с реално самочувствие и дух на силен отбор, водиха борбата като равен с равен, държаха се като истински европейски отбор, респектираха съперника и публиката. Загубиха с 0:1 (през II полувреме играха с 10 души), но получиха единодушно признание на класата си. „Левски“ не успя да влезе в шампионската лига, но показа, че заслужава място в нея.

...Такъв беше маршрутът на „Левски“ в европейските клубни турнири до есента на 1993 г., вкл. От този маршрут останаха имена, цифри и много, много емоции, останаха възторзи и покрусии, коментари и надежди. Останаха и въпроси, които очакват отговор. За въпросите и отговорите става дума в следващите редове.

ДАВАМ ДУМАТА НА ФАКТИТЕ

Разговаряме за международните изяви на „Левски“ и аз си спомням, че на тая тема си приказвахме с Георги Аспарухов на летище „Орланда“ в Стокхолм, докато чакахме да се качим на самолета за София. Говорихме за загубата (1:2) от „Юргорден“ в първия мач.

— Тия (играчите на „Юргорден“) в София всякак ще ги елиминираме и ще минем в следващия кръг на турнира — казваше ми Гунди. — Но защо трябва да чакаме реванша в София, когато можехме и тук да спечелим мача и да решим въпроса? Защо все така се получава — да разчитаме на победи у дома, за да компенсираме загубите навън? Който е силен, той побеждава и навън, така ще го уважават хората, така се създава международен престиж. Имам предвид реални възможности, каквито ние имахме срещу „Юргорден“.

РАВНОСМЕТКА. И ОЩЕ ЕДНА РАВНОСМЕТКА

Предлагам, драги читателю, в контекста на думите на Гунди да анализираме представянето досега на „Левски“ в европейските турнири — най-меродавна проверка за международната стойност на клубните ни отбори. Да направим обичайната равностметка: В периода от 1965 до есента на 1993 г. вкл. „Левски“ има участие в 24 турнира, играл е в тях общо 82 мача, в които е регистрирал 27 победи, 15 равенства и 40 загуби при общо 136:146 гола. Тази обобщена равностметка не е кой знае колко ласкава, както се вижда, но мисля, че не е и шокираща. Ще си послужи сега с друга равностметка, която дава, струва ми се, по-точна представа за постиженията на „Левски“ в европейските клубни турнири. Равностметка на победите и загубите (без да смятам 15-те равенства) у дома и навън. Получава се доста различна, неприятна картина: като домакин „Левски“ е постигнал 24 победи и е понесъл 8 загуби. Като гост цифрите са съвсем други — 3 победи и 32 загуби!... Имаше право Гунди — при каквито и да било уговорки, можеш ли да разчиташ на висок, стабилен и траен международен престиж, когато в едни и същи цикли, при едни и същи съперници имаш у дома си 24 победи, а навън само три?! Цифри, които са свързани с голямата тема за представянето на „сините“ в отговорни международни изпитания, допират до престижа на клуба, а и на българския футбол.

ИСТИНАТА. И ДРУГАТА ИСТИНА

Възхищавал съм се от футболистите в сини екипи в редица големи, напрегнати, шумни двубой — с „Бенфика“, „Аякс“, „Атлетико“ (Мадрид), „Динамо“ (Киев), „Щутгарт“, „Глазгоу рејнджърс“, „Вердер“ — прочути, мощни, рутинирани съперници, които държат за своето реноме и за финансовите си интереси и не правят подаръци никому. „Сините“ не се смутиха от имената и авторитета, водиха борбата срещу тях със самочувствие, мъжество, физическа мощ, тактически дисциплина и футболно умение, играха като равен с равен и постигнаха победи, някои от които ще останат в златния фонд на клуба. Това е истина, която следва да се оцени.

Има, за съжаление, и друга истина. Имаше мачове, в които ми беше просто неудобно (избирам този израз) да гледам как играе „Левски“ срещу съперници, които с нищо не го превъзхождаха, не можеха въобще да бъдат преграда по неговия път в европейските клубни турнири. А ставаха неочаквано и непреодолимо препятствие, спираха „сините“ понякога още в началото на участието им в поредния турнир. Като онзи скромен и никому неизвестен ОФИ от Ираклион например... Имаше ред съперници — „Гурник“, „Аустрия“, „Динамо“ (Берлин), „Порто“, „Днепър“, двубоите с които бяха загубени само поради тази разлика от един гол в повече на чужд терен, а бяха напълно преодолими и можеха да бъдат елиминирани, ако футболистите в сини фланелки бяха дали това, което хората очакваха от тях и което можеха да дадат. Как може да се приеме тази загуба от „Уотфорд“ в София, след като мачът в Лондон беше завършил наравно? Или тежкото поражение в Алкмаар срещу отбор от средна класа? Да не говорим за най-голямата конфузия, наречена „Люцерн“, чиито играчи сигурно са били сред най-изненаданите от успеха си, който въобще не са очаквали...

НЕПРИЯТЕН ВЪПРОС

В писмо до в. „Левски“ м.г. Васил Владев от село Долен, Русенско, питаше: „Защо «Левски» по традиция играе на международния терен по-лошо дори от «Етър»? Защо играчите му не се раздават на терена така, както става в други отбори?“... Васил Владев е налучкал според мен същината на проблема: в много от мачовете в европейските турнири футболистите в сини фланелки не се раздаваха така, както става в други отбори! Така е, разбира се. Далеч съм от мисълта да оневинявам някои треньори за техни грешки, но основното за мен в случая е тук — в непостоянната, нерядко безотговорна игра на „сините“, без всеотдайност, без пълно изразходване на силите и неукротим стремеж към високата цел. Тук за мен е голямата отговорност на мнозина от играчите на „Левски“ за поредицата пропуснати възможности в тези турнири. И за скромните досега постижения на клуба в тях: след участие в 24 турнира най-големите успехи на „сините“ са достигането 4 пъти до 1/4 финалите, полуфиналите остават недостижими.

Истината не бива да се премълчава: на международното поле „Левски“ остава голям дължник — към българския футбол, към спортната ни общественост, към своите почитатели и най-вече към своя авторитет. Характерно е, че в държавното първенство „сините“ неизменно си поставят високи цели, борят се с всички сили за тях и затова са уважавани. А в същото време в международните им изяви често ги виждахме в друга светлина, без убедителна готовност за разходване на силите докрай в името на висока цел. Никога не бих приел „Левски“ да остане като любимец с домашна слава... Когато като голям, самоуважаващ се лидер освен към националната шампионска титла следва самоуверено и настойчиво да се насочи и към по-високите етажи на европейската клубна йерархия.

ЛЪЧ НА НАДЕЖДА

С представянето си в турнира на европейските шампиони през есента на 1993 г. „Левски“ започна да изплаща свой голям дълг — така поне ми се иска да вярвам. Имам предвид общопризнатия успех срещу „Глазгоу рейнджърс“ и равностойната борба с „Вердер“. Това бяха солидни вноски за погасяване на дълга. И лъч на надежда.

Дали и кога ще бъде изплатен целият дълг? Много са факторите, от които зависи отговорът на тоя въпрос. И на първо място — умението да се формира и поддържа по-траен, стабилизирани, мощен елитен състав и насочването му към високи цели и на международното поле. Колко лесно е да се каже това...

Мисля за маршрутите на „Левски“ в европейските клубни турнири. И си спомням една мисъл на Джек Лондон: няма нищо поизтощително от преодоляване на разстоянието! Изпитал го е, за да напише тези думи. Да преодолееш разстоянието до целта, към която си се устремил, да изминеш дългия и труден път към върховете, там в далечината... Не всеки успява да тръгне по този път, а и от тия, които тръгват, колцина ще издържат, защото той става все по-труден — трябва да имаш непоколебима устойчивост, мъжество и готовност да се изразходваш докрай, за да издържиш. Питам се — ще имат ли сили да издържат футболистите в сини екипи?

ГОДИНИ НА СТРАНСТВАНЕ. И НА СЪЗИДАНИЕ

По време на нашето пътуване, драги читателю, те запознах със старото игрище „Левски“. Разказах ти с колко много труд, средства, обич, неприятности и все нови грижи го бяха построили членовете и приятелите на „Левски“, построиха го и дълги години след това все го дострояваха — сами, без помощ от никъде. Свидно за „сините“ беше това игрище, беше станало техен материален и духовен център, на него винаги кипеше живот.

Така беше — до 1949 г. Тогава на същото място беше започнало изграждането на националния стадион. Той получи името „Васил Левски“. Получи го по наследство от старото игрище „Левски“!

Най-популярният столичен клуб остана бездомен. За него започнаха години на странстване.

На първо време — след като безцеремонно отнеха неговата база — му разрешиха да ползва съседното игрище „Юнак“. Известно е как се ползва чужда база, винаги съзнаваш, че е чужда.

По-късно през 1951 г. на „Левски“ беше отстъпено (временно) игрище „Динамо“ в квартал „Иван Вазов“ (на това място сега се намира плувният комплекс „Спартак“). Маломерно, неугледно, неудобно беше това игрище, с терен от черна сгурия, с тесни съблекални, без трибуни. То отдавна е забравено. Но навремето за него често се пишеше и говореше, то остава част от миналото на футбола в столицата. И част от историята на „Левски“. За това ще ти разкажа нещо за него, драги читателю. За да имаш известна представа за условията в този период.

ПРОЛЕТНИ КАРТИНИ НА ИГРИЩЕ „ДИНАМО“

Под това заглавие във в. „Вечерни новини“ от 14 април 1954 г. съм обяснил навремето как се гледа мач на игрище „Динамо“. Ето част от тези редове:

„Съветвам ви да си вземете най-старите обувки, най-износеното палто и неограничено търпение... След като се снабдите с билет (често пъти с цената на измачкани обувки и дрехи), пред вас изниква въпросът как да гледате играта. Малкото място е буквално претъпкано от няколко хиляди души, всеки от които се стреми да си осигури известен кръгозор по всички възможни начини. Хората са насядали буквално на самата тъч линия (понякога и на метър навътре от нея), налякали, стоят прави. За да си осигурите кръгозор, можете да използвате столчета, сандъчета, лимонадени тарги, тухли, камъни, потрошени кошове, купчинки пясък, на които да стъпите. Ако имате спортни дарби, можете да се покачите на дървената ограда, да се покатерите на близките дървета и телефонни стълбове, да увиснете на съседните разклатени баскети, като си поемете целия риск...“

За мачовете на игрище „Динамо“ афиши обикновено нямаше, вестниците рядко съобщаваха за тях. „Нищо не пишете, другари, нищичко — отчаяно се молеха стопаните на игрището. — Тук едва се събират 1500 души, ще дойдат 10 000, какво да ги правим! Елате да видите какви щети са нанесени.“

Жива мъка беше за футболистите да тренират и играят на това игрище, сред облаци прах и на разровена сгурия, върху която всяко падане беше болезнено. В съблекалните, разбира се, душеве нямаше, играчите се миеха на няколко чешмички.

При такива условия бяха поставени „сините“ в ония години, при такива условия се подготвяха футболистите на „Левски“. И не само се подготвяха — ставаха и шампиони (1950, 1953 г.), вицешампиони (1951, 1956, 1958 г.), носители на купата (1950, 1956, 1957 г.). Примитивните условия действаха мобилизиращо на играчите и членовете на клуба, сплотяваха неговите почитатели. Периодът на някогашното игрище „Динамо“ остана достоен етап от дългия път на

„Левски“ през времето (това беше период, в който и клубът носеше името „Динамо“, наложено му при поредната реорганизация на спортното движение).

КАКВО СТАВАШЕ НА ГЕРЕНА

Годишите на странстване на „Левски“ не бяха завършили. Но идваше и времето на съзидание.

През лятото на 1959 г. отдавна очаквани първи копки бяха направени в местността Герена в столичния квартал Подуяне, район „Васил Левски“. Тук, по решение на столичната община, беше отпуснато просторно място за изграждане на стадион на клуб „Левски“ (по това време беше вече възстановено името му) — първите копки отбелязаха началото на строежа. Това решение на общината беше плод на настойчиви постъпки на изтъкнати членове и деятели на „Левски“, които използваха своето служебно влияние и обществен авторитет, за да помогнат на клуба в сложен момент от неговото съществуване. Познавах някои от тези хора — Атанас Димитров, Руси Христов, Кирил Клисурски, зная колко усилия посветиха те на тази цел — място за стадион на „Левски“. Справедливо е да се знаят тези имена.

Строежът на стадиона — това беше станало главна грижа и задача на клуба в следващите години. В изграждането на така желаната база бяха вложени трудът, надеждите и предаността на целия клуб, спомням си как в ранните часове на деня към Герена тръгваха бригади, в които редовно участваха деятели, ръководители, служители и членове на „Левски“. Много труд и средства бяха необходими, за да се изгради модерна спортна база, помощ оказаха някои ведомства и служби в района. В интерес на истината, трябва да спомена и ценната подкрепа на РК на БКП и на РНС в район „Васил Левски“.

Така постепенно се оформяше големият клубен стадион, който щеше да стане център на големия съвременен спортен комплекс „Левски“. Задача на следващите години беше изграждането на този комплекс, за който по-късно, след обединението със „Спартак“ през 1969 г., голяма помощ оказа МВР.

Сега клубът разполага с великолепна спортна база, една от най-съвременните футболни бази у нас. В нея са налице всички условия за работа и на детско-юношеската школа, те ще бъдат след време на още по-високо равнище за академията „Георги Аспарухов“, за младата

смяна. На разположение на клуба е и новата, модерна база в Драгалевци.

През 1993 г. по случай 50-годишнината от раждането на Георги Аспарухов комплексът в Герена получи неговото име, а при входа беше открит паметник на незабравимия футболен майстор-спортсмен.

Така бяха приключили годините на странстване на „Левски“.

НЕ ОСТАВЯЙТЕ СТАРИТЕ ЦЕННОСТИ ПОД ПРАХА НА ЗАБРАВАТА!

Дълъг път по маршрута на „Левски“ през времето изминахме с тебе, драги читателю, зад нас останаха много събития, станали на футболния терен и извън него, по тоя път те запознах с известни играчи и треньори, които са създавали славата на тоя наш популярен клуб и чиито имена остават свързани с неговата история. Свързани с тази история са и много други имена, които навремето са били далече от тази широка известност, такива са останали и досега. Несправедливо е те да бъдат забравени.

ПРЕЗИДЕНТИТЕ

Ще представя хората, които са били начело на нашия клуб от неговото основаване до наши дни.

Владимир Григориев: 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919 г.

Димитър Иванов: 1920, 1921, 1922 (Димитър Писаров)

Димитър Писаров: 1923 (Стефан Проданов)

Стефан Проданов: 1924, 1925, 1927, 1928, 1929, 1937, 1941

Йордан Ганчев: 1930, 1931

Д-р Петър Стоянович: 1926, 1932, 1933, 1934, 1936, 1938, 1939,

1940

Христо Данчев: 1935 (д-р Димитър Вълчев)

Стоян Реджов: 1942, 1943, 1944

Никола Йотов: 1945, 1946

Никола Крушовенски: 1947, 1948

Иван Аладжов: 1949, 1950, 1951, 1961 (Ангел Бързашки)

Паруш Парушев: 1952

Димитър Янев: 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958

Велин Георгиев: 1959, 1960 (Денчо Юруков)

Ангел Бързашки: 1962, 1963

Асен Младенов: 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1980

Любен Червенушев: 1969, 1970

Тодор Станчев: 1971, 1972, 1973

Борислав Лазаров: 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979

Данаил Николов: 1981, 1982, 1988

Кръстю Чакъров: 1983, 1989, 1990

Александър Цветански: 1984

Лазар Лазаров: 1985, 1986, 1987

Васил Спасов: 1991 (Томас Лафчис)

Томас Лафчис: 1992, 1993, 1994

Начиная от 1980 г., посочените президенти са на самостоятелния футболен клуб „Левски“, който през същата година се е отделил от

„Левски-Спартак“.

Всеки от тези хора е имал една или друга роля в живота на нашия клуб. Някои от тях (до 9.IX.1944 г.) са били президенти на обществени начала, други (след посочената дата) са на щатна длъжност в клуба. В последните 3 години се прилага отново първият вариант.

ФУТБОЛИСТИ-ПРЕЗИДЕНТИ

В списъка на президентите на „Левски“ откриваме имена на хора, свързани завинаги с клуба и от футболното игрище. Първият президент Владимир Григориев е бил дясно крило на първия в историята на „Левски“ отбор от 1914 г. В същия отбор като централен нападател е играл Петър Стоянович, който най-дълго време ще бъде президент на клуба. От игрището ще свърже името си с „Левски“ и бъдещ президент, останал като един от най-уважаваните български футболисти — Васил Спасов-Валяка. А Томас Лафчис е може би единственият в историята (не само на „Левски“) президент, започнал пътя си от детско-юношеската школа на своя клуб, ще мине през юношеския му състав (и през националната юношеска единайсеторка), за да го видим като вратар и на първия отбор на „сините“.

ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ПРЕЗИДЕНТИТЕ: „ЛЕВСКИ“ — 2014 Г.

На 24 май 2014 г. нашият клуб, живот и здраве, ще стане столетник! Какъв ще бъде тогава той? Как си го представяме в юбилейната стогодишнина от неговото основаване?

На тези въпроси ми отговориха „сини“ президенти.

Иван Аладжов: „Левски“ винаги е бил клуб на народа, верните привърженици са били най-здравата му опора в тежки за клуба времена. За тяхна радост той ще бъде достоен шампион и като столетник.

Ангел Бързашки: Богатата история на клуба, големите му потенциални възможности, популярността и нарастващата обществена подкрепа, както и финансовата стабилност — това са реални основания за убеждението ми, че „Левски“ ще бъде на върха и в юбилейната си стогодишнина.

Асен Младенов: През 2014 г. „Левски“ ще бъде уважаван професионален клуб с достойно място сред европейските шампиони, челник в развитието на детско-юношеския футбол у нас.

Борислав Лазаров: Очакванията ми, че в зряла възраст „Левски“ ще бъде реномиран европейски клуб, не са мечти. Възможностите и традициите на клуба, съчетани с разумно използване на най-доброто в световния футбол, ще направят очакванията ми реалност.

Кръстю Чакъров: Убеден съм, че през 2014 г. с играта и победите си „Левски“ ще бъде гордост за българския футбол, лидер в младата смяна — в юношите винаги е била най-голямата сила на нашия клуб.

Васил Спасов: Иска ми се в стогодишнината си „Левски“ да бъде мощно акционерно дружество с участие на солидни бизнесмени, на членове и симпатизанти на клуба. В духа на традициите очаквам приток от добре подготвени собствени млади кадри както за попълване на отбора, така и за трансфери, които носят приходи на клуба.

Томас Лафчис: „Левски“ ще бъде жизнерадостен столетник в разцвета на силите си, богат, силен европейски клуб със стабилна финансова основа и утвърден международен престиж. Това е висока

цел, която изисква усилия, настойчивост и време. Считам, че пътят ни към нея е верен, към тази цел е насочено и учредяването на академията „Георги Аспарухов“ за младата смяна.

...Ще се сбъднат ли надеждите на „сините“ президенти? Това ще покаже времето, този безпогрешен съдник на човешките дела.

ДЕЯТЕЛИТЕ

С историята на клуба са свързани и други хора, които в продължение на години всеотдайно и безкористно са му помагали. Това са многобройните обществени деятели — хора от различни поколения, с различна възраст, професия и убеждения, но еднакво предани на „Левски“. Ценни сътрудници, членове на клубни ръководства, съвети и комисии, на които винаги може да се разчита. С някои от тези хора вече сме се срещали. Сега става дума за периода след 9.IX.1944 г.:

Атанас Димитров, проф. д-р Драгомир Матеев, Димитър Гъшев, Емануил Николов, д-р Георги Чепилев, Цветан Ганчев, Иван Славков, проф. Димитър Шойлев, Михаил Георгиев, Борис Велчев, Антон Антонов-Тонич, Кирил Клисурски, Димитър Попдимитров, Любомир Алдев, Константин Божилов, Рихард Езра, Никола Спасов, Радослав Занков, Людмил Неделчев, Стоян Славков, Венцислав Ангелов, Жорж Милчев, Антон Марчев, Христаки Кънев, Банчо Банов, Гено Матеев, Владимир Ганев, Александър Минков, Георги Апостолов, Асен Георгиев, Мирчо Грозданов, Любен Спасов, Димитър Дойчинов, Георги Манов, Христо Крачанов, Никола Димитров-Фъц, Христо Драгански, Михаил Цветков, Тодор Димов, Кирил Бучков, Тодор Славов, Спас Спасов, Асен Разпопов, Стефан Габровски, Боян Боев...

...И още много прекрасни обществени деятели от разни поколения в различни години от живота на „Левски“ в периода, за който става дума. В кръга на моралните ценности в дейността на клуба особено признание следва да получат идеализмът, верността и общественото съзнание на деятели и сътрудници. Непреходни морални ценности, запазили своята стойност и епохата на професионалния футбол.

БОЛКАТА НА ВЕТЕРАНА

Не оставяйте старите ценности под праха на забравата — за тази мисъл, дошла до нас от древността, си спомних преди години при посещение на стария стадион „Хайбъри“ на лондонския „Арсенал“, един от най-популярните английски клубове, известен със своите традиции, създавани в продължение на повече от сто години. По стените на клубната канцелария видях много снимки в рамки на хора от различни поколения — състезатели, мениджъри и президенти, които са оставили трайни следи в историята на клуба. И една мисъл — минават годините, поколенията идват и си отиват, а „Арсенал“ остава и продължава пътя си през времето — ето това внушава галерията от портрети, от нея лъха стабилност, самоуважение, почит към миналото и съзнание за непреходността на ценностите в тази древна английска земя. Внушение, което има трайно въздействие. И което още там, на стария стадион „Хайбъри“, ме насочи към други мисли.

Осемдесет години история има вече зад „Левски“. Богата, интересна история, създавана в продължение на десетилетия от хора, посветили на клуба най-хубавите си години и най-чистото от своя живот. А в канцеларията на „Левски“ няма нищо, което да напомня за делата и заслугите на тези хора. Нима не заслужаваше да се постави снимка в рамка поне на Борис Василев-Боркиша, един от най-ревностните инициатори за основаването на клуба, кръстник на „Левски“, поставил начало на юношеския футбол, дълги години уважаван деятел и член на управителния съвет? А в клуба сега въобще не знаят неговото име. И само неговото ли? (И в „Славия“ например едва ли някой знае заслугите на Стефан Чумпалов и Стефан Македонски, такива са нещата и в другите клубове.)

Това е голямата тема за отношението към хора, чието време е минало, но чиито заслуги към клуба имат непреходна стойност и които заслужават внимание. Не става дума за нещо особено, за някакви награди, а просто да знаят, че не са забравени, че все някой си спомня с добро за тях.

Запомнил съм един разговор с Александър Христов-Шкубата малко преди да ни напусне този ветеран, един от първите ни олимпийци, в продължение на 20 години защитавал всеотдайно на терена престижа на „Левски“ — бях го запитал дали получава от клуба някакво внимание, например най-елементарното — честитки за Нова година. „Отдавна са ме забравили, нищо не получавам“ — беше ми отговорил той и в думите му имаше болка, от която и мене ме заболя. И само той ли е изпитвал тази болка... Не ми е известно дали някой от известните, заслужилите ветерани на нашия клуб е удостояван с такова минимално внимание. А как би се повдигнало самочувствието на тези възрастни вече хора, как биха се зарадвали те, ако получат дори една новогодишна честитка от „Левски“ с подписа на президента! Едно малко внимание, което ще им покаже, че не са забравени. Защото много лошо е да съзнаваш, че вече никой не си спомня за теб, все едно че те няма на тоя свят...

Считам, че въпросът за отношението към ветераните на „Левски“ (това се отнася и до другите клубове) и за връзките с тях изпъква сега в друга светлина и придобива по-особено значение. Имам предвид обстановката, създадена в нашия футбол след приемането на професионалния статут: в състава на „Левски“ (както и на всички отбори) започват да преобладават играчи, дошли отвън, за които славното минало и традициите на клуба са чужди. Минало и традиции, които могат да имат изключително морално, мобилизиращо въздействие. Както това много точно са преценили хората от лондонския „Арсенал“. И както е време да го преценят хората от „Левски“. Представям си какво силно въздействие би имала една богата галерия от портрети както на деятели и треньори с изключителни заслуги към клуба, така и на футболисти, създавали славата на „Левски“ — портрети, да кажем, на първия капитан Спас Стоянов-Папа Люро, на Никола Мутафчиев, Иван Радоев, Симеон Янков, Александър Христов, Асен Пешев, Асен Панчев, Михаил Лозанов, Константин Ефремов, Васил Спасов, Божин Ласков, Димитър Йорданов, Христо Илиев, Александър Костов, Георги Аспарухов, Стефан Абаджиев, Кирил Ивков, Павел Панов, Наско Сираков... Като изключим ЦСКА, колко са останалите клубове, които могат да разполагат сега с такова богатство, което е богатство и за нашия футбол? Такава галерия ще има несъмнен морален ефект върху

футболисти, дошли в „Левски“ от други клубове, ще им вдъхне гордост, че играят със синята фланелка, носена с достойнство от уважавани майстори, оставили следи в историята на българския футбол, ще ги свърже с богатото минало и традициите на най-популярния клуб в България. Със запознанство с тази галерия би трябвало да започва работата с всеки нов набор в детско-юношеската школа на „Левски“.

Не оставяйте старите ценности под праха на забравата! — колко много мъдрост има в тази мисъл, дошла до нас от дълбините на древността.

ЗА ЧЕСТТА НА СИНЯТА ФЛАНЕЛКА

Защо са така трайни спомените за нашия голям спортист Георги Аспарухов, с какво името му влезе завинаги в летописа на българския футбол, защо беше станало известно и уважавано в цяла Европа? Отговорите може да са различни и все пак ми се струва, че най-точния от тях даде самият Гунди, който казваше, че за него футболът е с нищо несравнимо удоволствие, а на терена беше станал образец на майсторство и спортсменство.

Същината на спорта е в честната борба, в съчетаване на майсторството със спортсменския дух — така играта въодушевява зрителите и създава неповторимата атмосфера на стадиона. Футболният мач е привилегия да се покаже майсторство и да се твори, той трябва — както го е усещал Гунди — да доставя удоволствие от това, което вършиш, и от съзнанието, че създаваш радостни изживявания на зрителя. Така се стига до големия, вълнуващ спектакъл, в който футболът се издига до степента на изкуство.

По дългия път през времето на футболистите в сини екипи, както видяхме, драги читателю, има много победи и много загуби. Не се колебая да кажа: това бяха честни победи и честни загуби. В европейските клубни турнири например някои загуби може да са нелепи, може да са резултат на слаба игра, на отпускане и непростими грешки (за такива случаи става дума). Но и в най-конфузните ситуации на терена футболистите в сини фланелки играха докрай честно и падаха честно — това трябва да им се признае! А за една достойна загуба, особено в решаващ мач, се иска понякога повече морална устойчивост, отколкото за една достойна победа.

— Да играеш със синята фланелка е голяма чест, но и голяма отговорност — помня ги тия думи на Павел Панов.

ВЪПРОС НА ВЪЗПИТАНИЕ

Да се извиниш на съперника при невъздържано, остро сблъскване, да му помогнеш да стане, ако е паднал — това са прояви, които са израз на добро възпитание, винаги се оценяват от публиката, допринасят за спортменския дух на състезанието. Много ми се иска да виждам по-често такива прояви от футболистите на „Левски“ — те имат своята стойност.

За зрителите не е без значение и външният вид на отбора — нещо, което сякаш се подценява от играчите и от техните треньори. Спомням си какво добро впечатление правеше стройният, елегантен Константин Ефремов, признат навремето за най-изискания футболист не само на „Левски“. В един разговор с него, години след като беше прекъснал състезателната си дейност, той ми беше казал: „С повишено настроение съм очаквал всеки мач, държах на външния си вид, излизах на терена с чиста, изгладена екипировка, винаги гладко избръснат. За мене това беше израз на самоуважение, на уважение към играта и съперника.“ Мисля сега за някои играчи на „Левски“, за които може би изглежда модерно да се появяват на игрището небръснати (по подражание на чуждестранни „звезди“, както ги виждаме по телевизията) или със спусната навън фланелка. Това също е въпрос на възпитание.

„СИНИТЕ ШАЛЧЕТА“ — КОЛОРИТ И ГРИЖИ

Симпатични са, разбира се, „сините шалчета“ — тези предани на „Левски“ жизнерадостни младежи, които внасят колорит на стадиона, поддържат всеотдайно „сините“, посрещат с бурна радост всяка тяхна победа и изпадат в покруса при загуба, неизменно верни на синята фланелка и верни ще ѝ останат до последния си дъх. Симпатични са — с непоклатимия си оптимизъм за бъдещето на „Левски“, както и с готовността да бъдат винаги близо до своите любимци в часове на изпитания, да ги придружават при мачове в провинцията. Как да останеш равнодушен при тая кипяща младост, ведри младежки лица и чистата, безкористна, доживотна обич, позната само в света на футбола!

Да, всичко това е чудесно.

И все пак...

И все пак има нещо, което ме смущава. Смущават ме и ме тревожат прояви, които със цялата му острота поставят въпроса за възпитанието и културата на някои от тези иначе симпатични „сини шалчета“. Недопустими, грозни прояви — във влака при пътуване за мач на „Левски“ в провинцията, по стадионите на някои градове, където постъпките на група „сини шалчета“ са предизвикали възмущение на публиката, напрежение и намеса на полицията. Спомням си и един тежък инцидент преди време в София — след мач „Левски“ — ЦСКА „сини шалчета“ бяха тероризирали граждани и деца, после бяха нанесли жесток побой на полицейски служител, опитал се да се намеси.

Грозни, възмутителни прояви, които пряко се свързват със синята фланелка, хвърлят тежко, срамно петно върху нея. И върху престижа на „Левски“!

Допираме до голямата тема за благородството в спорта и за спортсменството. Спортсменство — изявено не само от състезателите, а и от привържениците на клубовете. Ще цитирам думи на сър Стенли Роуз, дългогодишен председател на ФИФА: „Съществува мнение, че клубовете не носят отговорност за поведението на своите

привърженици и не са длъжни да се интересуват от тях. Това е неправилно. Хулиганските действия по време и по повод на футболни срещи са свързани с футбола и с името на даден клуб и нанасят щети на тяхната репутация!“

Сър Стенли е особено загрижен за младите привърженици на клубовете: „На тях трябва да се предоставят възможности за по-активно участие в живота на любимия отбор. Вратите на стадионите трябва да бъдат отворени и за срещи с привърженици на клубовете, на които младежите могат да се запознаят с играчите, треньорите, съдиите. След такива контакти и взаимното опознаване младият човек ще чувства честта на клуба като своя чест.“

Мисля колко благородно и отговорно поле за дейност имат тук клубовете на привържениците на „Левски“ в София и в някои други градове. Сър Стенли сочи пътя. Става въпрос за престижа на „Левски“, създаван в продължение на години, за престижа и чистотата на синята фланелка. Доброто име трябва да се пази. Защото един път компрометирано, то много трудно може да се възстанови.

Честта на синята фланелка е чест и на нейните почитатели!

ОБАЯНИЕТО НА СИНЯТА ФЛАНЕЛКА

„Обаянието на софийския «Левски» от неговото по-близко или по-далечно минало е много силно, за да повлияе на името му и най-неблагоприятният изход на един мач. «Левски» все още има запазен известен срок, в който може да си позволи лукса да бъде невнимателен към себе си. Това не означава обаче, че може и днес да представи тима си така капризно и повърхностно, каквито случи има. Защото софийският «Левски» не трябва да забравя, че последният срок, в който той може да бъде невнимателен, започна да тече от днес...“

Това е редакционен коментар на в. „Спорт“ от 3 октомври 1937 г. по повод финалния мач между „Левски“ (София) и „Левски“ (Русе) за държавно първенство и Царската купа (този мач завърши 1:1, а при преиграването на следния ден софийският „Левски“ спечели с 3:0).

Обаянието има свой синоним — това е популярността. Какъв изключителен фактор е тя във футбола — привлича масово публиката, поддържа обичта, предаността и оптимизма на привържениците, повишава вярата в собствените сили, особено в трудни моменти по време на мача, респектира съперниците. А обаянието и популярността не идват даром. Да си спомним Големия син отбор, който с майсторската си, красива и спортсменска игра и с победите си постави началото на популярността на „сините“. Това беше първият влог в тази своеобразна спестовна каса, в която нови влогове правиха футболистите в сини фланелки от следващите поколения. Богати лихви може да дава този огромен натрупан капитал на обаяние и популярност. За него става дума в редакционния коментар на в. „Спорт“.

— Как няма да побеждава „Левски“ — щом се появят играчите му на терена, като ревне тая публика, просто крила им дава! — това са думи на Любен Червенушев, председател на някогашния софийски „Спартак“, казани преди обединението на двата клуба през 1969 г.

Така е. Само че тази чудна каса, колкото и да е богата, не е бездънна, не можеш непрекъснато да теглиш, без да правиш нови

вноски — иначе в един прекрасен ден ще научиш, че сметката е
закрита, кредитът ти е изчерпан...

СТАВА ДУМА ЗА ДОВЕРИЕТО

На стадиона, както в театъра, човек отива с празнично чувство, има доверие в изпълнителите и очаква те да му поднесат най-доброто от своето изкуство. И безпогрешно разбира дали те го уважават, или го лъжат. Артистът, който излиза недостатъчно подготвен, играе вяло и бърка репликите, разваля ефекта от цялото представление и показва, че не уважава публиката. Така е и на стадиона — от играта веднага проличава дали футболистите в сини фланелки уважават зрителите и им показват всичко каквото могат, или ги лъжат, от тях зависи дали ще бъдат аплодирани, или освиркани. От сивия, грубия футбол зрителят остава разочарован, както когато гледа слаба театрална постановка. На стадиона, както и в театъра, уважението е винаги взаимно.

Когато футболист от „Левски“ закара колата си в сервиза, той иска от монтьорите добросъвестна, качествена работа. А какво ще им поднесе, когато те дойдат да го гледат на стадиона? Дали ще останат доволни от неговата работа? Както футболистът е взискателен към тях, така и те са взискателни към него. И тук задълженията са взаимни.

Всеки мач има своята конкретна стойност, конкретна отговорност, без значение са предишните силни изяви и успехи. И най-бурните овации към футболистите в сини екипи след голяма победа не ще им спестят упреците на зрителите, ако в следващия мач не оправдаят очакванията им, не изпълнят задълженията си, както трябва и както могат.

— Винаги ми е било съвестно, когато сме играли слабо — каза ми веднъж капитанът на „сините“ Кирил Ивков. — Имал съм чувството, че сме излъгали хората.

И за футбола, както за всички области на живота, с пълна сила важи неписаният закон за доверието.

Става дума за доверието към синята фланелка. И за обаянието ѝ.

ПРОВЕРКА НА ХАРАКТЕРА

Най-ценното достойнство на футбола виждам в това, че той преди всичко е проверка на характера. В двубоя един срещу друг застават не само два отбора от футболисти — това е най-вече двубой между личности. Много точно го е изразил видният руски треньор Константин Бесков: „Отговорните мачове се развиват сложно, физическата мощ на съперника може да наложи твърда, остра игра. В такива моменти важното е да не трепнеш, да не отстъпиш. Може да отстъпиш в майсторството — какво ще правиш, щом като съперникът е по-изкусен. Главното е да не отстъпиш в характера, да имаш право след мача да кажеш: направих всичко, каквото можах.“

Опитвам се в този аспект да обхвана мислено дългия път на „Левски“ през времето, по който преминахме и ние, драги читателю. И по който в хода на годините се създаваше това изумително обаяние на синята фланелка.

По този път през изминалите осемдесет години са оставали следите на дълъг низ от мачове, от победи и загуби. Това са следи от всеотдайна борба до последния съдийски сигнал, но има и други следи — от вдигане на бяло знаме, без да се даде всичко в борбата. Показателна е преценката в цитирания коментар на в. „Спорт“ от 1937 г. за представянето на отбора на „Левски“ в някои случаи — „капризно и повърхностно“. Това ме кара да си спомня мача с ЦСКА през пролетта на 1993 г., който беше без значение — „Левски“ беше си осигурил вече титлата, армейците поведоха с 2:0, когато с мощна изява на шампионски характер и неудържим щурм „сините“ извоюваха чудесна победа с 3:2. И същият този шампионски състав малко по-късно беше неузнаваем и бързо се предаде на стадиона в Пловдив, където в полуфинал за купата с „Ботев“ падна безпомощно с 0:3. И така, с нова дата, потвърди преценката на някогашния „Спорт“, направена преди 57 години...

Във футбола никой не е застрахован срещу загуби, много и различни са факторите, които определят изхода на един мач. Винаги е имало и ще има победители и победени. Но едно е да паднеш, след

като си дал всичко на каквото си способен, друго е да се предадеш без борба. Това вече е въпрос на характер.

Много са тежките мачове, в които футболистите в сини екипи са въодушевявали своите почитатели с ценни победи, извоювани най-вече благодарение на устойчив, силен характер. Познавам мнозина от тях, които заслужават уважение не само като футболисти, а и като личности. Димитър Дойчинов например се беше отказал навремето от адвокатска кариера и остана чиновник в пощата, за да може да играе в „Левски“ (иначе според наредбата трябваше да членува в дружество „Червено знаме“). Иван Димчев-Бачин заради важен мач на „Левски“ беше настоял погребението на починалия му син да стане предиобед — и при цялата си мъка същия ден следобед изведе на терена „сините“ като техен капитан, за всеотдайната си игра беше акламиран от зрителите, които не подозираха какво е в душата му. Ацко Димитров се бори сърцато на финалите за купата през 1950 г., докато съпругата му се намираше в тежко състояние, и след мача, без дори да се измие, беше затичал към болницата. Разказах за доблестната постъпка на вратаря Спас Андреев-Паскера, който с фрактура на костта беше останал на поста си във важен мач (смени не се разрешаваха) и със сетни сили спаси дузпа, с което реши победата на своя отбор. Стефан Абаджиев беше заминал като зрител за мач в Пловдив — имаше болки в стомаха, лекарят му беше забранил да играе, но при очертаващата се загуба на „сините“ настоя да заеме поста си, получи разрешение от треньора и с играта си допринесе за успеха на „Левски“. Много са още имената, които мога да посоча в тази поредица.

Младежи със силни характери от много поколения изграждаха в хода на времето популярността на „Левски“, създаваха обаянието на синята фланелка. Това обаяние е изключително предимство и то трябва да се поддържа. Питам се — дали футболистите, на които тази фланелка се поверява, съзнават какво голямо морално задължение поставя тя пред тях. Така, както беше съзнал това например голмайсторът Димитър Йорданов-Кукуша, преминал в „Левски“ от някогашния ВВС, както го бяха съзнали редица уважавани наши футболисти — национални състезатели. За тях отдавна е забравено, че са дошли от други клубове, самите те бързо се бяха почувствали напълно „сини“, някои от тях поеха капитанската лента — и така „сини“, обичани от почитателите на „Левски“ и с признати заслуги към

клуба, останаха те в съзнанието на хората и в летописа — Йончо Арсов, Георги Пачеджиев, Любомир Петров-Боби, Борис Апостолов, Любен Стамболиев, Кирил Ивков, Георги Йорданов, защитникът Пламен Николов, има и други. До края на дните си те ще останат привързани към „Левски“ и към синята фланелка. За разлика от някои млади, надарени играчи, възпитаници на юношеската школа на клуба, които в условията на професионалния статут предпочетоха други екипи, свързани с финансова изгода. И за които съм убеден, че в душите си остават „сини“.

Няма да забравя едно интервю по телевизията с Божидар Искренов, безспорно един от най-талантливите наши футболисти в последно време, възпитаник на юношеската школа на „Левски“. Беше се случило така, че трябваше да напусне родния клуб (за мене това е една болезнена тема!), имаше период, в който игра в ЦСКА. С екипа на ЦСКА беше той в това интервю, в което между другото го запитаха директно — играе в ЦСКА, но как се чувства той — цесекар или левскар? Трогна ме Искренов с честния си отговор: изпълнявам най-добросъвестно професионалните си задължения към ЦСКА, но не мога да забравя, че израснах на Герена, чувствам се левскар... Колко силно остава обаянието на синята фланелка дори в суровите условия на пазарната икономика и на професионалния футбол!

В СВЕТА НА СИНЯТА ФЛАНЕЛКА

И така, драги читателю, нашето дълго пътуване с „Левски“ през времето завърши.

Сега ако погледнем мислено назад към глъбините на изминалите осемдесет години, веднага ще открием ярката линия на маршрута, по който минахме. И по който през тези осемдесет години са минавали футболисти в сини фланелки. Това е една безкрайна щафета през времето, предавана от поколение на поколение. Първо в нея през 1914 г. стартира поколението на основателите на клуба — на кръстника Борис Василев-Боркиша и на първия капитан на отбора на „Левски“ — Спас Стоянов-Папа Люро, а на поста на 1992–1993 г. триумфално финишира поколението на Наско Сираков, а щафетата продължава през юбилейната 1994 г. към бъдещето.

КАТО ЕДНО ЦЯЛО

— Толкова се радвам на успехите на нашите момчета, толкова ми е болно, когато губят, че имам чувството, че сме едно цяло... Затова сме левскарите — за да помогнем, да влеем с възгласите си енергия на момчетата в сини фланелки, да победим заедно с тях! — това казва Димчо Очков от София, почитател на „Левски“ повече от 30 г.

Той е сред участниците в другата щафета през времето — гигантската щафета на привържениците на „сините“. В нея от поколение на поколение се предава верността към „Левски“, невидими, но яки и трайни са били винаги през изминалите 80 години връзките между момчетата със сини фланелки на терена и техните верни приятели по трибуните. В тези връзки има много емоции, надежди, доверие и гореща, всеотдайна подкрепа, но има и критично отношение, може да има и разочарование, огорчение, дори и обвинение — и във всички случаи неизменно най-много има обич. В напрежението на решаващи мачове мощни флуиди се насочват от трибуните към футболистите в сини екипи и им вдъхват нови сили.

— Не скривам, че много ме инжектира поддръжката от трибуните — казва Наско Сираков, а това могат да кажат всички футболисти, които са играли със синята фланелка в тези 80 години.

Да, но тази поддръжка не е безплатен абонамент — хората по трибуните имат верен усет и подкрепят всеотдайно своите любимци, когато ги виждат да играят с пълно изразходване на силите, независимо от това дали побеждават, или губят. Никакви флуиди няма да потекат от трибуните към терена при слаба, сива и бездушна игра, която кара зрителя да съжалява, че си губи времето на стадиона. Това в масови мащаби доведе в последните години до общия отлив на публиката от стадионите, дори мачове на „Левски“ привличаха понякога едва по 3000–4000 души, докато по-рано толкова идваха на тренировки на „сините“. Това беше мълчаливото обвинение на пустеещите трибуни срещу рязкото спадане на равнището на нашия футбол.

— Тези пустеещи трибуни ни потискаха — беше ми казал Кирил Ивков. — Футбол се играе за публиката, а за кого играехме ние, за празните скамейки ли?

Тези думи ми идват понякога на ум, когато виждам как хората започнаха постепенно да се връщат на стадионите. И най-вече почитателите на „Левски“. Това възвръщане на доверието радва, разбира се, но то носи и задължения за играчи и треньори.

ИСТИНАТА МОЖЕ ДА ИМА РАЗЛИЧНИ ИМЕНА

Мощни флуиди бяха текли обилно от трибуните към терена в завършилия преди малко мач, флуиди в синьо, флуиди в червено. Още един двубой между „Левски“ и ЦСКА беше отминал в историята, играчите на двата отбора бяха изпълнили задълженията си, дошъл беше моят ред да изпълня дълга си като професионален журналист.

Останал съм сам, лице в лице със събитие, което беше развълнувало спортната ни общественост, беше разпалило страстите и дълго време щеше да бъде тема на разгорещени спорове. И по което трябваше да изразя моето становище. И докато тракам на пишещата машина, зная, че това, което пиша сега, ще бъде прочетено на другия ден от стотици хиляди хора. Аз съм лице в лице и с тях, усещам невидимото им присъствие. Винаги съм уважавал тези верни приятели на нашия футбол, уважавал съм безкористното им, чисто чувство на преданост към любимия отбор, зная, че на стадиона те са искрени в своите възторзи и възмущения, по време на вълнуващия мач преценяват всичко през очилата на клубните си симпатии. Зная, че през същите очила ще прочетат и ще преценят и моя коментар. Как ще посрещнат тези хора това, което пиша сега? Ще ги убедят ли моите думи и мисли в правотата на становището, което защитавам? Или ще налея масло в огъня на разпалени клубни страсти?

Колко пъти са ме вълнували тези въпроси, когато вечер след бурния мач съм сядал в редакцията да напиша коментара си за него. А и журналистът, както всички любители на футбола, има законното право на свои клубни симпатии. И ето — това ме е вълнувало най-много: ще успее ли да преодолее обичта си към „Левски“ и да бъде принципен в моя коментар? Сега ще призная: именно заради тази моя обич съм бил неведнъж по-строг в преценките си и по-критичен към играта на „сините“ и към тяхното поведение на терена. Спомням си, че една вечер ми се обади по телефона добрият ми стар приятел Димитър Дойчинов — беше тогава треньор на „Левски“, и възрази остро срещу някои мои преценки в поредния коментар, намираще ги твърде пресилени. Да, имаше право, бях акцентирал повече върху слабости на

„сините“ именно в стремежа си да не се поддам на клубните си симпатии.

Разбира се, най-лесното е да си послужи със суха информация и с общи думи за бурния мач и така да избегна парливите теми, сложните спорни ситуации и нервни сцени на терена, които бяха възбудили хилядите зрители по трибуните и предизвикали противоречиви становища, горещи, непримирими спорове. Най-лесното е — така ще си спестя възможни обвинения, но това е бягство от лична преценка, лично отношение и отговорност, то е липса на смелост и читателят веднага ще разбере това. Журналистът няма право да се приюти в тихия залив на равнодушието и безучастието, където ще бъде защитен от бури и обвинения, но не ще избегне упреците на своята съвест за неизпълнен професионален дълг. Никога не съм търсил тихи заливи. И много пъти, докато тракам на пишещата машина, съм знаел, че и моето становище може да бъде оспорено, имал съм чувството, че стъпвам върху тлееща, димяща жарава... Защото в бурния свят на футбола истината може да има различни имена!

ВИНАГИ С ПОГЛЕД КЪМ ВЪРХА

Не е обсипан само с рози дългият път на „Левски“ през годините, по него над „сините“ не звучат непрекъснато фанфари — това и двамата с тебе можем да потвърдим, драги читателю, след като минахме по жалоните на събитията по футболния терен и край него от 1914 до 1994 г. По този път има много успехи, титли и златни медали, но по него открихме и периоди на застой, на отстъпления и загуби, „синият отбор“ не винаги е бил най-силният у нас. Но винаги е гледал към върха, целият път на „Левски“ е белязан с неотстъпен стремеж към върха. Съперниците са се сменяли, силни, амбициозни съперници, които също са били устремени към върха и неведнъж първи са стъпвали на него — най-напред това беше „Славия“, после се появи столичният „Локомотив“, дойде ред и на мощния армейски клуб, кой ли ще бъде следващият? Съперниците се сменят, а „Левски“ е все така на гребена на вълната, неизменно е в челната фаланга на българския футбол.

В това безкрайно надбягване на „сините“ с времето поколенията идват и си отиват, а клубът остава все така с поглед към висините. Всяко поколение е поемало щафетата и се е устремявало напред, борило се е, побеждавало е и е падало, изправяло се е и пак се е борило за честта на своя клуб, давало му е най-доброто от жизнерадостната си младост, после е предавало щафетата на идващите след него. Така в дългия ход на годините са се изграждали традициите, така се е създала славата на „Левски“, за да остане в съзнанието на хората и в страниците на историята.

БОГАТСТВОТО НА ЮБИЛЕЙНИЯ БАЛАНС

Да, дългото ни пътуване с „Левски“ завърши.

Бихме ли могли сега, драги читателю, при нашия поглед назад да обхванем с духовния си взор тези безкрайни колони от футболисти в сини фланелки, които изникват от неизвестността на годините, появяват се на сцената и после навлизат в дълбините на времето, за да се превърнат в спомени? Можем ли по някаква невероятна формула да измерим това, което всеки от тях е давал като играч на „Левски“ — обич, воля, устойчивост, труд, напрежение, амбиция, отбрани дни от живота си, понякога и лични жертви? Бихме ли могли по такава формула да изчислим изумителния сбор от всички тези изяви на човешки характери в дългата поредица поколения от футболисти в сини фланелки в продължение на 80 години? А към този сбор трябва да прибавим усилията, всекидневното напрежение, белите нишки в косите и разстроените нерви на цяла фаланга от именити треньори. И в получения общ сбор заедно със силите и надеждите на играчи и треньори, следва да включим идеализма, предаността, всеотдайността на плеяда от знайни и незнайни обществени деятели от много поколения.

Кой е в състояние да открие магическата формула и да направи всички тези изчисления за непреходни морални ценности в юбилейния баланс на „Левски“? Велик математик? Или мъдър философ? А може би двамата заедно — това богатство на юбилейния баланс има различни аспекти.

ТОЯ НЕОБХВАТЕН, КОЛОРИТЕН СВЯТ И НЕГОВАТА СИЛА

Когато става дума за непреходни морални ценности, създадени от „Левски“, нямаме право към баланса за играчи, треньори и деятели да не включим участието на още една категория — безбройните верни почитатели, за които стана дума. Те всички — без разлика на възраст, професия, обществено и служебно положение, религиозни и политически убеждения — са единни в общата, голямата, безкористна и доживотна обич — „Левски“! Едни и същи са техните надежди, вълнения и реакции по време на мача, с еднакви възторзи или еднаква покруса напускат те стадиона след края на играта.

Може ли сега някой, чрез тази невероятна, несъществуваща формула да измери огромния нервен заряд, заложен в емоциите на стотиците хиляди, може би милионите човешки същества, които през изминалите осемдесет години са се вълнували при мачовете на „Левски“? Ако имаше начин този заряд година след година да се събира и натрупва в един гигантски акумулатор — и ако към него се прибави общият сбор в баланса за играчи, треньори и деятели, — то това би било сила, която сигурно е в състояние да отмести Витоша... Силата на един фантастичен, необхватен, колоритен, динамичен, емоционален, вечно неспокоен и вечно млад свят — светът на синята фланелка.

Как да забравя думите на един мой приятел от „Левски“, който след победния трети мач от епичните финали за купата в онази 1950 г. ми беше казал: „Не го познавах, за първи път се видяхме, но когато нашите вкараха победния гол, двамата се прегърнахме и се разцелувахме по устата като родни братя!“... Господи, колко неудържими, колко чисти пориви може да предизвика в човешката душа обичта към „Левски“!

И колко добре го е казал Серафим Северняк:

— Ние обичаме нашите „сини“. Нападаме с тях и се браним с тях. Падаме и побеждаваме.

ЗАЩО НАПИСАХ ТАЗИ КНИГА

...Такъв е дългият път на футболния клуб „Левски“ през хълмовете на времето — от далечното начало преди осемдесет години до наши дни.

Със съзнанието за мисията си като съвременник и журналист, като някогашен деятел на нашия клуб се заех да напиша тази книга. Разбира се, не всичко от богатата история на „Левски“ може да се събере в тези страници — за осемдесет години е натрупан огромен фактически материал. Постарах се да си спомня, да откроя и да събера от миналото най-ценното, което все още не е безвъзвратно загубено. И което има своята стойност за летописа на нашия толкова обичан и популярен клуб.

Защото с годините се отдалечават и събитията, отиват си и хората, които са ги създавали. И върху всичко неусетно ще легне булото на забравата.

Затова написах тази книга — защото времето лети и отнася всичко, заличава събитията, заличава хората и техните дела. А има непреходни ценности, има процеси, факти, явления и човешки съдби, които са неразделна част от летописа на „Левски“, част и от историята на българския футбол. Те не бива да бъдат отнесени от вихъра на отлитащите дни.

Те трябва да бъдат съхранени за историята, да бъдат запазени за идните поколения в чудния и толкова скъп за мене свят на синята фланелка.

Затова написах тази книга.

А „Левски“ продължава своя безкраен път през времето...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.